

ΚΟΝΙΤΕΑ

50. Μάης - Ιούνης 1993

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

***

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ, ΤΕΥΧΟΣ 50. ΔΡΧ. 200
Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Νοσοκομείο	105
Παράδοση και επικοινωνία	106
Ανίχνευση της αρχαιολογικής ταυτότητας της Κόνιτσας, Γ. Λυμπερόπουλου	108
Ελάτε στις βουνοκορφές Σ.Τ.	119
Μαστορική - Τέχνη - Τεχνική - Μαθηματικά, Θ. Ζιώγα	121
Αδιέξοδες διαδικασίες, Ι.Τ.	131
Η Δοξασμένη Κοιλάδα, Η. Παπαζήση	132
Η Πλατεία Γαναδιού, Β. Μολιστινού	134
Παναγία η Πληκαδίτισσα, Γ. Τσίτου	136
Η Ανθρωπιά, Αχ. Κολιού	138
Περί Καταφυγίου, Μ. Ντίνου	140
Ρίζες, Τ. Κανάτση	142
Βιβλιοπαρουσίαση Σ.Τ.	143
Ποίηση	144
Κεφαλοχώρι, Σ. Φασούλη	145
Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών	146
Κατράμι, Φ. Τσιάμη	147
Νοσοκομείο Κόνιτσας, Α. Εζνεπίδη	148

φωτ. εσώφυλλου: Δρακόλιμνη Σμόλικα

Εκδίδεται από Συντακτική
Επιτροπή

Ανδρέου Ηλίας
Ζώτος Θεόφιλος
Τουφίδης Σωτήρης
Τσιάγκης Ικαρος

Υπεύθυνος σύμφωνα
με το νόμο:

Σωτ. Τουφίδης
Κόνιτσα 44.100

Τηλ. (0655) 22.464 - 22.212

Ετήσια συνδρομή: Εσωτερικού Δρχ. 1000
Εξωτερικού, Δολ. USA 20 Αυστραλ. 30
Αλληλογραφία - Συνδρομές - Εμβάσματα
στον υπεύθυνο του περιοδικού Σ. Τουφίδη
ή στο Βιβλιοπωλείο «ΕΛΕΓΕΙΟ» Θ. Ζώτου, Κόνιτσα

Για την Αθήνα, στο Νικολ. Δ. Καζαμία
Ερμ. Μπενάκη 24. Τηλ. 36 27 725

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ (Το Ανατολικό ζήτημα!)

Για το Νοσοκομείο - Κέντρο Υγείας Κόνιτσας, γράψαμε και ξαναγράψαμε πολλές φορές στο περιοδικό μας, και ίσως σε μερικούς και γινόμαστε βαρετοί και ενοχλητικοί.

Είναι δυσάρεστο και ανιαρό ν' ασχολείται κανείς με το ίδιο θέμα, αλλά πώς να γίνει όταν ένα πρόβλημα αφορά όλους τους κατοίκους της περιοχής μας και παραμένει άλυτο για χρόνια και χρόνια;

Η Υγεία είναι πάνω απ' όλα κι ενδιαφέρει τους πάντες, εκτός από ... την Πολιτεία που μας εγκατέλειψε στην τύχη μας, ενώ εμείς επιμένουμε - παρά την υποβάθμιση της περιοχής μας - να στεκόμαστε όρθιοι Ακρίτες στις εσχατιές της Πατρίδας " τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι".

Χρόνια τώρα μας επισκέπτονται Υπουργοί κι άλλοι Υπηρεσιακοί παράγοντες και μας διαβεβαιώνουν για γρήγορη λύση του ζητήματος.

Προεδρικά διατάγματα ρυθμίζουν τα περί ιδρύσεως Νοσοκομείου με την επωνυμία "ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟ ΓΕΝ. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ - ΚΕΝΤΡΟ ΥΓΕΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ".

Ο κ. Σούρλας - πρώην Υπουργός Υγείας - μας διαβεβαίωσε ότι σ' ένα μήνα (από την επίσκεψή του στην Κόνιτσα) θα λειτουργήσει το Νοσοκομείο.

Ο ένας μήνας έγινε χρόνος και η υπόθεση πάει - κατα πως λέει κι ο λαός - "γέλα με να σε γελώ, να περνάμε τον καιρό".

Και τα μηχανήματα του Νοσοκομείου σκουριάζουν, ακρησιμοποιούνται, το υπάρχον προσωπικό υποαπασχολείται χωρίς ουσιαστικό έργο (αφού δεν του δίνουν δουλειά), οι ειδικευμένοι γιατροί λείπουν κι ο κοσμάκης γογγύζοντας τρέχει στα Γιάννινα για εξέταση αίματος, ακτινοσκόπηση κλπ. Όσοι δεν προλαβαίνουν, πεθαίνουν στα χωριά τους ή καθ' οδόν, προς δόξαν της αδιαφορίας των ιθυνόντων για την υγεία του "λαοτζίκου".

Από υποσχέσεις χορτάσαμε τόσα χρόνια, άλλη αναμονή δεν χωράει.

Με επικεφαλής το Δήμο πρέπει, επτέλους να κινηθούμε δυναμικά.

Στη χώρα μας, δυστυχώς λύνονται τα προβλήματα αυτών που .... φωνάζουν πιο δυνατά από τους άλλους!

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Κόνιτσας, συνεργαζόμενο με το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, πραγματοποίησε στην Κόνιτσα διήμερο λαϊκού πολιτισμού στις 8-9 Μαΐου 1993.

Το Σάββατο, 8/5, άρχισε στις 11 π.μ. στην αίθουσα του Δημαρχείου το Α΄ Στρογγυλό Τραπέζι με πρόεδρο τον επικ. καθηγητή ΤΕΦΑΑ Αθηνών κ. Ηλία Δήμα και εισηγητές κατά σειρά:

1. **Βασ. Νιτσιάκο**, Λέκτορα Πανεπιστ. Ιωαννίνων, με θέμα, "η Παράδοση σήμερα".
2. **Κων/να Μπάδα**, Επικ. Καθηγ. Πανεπιστ. Ιωαννίνων με θέμα, "η χρήση της Παράδοσης στα χορευτικά δρώμενα".
3. **Άλκη Ράπη**, Καθηγ. και Πρόεδρο θεάτρου Δώρα Στράτου, με θέμα, "η Εθνογραφική έρευνα και τα χορευτικά συγκροτήματα".
4. **Αριάνδη Γκάρτζιου**, Επικ. Καθηγήτρια Πανεπιστ. Ιωαννίνων, με θέμα, "ο χορός στην Αρχαιότητα".

5. **Διονυσία Φειδοπούλου**, με θέμα "Παραδοσιακός χορός - Μορφή μη λεκτικής επικοινωνίας".

Παρεμβάσεις έγιναν από την κ. Μαρία Λάζου, συγγραφέα και πρόεδρο Πολιτιστ. Συλλόγου Στρατίνιστας, με θέμα: Η αναβίωση της Παράδοσης και το πρόβλημα του πολιτισμού.

Κατόπιν ακολούθησε συζήτηση, με επισφράγιση των πρωινών εκδηλώσεων μ' ένα δημοτικό τραγούδι από την κ. Χρυσάνθη Τουφίδη. Το μεσημέρι στους φιλοξενούμενους παρεσχέθη γεύμα στα "Πλατανάκια".

Το απόγευμα, στις 5.30 προσήλθαν στην κεντρική Πλατεία διάφοροι μουσικοχορευτικοί όμιλοι οι οποίοι επιδεικνύοντας τις αξιόλογες επιδόσεις τους απέσπασαν τα χειροκροτήματα των Κονιτσιωτών. Έλαβαν μέρος:

1. Πολιτιστ. Σύλλογος Ελληνικού, 2. Πολιτιστ. Σύλλογος Δροσοχωρίου, 3. Πολιτιστ. Σύλλογος Ζανορισίων, 4. Πολιτιστ. Σύλλο-

ος Κεφαλοβρύσου, 5. Μουσικοχορευτικός
όμιλος Δήμου Λεσκοβικίου.

Επακολούθησε λαϊκό γλέντι με κονιτσιώτικα
όργανα και δείπνο των καλεσμένων στο "Δέ-
πτρο". Την Κυριακή, 9/5, άρχισε στις 11 π.μ.
ο Β΄ Στρογγυλό Τραπέζι με πρόεδρο τον κ.
Αλκη Ράπτη. Εισηγήσεις έγιναν από:

1. Βαγγ. Αυδίκο, Λέκτορα Δημοκρίτειου
Πανεπι. Θράκης, με θέμα "Παραδοσιακός
χορός και χορευτικοί όμιλοι".

2. Ηλ. Δήμα, με θέμα "Το πρόβλημα της
διδασκαλίας των ελλ. Παραδοσιακών χο-
ρών.

3. Μαρίνα Βρέλλη - Ζάχου, Επικ. Καθηγ.
Πανεπιστ. Ιωαννίνων, με θέμα "χορός και
ένδυμα - Παράδοση και αναπαράσταση".

4. Χρήστο Τζούλη, Καθηγ. Μουσικού Γυ-
νασίου Δολιανών, με θέμα "ο αυτοσχεδια-
σμός στην παραδοσιακή μουσική".

Παρεμβάσεις έγιναν από τον Παναγ. Τζόκα
(Μουσικοπαραγωγό Ε.Ρ.Τ.), με θέμα, "Η πα-
ραδοσιακή Μουσική και ο χορός στο ραδιό-
φωνο και στην τηλεόραση". Μετά τη σχετική
συζήτηση, οι πρωινές εκδηλώσεις έκλεισαν
με τη θαυμάσια χορωδία του Δήμου Πρέβε-
ζας, της οποίας τα μέλη (πάνω από πενήντα)

τραγούδησαν πολλά ελληνικά τραγούδια με
εξαιρετική απόδοση.

Στις 5.30 το απόγευμα στην Κεντρική πλατεία
χόρευαν οι παρακάτω όμιλοι:

1. Πολπιιστ. Σύλλογος Βοβούσας (τραγούδη-
σε και ο 80άρης μπάρμπα Χρόνης).

2. Δήμου Μετσόβου.

3. Πολπιστ. Σύλλογος Αγ. Γεωργίου Πρέβε-
ζας.

4. Σύνδεσμος Συρρακιωτών Πρέβεζας.

5. Αδελφότητα Σκλιβανίων Ιωαννίνων.

6. Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηλείου.

Οι εκδηλώσεις έκλεισαν με το χορευτικό Κό-
νιτσας και λαϊκό πανηγύρι.

Το συντονισμό των εκδηλώσεων ανέλαβε ο
πρόεδρος του Πνευμ. Κέντρου Π. Γαργάλας,
την οργάνωση και επιμέλεια ο Β. Νησιάκος,
το συντονισμό και παρουσίαση των χορευτι-
κών ο Παναγ. Τζόκας.

Χορηγοί της εκδήλωσης ήταν:

α) Υιοί Αυδή Ο.Ε.

β) Κέντρο εκπαίδευσης και διαρκούς επιμόρ-
φωσης PROLOG Ε.Π.Ε.

Οι συζητήσεις αναμεταδίδονταν από το Δημ.
Ραδιόφωνο Κόνιτσας.

Φίλε, μην ξεχνάς τη συνδρομή σου.
Το περιοδικό μας στηρίζεται αποκλει-
στικά σ' αυτή!

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

***

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ, ΤΕΥΧΟΣ 50. ΔΡΧ. 200
Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Νοσοκομείο	105
Παράδοση και επικοινωνία	106
Ανίχνευση της αρχαιολογικής ταυτότητας της Κόνιτσας, Γ. Λυμπερόπουλου	108
Ελάτε στις βουνοκορφές Σ.Τ.	119
Μαστορική - Τέχνη - Τεχνική - Μαθηματικά, Θ. Ζιώγα	121
Αδιέξοδες διαδικασίες, Ι.Τ.	131
Η Δοξασμένη Κοιλάδα, Η. Παπαζήση	132
Η Πλατεία Γαναδιού, Β. Μολιστινού	134
Παναγία η Πληκαδίτισσα. Γ. Τσίτου	136
Η Ανθρωπιά, Αχ. Κολιού	138
Περί Καταφυγίου, Μ. Ντίνου	140
Ρίζες, Τ. Κανάτση	142
Βιβλιοπαρουσίαση Σ.Τ.	143
Ποίηση	144
Κεφαλοχώρι, Σ. Φασούλη	145
Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών	146
Κατράμι, Φ. Τσιάμη	147
Νοσοκομείο Κόνιτσας, Α. Εζνεπίδη	148

φωτ. εσώφυλλου: Δρακόλιμνη Σμόλικα

Εκδίδεται από Συντακτική
Επιτροπή

Ανδρέου Ηλίας
Ζώτος Θεόφιλος
Τουφίδης Σωτήρης
Τσιάγκης Ικαρος

Υπεύθυνος σύμφωνα
με το νόμο:

Σωτ. Τουφίδης
Κόνιτσα 44.100

Τηλ. (0655) 22.464 - 22.212

Ετήσια συνδρομή: Εσωτερικού Δρχ. 1000
Εξωτερικού, Δολ. USA 20 Αυστραλ. 30
Αλληλογραφία - Συνδρομές - Εμβάσματα
στον υπεύθυνο του περιοδικού Σ. Τουφίδη
ή στο Βιβλιοπωλείο «ΕΛΕΓΕΙΟ» Θ. Ζώτου, Κόνιτσα

Για την Αθήνα, στο Νικολ. Δ. Καζαμία
Εμμ. Μπενάκη 24. Τηλ. 36 27 725

ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ (συνέχεια)

του Γιάννη Λυμπερόπουλου

Στα χρόνια της βασιλείας του Πύρρου (296 - 272) που αρχίζει με περιπέτειες (διαδέχεται σε ηλικία 12 ετών τον Αλκέτα, διώχεται και επανέρχεται σαν συμβασιλέας του Νεοπόλεμου) η επικράτεια διευρύνεται προς την Ιλλυρία, τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία και τη Στερέα Ελλάδα. Ο Πύρρος κατηγορείται από ορισμένους σαν τύραννος, πράγμα που δεν βγαίνει από τη βιογραφία του και όλα τα υπάρχοντα στοιχεία, δεδομένου ότι το καθεστώς του Κοινού των Μολλοσών και η Συμμαχία των Ηπειρωτών εξακολουθούσαν να λειτουργούν όπως και γρηγορότερα. Πάντως ολόκληρη η Ήπειρος ζει μία εποχή στρατιωτικής έξαρσης αλλά και μεγάλης ανάπτυξης καθώς βρίσκεται σε σχέση με όλη την υπόλοιπη Ελλάδα διακόποντας έτσι την απομόνωσή της.

Ο ίδιος εκτός από ένας καταπληκτικός στρατιώτης, διακρίθηκε για την πολιτική του διορατικότητα αλλά και σαν θεωρητικός του πολέμου, συγγράφει έργα σχετικά, "Βασιλικά υπομνήματα", τα οποία όμως χάθηκαν. Ο Ιουστίνος που έχει μελετήσει πολλούς προγενέστερους από αυτόν ιστορικούς, συγκεφαλαιώνει τις απόψεις του για τη μεγάλη μορφή του Πύρρου σαν βασιλιά, στρατηγού κι ανθρώπου με τα εξής επιγραμματικά λόγια: "Όλοι οι ιστορικοί συμφωνούν πως δεν φάνηκε, ούτε στον παρόντα αιώνα, ούτε στους προηγούμενους, βασιλιάς παρόμοιος με τον Πύρρο και πως σπάνια συναντάει κανείς, όχι μόνο ανάμεσα στους ηγεμόνες αλλά κι ανάμεσα στους επιφανείς ανθρώπους το παράδειγμα μιας τόσο αγνής και δίκαιας ζωής" (βλ. ΙΑ' σελ. 12). "Οι διάδοχοι του Πύρρου υπήρξαν

ασθενείς εσωτερικά κι εξωτερικά". Η βασιλεία έχασε περισσότερο έδαφος de facto και καταλύθηκε βίαια κατά το 232 π.Χ. (βλ. ΙΓ, τομ. Δ. σελ. 471 - 472), όταν η Διιδάμεια μη μπορώντας να κάνει διαφορετικά παραπήθηκε από τις αξιώσεις της στο θρόνο και από το μεγαλύτερο μέρος της βασιλικής περιουσίας. "Με την κατάλυση της βασιλείας ολόκληρη η Ήπειρος έγινε "Κοινόν Ηπειρωτών" και οι Μολλοσσοί έχασαν τελείως την ηγετική τους θέση που είχαν απέναντι στα άλλα δύο ηπειρωτικά φύλα, τους Χαόνες και τους Θεσπρωτούς. Έτσι ενώ ως τότε πρωτεύουσα του κράτους ήταν η Αμβρακία (όπου την είχε μεταφέρει ο Πύρρος) με την μεταπολίτευση, πρωτεύουσα έγινε η πόλη Φοινίκη στην περιοχή των Χαόνων.... Γι' αυτό και η επίσημη ονομασία του Κοινού ήταν το "Κοινόν των Ηπειρωτών των περί την Φοινίκην". Στο Κοινό των Ηπειρωτών περί την Φοινίκην, υπήρχε εκτός από τη γενική συνέλευση, που ασκούσε την ανώτατη εξουσία και Βουλή ("Συνέδριο") στην οποία την σπουδαιότερη θέση είχε ο Γραμματέας. Ανώτατοι άρχοντες ήταν οι τρεις στρατηγοί και ο Ίππαρχος. Επίσης υπήρχε και ένας άλλος άρχων που έφερε τον τίτλο "προστάτης Μολλοσών"... (βλ. ΙΓ' στο Δ σελ. 390).

Λίγο πριν από τα χρόνια του Κοινού των Ηπειρωτών, η επικράτεια του Πύρρου άρχισε να περιορίζεται. Η Μακεδονία κάτω από την επιρροή και την προστασία της οποίας βρίσκονταν οι διάδοχοι του Πύρρου, ξαναπήρε όλες τις σε βάρος της κτήσεις του Πύρρου (βλ. ΙΓ' τόμ. Δ. σελ. 376). Επομένως πρέπει να συμπεράνουμε ότι η Παραναία, η Τυμ-

φαία και οι Ορέστες (τουλάχιστον) θα ξαναγιναν Μακεδονική περιοχή.

Από την άλλη μεριά οι Ιλλυριοί στην αρχή με το βασιλέα τους Άγρωνα κι αργότερα με την Τεύτα, γυναίκα του Άγρωνα, (που για την αγριότητά της παραμένει ακόμα στις παραδόσεις του Ηπειρωτικού λαού, σαν η θρυλική Μονοβύζα, που κατέστρεψε την Φοινίκη (βλ. Κ. Ρωμαίου Αφιέρωμα στην Ήπειρο, "Η Μονοβύζα" σελ. 215) εκτός από τις συχνές επεμβάσεις τους στο Κοινό των Ηπειρωτών, κατάφεραν και ξαναπήραν τις περισσότερες από τις κτήσεις του Πύρρου (320 π.Χ.).

Σ' αυτήν την περίοδο, εμφανίστηκε και το ενδιαφέρον των Ρωμαίων για την Ιλλυρία και τον Ελλαδικό χώρο (ο Πολύβιος λέει ότι η Ρώμη "άρχισε να τρέφει το τολμηρό σχέδιο να υποτάξει τον κόσμο κάτω από το νόμο της"). Με αντικειμενικό σκοπό την υπεράσπιση του εμπορίου και της ναυτιλίας τους στην Αδριατική, οι Ρωμαίοι και με πρόσχημα (casus belli) το θάνατο ενός από τους πρεσβευτές τους που δήθεν είχε διατάξει η βασίλισσα των Ιλλυριών Τεύτα, άρχισαν τις εχθροπραξίες τους εναντίον των Ιλλυριών και των άλλων χωρών του Ελλαδικού χώρου μέσα στον οποίο περιλαμβάνονταν και η Ήπειρος, το 229 π.Χ., και οι οποίες τελείωσαν το 167 π.Χ. με την καταστροφή της Ηπείρου από τον Λεύκιο Αιμίλιο Παύλο.

Ι'

Ο Titus Livius (στο XXXII βιβλίο του) αναφερόμενος στη μάχη ανάμεσα στον Φίλιππο Ε' της Μακεδονίας και στον ύπατο Τ. Κουϊντο Φλαμινίνο, στα Στενά της Αντιγόνειας (λίγο παρακάτω από το σημερινό Πρεμέτι επί του Αώου), το έτος 198 π.Χ., πρώτα αφηγείται πως ο Φίλιππος Ε', έχοντας μαζί του τον Αθηναγόρα, με μεγάλη ταχύτητα κινήθηκε από τη Μακεδονία για να φτάσει στη Χαονία (στις αρχές της άνοιξης του 198 π.Χ.).

Στην αρχή έστειλε μονάδες ελαφρές, για να πάνε από την Μακεδονία μέσω Ηπείρου στην Χαονία (quodam levis armaturae erat in Chaoniam per Epirum ad occupanda quae ad Antigoneam fances sunt (Stena vocant Graeci)).

Από την περιγραφή αυτή φαίνεται ότι οι ελαφρές αυτές μονάδες πέρασαν μέσω Πενταλόφου - Σαραντάπορου για να φτάσουν τελικά στα Στενά, στην Αντιγόνεια, που θεωρούνταν μέρος της Χαονίας. Αποκλείεται λοιπόν οι ελαφρές αυτές μονάδες να πήγαν μέσω Κορυτσάς - Κολώνιας, γιατί όπως είδαμε εκεί ήταν η Παραναία, που μετά τον Πύρρο ξαναγινε Μακεδονικό έδαφος (όπως το θεωρούσε και ο Πλούταρχος, ένθα ανωτέρω) και επομένως τονίζοντας ο Τίτος Λίβιος per Epirum, θέλει να δείξει ότι ο Φίλιππος Ε', διάλεξε τον πιο σύντομο δρόμο, που καθώς ήταν και άνοιξη, ήταν τελείως ανοιχτός (βλ. Α' σελ. 679), μέσω Σαραντάπορου.

Στη μάχη που έλαβε χώρα στα Στενά, ο Φίλιππος Ε', νικήθηκε (από προδοσία του Ηπειρώτη Χάροπου) και διωκόμενος από τους Ρωμαίους τόβαλε στα πόδια, μη κοιπάζοντας προς τα πίσω. Ύστερα από πέντε μίλλια (οπισθοχώρηση) και με τη σκέψη ότι ο εχθρός θα ήταν αδύνατον να τον ακολουθήσει στους δυσκολοπέραστους δρόμους, σταμάτησε σ' ένα ύψωμα κι έστειλε τους αξιωματικούς του προς όλες τις κατευθύνσεις να ιδούν στις κοιλάδες και τους λόφους για να μαζέψουν τους φυγάδες. Είχε χάσει περίπου δύο χιλιάδες άντρες. Τους μάζεψε έτσι όλους και ενωμένους τους οδήγησε με κατεύθυνση προς τη Θεσσαλία (in unum quum convenisset frequenti agmire petunt Thessaliam).

Την πρώτη μέρα οι Ρωμαίοι κατέσφαξαν τους Μακεδόνες, και λαφυραγώγησαν τα υπάρχοντά τους... "Την άλλη μέρα ο Ύπατος συνέχισε την καταδίωξη μπαίνοντας μέσα

(ο Αώος). Ο βασιλιάς Φίλιππος έφτασε την πρώτη ημέρα (παίρνοντας έτσι ανάδρομα του ρουν του Αώου) στο "Στρατόπεδο του Πύρρου" (Castra Pyrrhi). Ένα μέρος που το ονόμαζαν έτσι (Castra Pyrrhi και το οποίο βρίσκεται στην Τριφυλία που είναι έδαφος της Μολοσσίας (Rex Primodie ad castra Pyrrhi pervenit locus, quem ita vocant est in Triphylia terrae Molotidis). Την επόμενη ημέρα πιεσμένος από το φόβο, έκανε μία γεμάτη καταπόνηση πορεία και έφτασε στην οροσειρά Λύγκος που είναι βουνά της Ηπείρου τα οποία εκτείνονται μεταξύ της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας. Οι ανατολικές πλαγιές γέρνουν προς την Θεσσαλία, οι βορεινές πλαγιές έχουν μπροστά τους την Μακεδονία. Είναι γιομάτα από πυκνά δάση, αλλά οι πιο ψηλές κορυφές τους προσφέρουν απέραντες πεδιάδες (οροπέδια) και πηγές με νερά τρεχούμενα. Εκεί ο βασιλιάς εγκατέστησε το στρατόπεδό του, για κάμποσες ημέρες, μην αποφασίζοντας αν θα έπρεπε να πάει κατευθείαν να κλειστεί στο βασίλειο του ή να προσπαθήσει να μπει στη Θεσσαλία".

Καταχώρησα σ' ακριβή μετάφραση το κείμενο του Τ. Λίβιου, από το βιβλίο XXXII, (XIII) για να καταδείξω, πως η Τριφυλία, που στρατοπέδευσε την επόμενη της μάχης μέρα ο Φίλιππος Ε', σαν περιοχή είναι η περιοχή της Κόνιτσας (όπως εξ άλλου το παραδέχονται σχεδόν όλοι που ασχολήθηκαν με το θέμα (βλ. ΙΓ', τόμος Ε' σελ. 41) και επομένως η περιοχή της Κόνιτσας ήταν περιοχή Μολοσσική (terra Molotidis). Ακόμη ότι ο Φίλιππος Ε', οπισθοχωρώντας για να πάει στην οροσειρά του Λύγκου, βουνό Ηπειρωτικό, που βρίσκεται ανάμεσα στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία (είχαν ήδη φύγει από την κυριαρχία των Μολοσσών, οι γύρω από τον Λύγκο περιοχές που είχε κατακτήσει ο Πύρρος και ανήκαν προηγουμένα στη Μακεδονία (Τυμφαίοι, Ορεστοί κλπ) ασφαλώς συνέχισε την

οπισθοχώρησή του από την Κόνιτσα, μέσω Σουσίτσας, μέσα στη χαράδρα του Αώου, πιθανόν από Βρυσοχώρι, Γυφτόκαμπο, Βάλλια Κάλντα, Πολτσές, μία πορεία που όσο κι αν ήταν Ιούνιος του 198 π.Χ. και δεν είχε χιόνια, ήταν γιομάτη καταπόνηση.

-ΙΑ-

Η Τριφυλία ήταν χώρα Μολοσσική κι όχι τμήμα της Παραναίας (όπως δέχεται ο Σ. Δάκαρης, ενώ ο Hammond φαίνεται να το αμφισβητεί (βλ. Α' σελ. 531 και 683 και 685) και αυτό φαίνεται από τα παρακάτω:

α) Η κατηγορηματική διαβεβαίωση που δίνει ο Τίτος Λίβιος, αλλά και ο τρόπος που το γράφει, δίνοντας έμφαση και τονίζοντας χαρακτηριστικά το γεγονός με ιδιαίτερες λεπτομέρειες "Castra Pyrrhi est in Triphylia, terrae Molotidis", δείχνει ότι εσκεμμένα ο ιστορικός θέλει να σημειώσει ότι ο βασιλιάς της Μακεδονίας μέσα σε μία μέρα, προφανώς πανικόβλητος διέτρεξε μία μεγάλη απόσταση, μέσα σε μία άλλη περιοχή (όχι Μολοσσική και προφανώς την Παραναία, που εν τω μεταξύ είχε ξαναγίνει Μακεδονική) για να φτάσει σε γη Μολοσσική.

β) Η ανυπαρξία αντίθετης γραπτής διαβεβαίωσης, από κάποιο οιοδήποτε μνημείο (ιστορικό βιβλίο, περιήγηση, ψήφισμα κλπ).

γ) Η αναγραφή επί του ψηφίσματος του βασιλέως Νεοπόλεμου (370 π.Χ.), που δημοσιεύεται παρακάτω, ότι ένας από τους δημιουργούς του Κοινού των Μολοσσών ήταν και ο Αγέλαος "Τριφυλάν" (βλ. Γ' σελ. 52).

δ) Η αναγραφή επί του ψηφίσματος του Κοινού των Μολοσσών (βλ. Γ' σελ. 70) όπου μεταξύ των συναρχόντων υπάρχουν δύο Τριφύλες εκ των οποίων ο ένας πιθανώς Δέρκας και ο άλλος Ανερείας (κατά την συμπλήρωση Δ. Ευαγγελίδη) ή ένας Τριφύλας (κατά την συμπλήρωση Hammond σελ. 530 - 531).

ε) Το αναμφισβήτητο γεγονός ότι από την επαρχία της Κόνιτσας πέρασε η φυλή των Μολοσσών καθώς κατέβαινε από την Δυτική Μακεδονία προς την Ήπειρο, σε συνδυασμό και με το γεγονός ότι στα Μεσογέφυρα, όπου βρέθηκαν τα δύο ξίφη της Μυκηναϊκής περιόδου υπάρχει (ίσως και πριν από την κάθοδο των Μολοσσών) εκτός από τείχη στις δύο πλευρές του Αώου (βλ. Α' σελ. 274), κάποιο πέρασμα του ποταμού (πιθανώς γέφυρα), που έκανε τα δύο τμήματα της Μολοσσίας να επικοινωνούν. Αυτή η γέφυρα φαίνεται ότι υπήρχε και κατά την εποχή του βασιλιά της Μακεδονίας Περσέως, όταν το 170 π.Χ. ο Περσέας προσκλήθηκε από μερικούς ηπειρώτες να ανακόψει την πορεία προς Θεσσαλία του Ρωμαίου προξένου Mancinus, εμποδίστηκε από Μολοσσούς (συμμάχους τότε των Ρωμαίων) οι οποίοι είχαν καταλάβει τη γέφυρα αυτή (βλ. Α' σελ. 80) και

στ) Η γεωγραφική τοποθέτηση, που κάναμε σε προηγούμενο κεφάλαιο της Παραναίας (Κολώνια - Κορυτσά), σαν περιοχής που συνόρευε με τους Ιλλυριούς και ήταν εκτός γεωγραφικής ενότητας σε σχέση με την Κόνιτσα και συνεπώς και με την αρχαία Τριφυλία.

-ΙΒ-

Για την Τριφυλία λοιπόν που καθώς φαίνεται ήταν το μεγαλύτερο τμήμα (αν όχι ολόκληρη) της Επαρχίας Κόνιτσας (βλ. Α' σελ. 685 και 687) που είναι μία περιοχή που ακόμη δεν έγιναν ανασκαφές, πρέπει να πούμε πως υπήρχε σαν όνομα περιοχής και κατά τους χρόνους των μεγάλων μετακινήσεων (2η χιλιετηρίδα π.Χ.) γιατί αλλιώς δεν εξηγείται η μετακίνηση του ονόματος αυτού στην Πελοπόννησο όπως προηγούμενα αναφέραμε (βλ. Β' σελ. 63), μαζί με άλλα ονόματα της Ηπείρου.

Κατά τις μετακινήσεις των λαών στα τέλη της πρώτης χιλιετηρίδας π.Χ. ολόκληρος ο γεωγραφικός χώρος της επαρχίας Κόνιτσας κα-

τακτήθηκε από τους Μολοσσούς και όλοι οι εντόπιοι ή απομακρύνθηκαν ή αφομοιώθηκαν μ' αυτούς.

Πρέπει όμως να λάβουμε υπ' όψη μας ότι στις ακραίες περιοχές της επαρχίας και ιδιαίτερα όπου υπήρχαν θερινές βοσκές, κατά πάσα πιθανότητα, μπαίνανε σαν σφήνες, διάφορες άλλες εκτός από τους Τριφύλες ποιμνικές φυλές ή τα ποιμνικά τμήματα αυτών, που ανήκαν πιθανόν στο Μολοσσικό κύκλο και διέμεναν εκεί ή και σε άλλα Μολοσσικά τμήματα (Ζαγόρι) κατά τη θερινή περίοδο. Βέβαια οι φυλές αυτές τον χειμώνα πήγαιναν στα χειμαδιά (Θεσσαλία, Δυτική Μακεδονία, Βουθρωτό, Τσάμικο κλπ). Κι όπως γίνονταν μέχρι τα τελευταία χρόνια με τους λεγόμενους "Σκηνίτες", θεωρούσαν και οι πρωτοέλληνες αυτοί σαν "τόπο τους, πατρίδα τους" τη θερινή διαμονή τους και με βάση τη διαμονή αυτή λειτουργούσαν σαν "πολίτες" μιας ευρύτερης περιοχής. Έτσι παίρνανε μέρος στο "Κοινό των Μολοσσών" ή στη "Συμμαχία των Ηπειρωτών" με αντιπρόσωπους (δαμιουργούς κλπ) και ενδεχομένως στρατεύονταν μ' αυτούς.

Πάνω σ' αυτή τη συλλογιστική πρέπει να εξηγήσουμε πως κοντά στον δαμιουργό των Τριφυλών (όπως θα δούμε παρακάτω) υπάρχουν οι δαμιουργοί των Εθνεστών σαν γείτονες των Τριφύλων (ενώ αυτούς αργότερα στα χρόνια του Ριανού (270 - 230 π.Χ) τους συναντάμε στη Θεσσαλία ("Θεσσαλούς" τους αποκαλεί ο Στεφ. Βυζάντιος), των Πειάλων (που αργότερα τους συναντάμε κοντά στον ποταμό Σκούμπη επί των ΒΑ κλιτύων του Κόζιακα), των Γεννοαίων (που ο Στέφανος Βυζάντιος τους αποκαλεί μεν Μολοσσούς αλλά άλλο στοιχείο εκτός από τα ψηφίσματα της Δωδώνης, δεν υπάρχει να τους εντοπίσουμε). Και τέλος στην ίδια περίπτωση, πρέπει να βάλουμε και τους Ορεστούς Μολοσσούς οι οποίοι εμφανίζονται μάρτυρες μ' αυτήν την ιδιότητα

(Ορεστοί Μολοσσοί) σε επιγραφή που βρέθηκε στη Δωδώνη (βλ. Γ' σελ. 248) και αναφέρονται έτσι, ενώ από τη μεταγενέστερη Ιστορία, ξέρουμε ότι αυτοί κατοικούσαν στη Δυτική Μεκεδονία γύρω από το Άργος το Ορεστικό.

Για την Τριφυλία ο Hammond (βλ. Α' σελ. 685) θεωρεί ότι ήταν μια σημαντική περιοχή για τους Μολοσσούς, κι αυτό φαίνεται από τις τρεις οχυρωμένες με τείχη πόλεις. Τα Μεσογέφυρα, την Παλιά Γορίτσα και την Αρτσίστα (Καστράκι).

Περιγράφοντας δε την Τριφυλία μας πληροφορεί ότι: Σ' ένα ψηλό βράχο πάνω από την Κόνιτσα υπάρχει ένα μικρό φρούριο της περιόδου του Ιουστινιανού ή μεταγενέστερο. Λέει δε ότι Hughes επισκέφτηκε και ενόμισε ότι ανταμείβεται από τη θέα (βλ. Α' σελ. 273). Προφανώς πρόκειται για το Κάστρο της Κόνιτσας, πιο πέρα από την Αγία Βαρβάρα.

Είναι φανερό ότι ο Hammond δεν είδε τα τείχη που βρίσκονται κάτω απ' αυτό το Κάστρο λίγο πιο πάνω από τους Αγίους Αποστόλους, που είχε δει κατά πάσα πιθανότητα ο Πουκεβίλ και τα χαρακτήρισε σαν Πελασγικά.

Μέσα κι έξω απ' αυτά τα κάτω τείχη οι ντόπιοι βρίσκουν πυθάρια με καμμένα οστά. Θραύσματα πήλινων αγγείων, διάφορα κτερίσματα και νομίσματα ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ, ΑΜΒΡΑΚΙΩΤΑΝ, ως και Ρωμαϊκά ακόμα κι ένα αργυρό νόμισμα με Πήγασσο, που κατά πάσα πιθανότητα ανήκε στα νομίσματα των Ελεστών (πόλη της Θεσπρωτίας), (βλ. παρακάτω για τα νομίσματα).

Τέλος στα 1968, λίγο παρακάτω απ' αυτό το Κάτω Κάστρο οι ντόπιοι σε ανασκαφές για σπίτι βρήκαν το άγαλμα της Άρτεμης με τους δύο χοίρους, το οποίο παραδόθηκε στην Αστυνομία για να μεταφερθεί στην Αρχαιολο-

γική Υπηρεσία Ιωαννίνων, και σήμερα κανείς δεν ξέρει που βρίσκεται.

Προχωρώντας ο Hammond λέει:

Δυτικά της Αναγνωστοπουλείου Σχολής οι πλαγιές καλύπτονται από θραύσματα πρόχειρων αγγειοπλαστικών, τεμάχια κεραμικών με μεγάλες ορθογώνιες οικοδομικές πέτρες από ασβεστόλιθο και συμπετρώματα, καθώς οι τελευταίες είναι καλά πελεκημένες με διαστάσεις 0,80 X 0,60 X 0,65. Ότι στον Clarke, όταν πέρασε από την Κόνιτσα, δόθηκαν οκτώ νομίσματα όλα ρωμαϊκά, από θησαυρό που βρέθηκε εδώ, κι ότι ο ίδιος είδε δύο κομμάτια κίονες διαμέτρου 0,38 μ. Αυτά "σημειώνουν τη θέση μιας ανοιχτής εγκατάστασης ίσως ενός ναού...." Ακόμα δυτικότερα στην Παλαιά Γκορίτσα, και στον πρώτο λόφο που είναι σε απόσταση 40 βημάτων από το δρόμο φάνηκε στον Clarke μια γραμμή ενός περιφερειακού τείχους που μπορεί να εξιχνιασθεί και υπάρχει ένας αριθμός από οικοδομικές πέτρες, που έχουν διαστάσεις για παράδειγμα 0,75 X 0,50 X 0,40 μ. επεξεργασμένες και ανεπεξέργαστες. Μέσα από τη γραμμή του περιφερειακού τείχους υπάρχει βράχος περίπου 7 μέτρα μακρύτες με 4,50 μ. πλάτος που η κορυφή του είναι πελεκημένη σε διάφορα επίπεδα. Σ' αυτό το βράχο είναι δύο τάφοι σκαμμένοι πάνω στο βράχο, ο ένας δίπλα στον άλλο 2,20 X 0,70 X 0,55 μ. και 2,15 X 0,85 X 0,55 μ και στη κορυφή υπάρχει μία εγκοπή 0,15 μ. πλατειά ύψους 0,03 μ. Το περιφερειακό τείχος κατά πάσα πιθανότητα ήταν κτισμένο πάνω από τον ένα από τους τάφους αυτούς. Σε εκατό βήματα προς τα νοτιοδυτικά είναι ένας άλλος βράχος, που φέρνει σημάδια ισοπέδωσης κι έχει ένα τάφο σκαμμένο μέσα στο βράχο μισοκατεστραμμένο, σαν τους παραπάνω, με διαστάσεις 1,80 X 0,80 X 0,60 μ. Παρατήρησε ο Clarke τρεις μικρούς σωρούς χώματος επίσης που

μπορεί να σκέπαζαν τάφους ή μάντρες τάφων. Αυτοί οι τάφοι μοιάζουν τους βραχόφτιαχτους τάφους στη Σπηλιά Πλιάκου κοντά στην Πλότσα. Κοντά στην κορυφή υπάρχουν εκεί ίχνη αρχαίων κτιρίων, που το ένα από αυτά θάταν 3 τετ. μ. Προς τα βόρεια αυτού του λόφου και πέρα από μία μικρή κοιλάδα άλλος λόφος σκεπάζεται από μεγάλες οικοδομικές πέτρες. Ο Clarke θεώρησε ότι αυτές ήτα σημάδια από αρχαίο τείχος.

Ο Clarke και ο Hammond πέρασαν από την περιοχή προπολεμικά (ο πρώτος στις αρχές του περασμένου αιώνα) και δεν είδαν ότι του αρχαιολογικό αυτό τόπο δεν τον σεβάστηκαν οι σύγχρονοι. Ότι έχτισαν πάνω σ' αυτόν τεράστια σιλό κι ότι εντελώς ανελέητα ισοπέδωσαν (προφανώς με μπουλντόζες) όλη την κορυφή του λόφου, που θα έπρεπε η δουλειά αυτή να γίνει με την παρουσία αρχαιολόγων. Δεν ήξεραν τότε οι Clarke και Hammond ότι εκεί δυτικά της Αναγνωστοπουλείου Σχολής, στη θέση Γραβίτσα είχε παλιότερα βρεθεί το μπούστο ενός αγάλματος, ο σπόνδυλος μιας κολώνας από πορώδη λίθο (βρίσκεται στο Παζάρι της Κόνιτσας) κι ο πλακοφοδραρισμένος τάφος (για τον οποίο κάναμε ήδη λόγο). Επίσης οι παραπάνω δεν ήξεραν ότι ακριβώς πάνω από το λόφο της Παλιογορίτσας και στο σημείο από το οποίο περνάει ο δρόμος Κόνιτσα - Ηλιόρραχη - Λουτρά Καβασιλλών, οι μπουλντόζες και τ' άλλα μηχανήματα αποκάλυψαν και σε συνέχεια σκόρπισαν χωρίς καμμιά άλλη φροντίδα, μία τεράστια επιφάνεια με μωσαϊκό, του οποίου οι ψηφίδες είναι κατά το μάλλον ή ήττον τετραγωνισμένες και ότι στα ίδια σημεία βρέθηκε το ορειχάλκινο αγαλματίδιο πολεμιστή, χωρίς κεφαλή και μ' ένα πόδι που παραλήφθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία Ιωαννίνων. Τέλος ότι στα παραπάνω σημεία αλλά και σε μία περιοχή 2-3 χλμ. παρακάτω στην

μεγάλα κομμάτια άσπρου μάρμαρου (που φυσικά δεν προέρχεται από την περιοχή γιατί η περιοχή της Κόνιτσας δεν έχει μάρμαρο), με καταφανή ίχνη δουλέματος, εσοχές σπηρίξεως, ανάγλυφες παραστάσεις κλπ.

Συνεχίζοντας ο Hammond φτάνει στο Λιατοβούνι όπου λέει ότι υπάρχουν στη δυτική πλευρά του λόφου ερείπια ενός μικρού φρουρίου κτισμένου χωρίς ασβέστη, με μικρές πέτρες κατακωνιασμένα σήμερα μέσα σε σωρούς από συντρίμια. Και καταλήγει ότι πρόκειται για περιοχή που κατοικείτο κατά την αρχαιότητα.

Μετά το Λιατοβούνι ο Hammond πάει στα Μεσογέφυρα, όπου βρίσκει στη δεξιά όχθη του ποταμού, κι ακριβώς απέναντι από το γεφύρι, ερείπια από ένα περιφερειακό τείχος πλάτους, 1,50 μ. Οι οικοδομικές πέτρες είναι από τοπική σκληρή καστανόχρωμη αμμόπετρα, ορθογωνισμένες και καλά προσαρμοσμένες με διαστάσεις 0,70 X 0,45 X 0,40. Το πιθανό μήκος τους τείχους που κλείνει το λόφο είναι περίπου 1050 βήματα. Σ' ένα σημείο πιο κάτω, ακριβώς απέναντι από το Μοναστήρι της Μολυβδοσκεπάστης ένας μεγάλος σωρός, που καλλιεργείται, έχει έναν αριθμό θραυσμάτων. Ο Hammond αναφερόμενος στα δύο ξίφη Μυκηναϊκού τύπου (για τα οποία μιλήσαμε παραπάνω) που βρέθηκαν εκεί καταλήγει ότι τα ευρήματα αυτά της περιοχής (προφανώς τείχη και ξίφη) μάλλον έχουν σχέση περισσότερο με την προϊστορική περίοδο παρά με την κλασσική περίοδο.

Φυσικά ο Hammond που πέρασε από εκεί πριν από τον πόλεμο ή και μετά χωρίς να κάνει ιδιαίτερη έρευνα, δεν ήξερε ότι στο Λιατοβούνι βρέθηκαν τελευταία, πήλινη υδρία κι άλλα εργαλεία από πυρπόλιθο προϊστορικής περιόδου. Δεν ήξερε ότι κάτω από το Σαυρόβ, κοντά στην εκκλησία της Πανα-

λύφθηκαν μεγάλα λιθάρια θαμένα στη γη, αποδεικνύοντας ότι και εκεί υπήρχε οικισμός αλλά και απέναντι, στην περιοχή του Μπουραζανιού, όπου κατά τις τοπικές μαρτυρίες υπάρχουν μεγάλα πιθάρια κι άλλα αρχαιολογικά στοιχεία.

Ο Hammond (βλ. Α' σελ. 269) περιγράφει και το Καστράκι του Αγίου Μηνά της Αρίστης. Η περιφέρεια του λόφου όπου τα τείχη, υπολογίζει ότι είναι 1.100 βήματα. Η πίσω πλευρά με τους απόκρημνους βράχους δεν έχει τείχος. Οι άλλες πλευρές υπερασπίζονται από ένα τείχος που έχει χτιστεί με μικρές πέτρες αλλά περιλαμβάνει οικοδομικές πέτρες κυρίως ορθογώνιες, που έχουν διαστάσεις 1,50 X 0,50. Αυτό το τείχος ακολουθεί τη γραμμή από ένα αρχαίο περιφερειακό τείχος, που φαίνεται να υπήρχε παλιότερα χωρίς πύργους. Στη νότια πλευρά που βλέπει την κύρια οροσειρά μία πύλη 1,65 μ. πλάτους είναι κτισμένη σε ορθογωνιασμένη εσοχή, κοιτάζει ανατολικά. Ο κατηφορικός δρόμος, που οδηγεί προς την πύλη και την κατωφλιακή οικοδομική είναι ορατός. Πλάι η πύλη του αρχαίου τείχους στέκει όρθια σε πέντε σειρές ύψους 2,20 μ.

Μέσα στην εγκλεισμένη περιοχή υπάρχουν θεμέλια από ένα αρχαίο τείχος, 90 βήματα μακρύ. Ο Φώτης Πέτσας καθάρισε μερικά θεμέλια στο εσωτερικό της περιφέρειας κι αποκάλυψε δύο πλευρές από ένα κτίριο 17,70 μέτρα και 21,80 μακριές μ' ένα χωριστό στρώμα λιθοδομής. Είδε εκεί ένα νόμισμα Κορινθιακό και μία σφραγίδα του Σιγισμούνδου III της Πολωνίας (1550).

Ο Hammond δεν λέει τίποτα για το Κάστρο, που είναι πάνω στο παλιό χωριό της Κλειδωνιάς (Κλειδονιάβιστα) για το οποίο μου μίλησαν ντόπιοι, αλλά ούτε και για την άλλη περιοχή της επαρχίας Κόνιτσας. Δεν λέει ακόμα τίποτα ούτε και για τις ευάριθμες σπηλιές που υπάρχουν στην περιοχή, μεταξύ των οποίων

και η Σπηλιά του Καλτσούνη, που ερευνά η αποστολή του Πανεπιστημίου Καίμπριτζ, για την οποία όπως είπαμε κατά πληροφορίες η αποστολή θα προβεί φέτος σε ανακοινώσεις.

- ΙΓ -

Και τώρα ας πούμε λίγα λόγια για την τελευταία φάση του δράματος της Μολοσσίας, που έλαβε χώρα το 167 π.Χ. με την καταστροφή της από το Λεύκιο Αιμίλιο Παύλο.

Ο Τίτος Λίβιος (βλ. ΙΒ', ΧΧΧΙΙΙ) αναφέρει ότι: Ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος, αφού νίκησε τον Περσέα, βασιλέα των Μακεδόνου πέρασε τον Στριμόνα, πήγε και στρατοπέδευσε κοντά στην Αμφίπολη και από εκεί σε πέντε μέρες έφτασε στην Πέλλα. Δεν έμεινε εκεί, προχώρησε και σε δύο μέρες έφτασε σ' ένα μέρος που ονομάζεται "Σπήλαιον". Απέσπασε τον Π. Νασίκαν και το γιό του Κ. Μάξιμο, μ' ένα σώμα στρατού το οποίο θα πήγαινε να καταστρέψει τους Ιλλυριούς οι οποίοι είχαν βοηθήσει τον Περσέα, δίνοντας ταυτόχρονα διαταγή να πάνε τελικά να τον συναντήσουν στο Ωρικό. Ο ίδιος κατευθύνθηκε στην Ήπειρο και έφτασε σε 15 μέρες στην Πασσαρώνα από όπου εξαπολύει τη διαταγή της Ηπειρωτικής τραγωδίας του έτους 167 π.Χ., κατά την οποία 70 πόλεις ηπειρωτικές καταστρέφονται από τα θεμέλια και 150.000 Ηπειρώτες παίρνονται σκλάβοι. Για την καταστροφή αυτή ο Τ. Λίβιος (ΧΧΧΙΥ) λέει ότι αφού οι Ρωμαίοι πήραν όλους τους θησαυρούς, κατά τις τέσσερις ή ώρα δόθηκε στο στρατό το σήμα της διαρπαγής και η λεία υπήρξε σημαντική, 400 περίπου δηνάρια για τον κάθε ιππέα, 200 για κάθε πεζό φαντάρο και 150.000 οδηγήθηκαν σκλάβοι. Μετά τη διαρπαγή κατεδάφισαν (ξύρισαν) τα τείχη των πόλεων (*Muri deinde direptarum urbium diruti sunt*). Σημειώνω εδώ ότι υπάρχουν αρχαίοι συγγραφείς όπως ο Αππιανός στο *Romanorum Historiam*. Τ. II de rebus Illyricis IX, ο Πλίνιος

ο Πρεσβύτερος στο Naturalis historie Lib IV 39 κλπ. που εκθέτουν ότι η τερατώδης αυτή καταστροφή έλαβε χώρα στις Ιλλυρικές πόλεις, γεγονός που από τα πράγματα διαφύεται.

... νυνί δ' ερήμω της πλείστης χώρας γεγενημένης και των κατοικιών και μάλιστα των πόλεων αφανισμένων, ουδ' ει δυνατότης ακριβούν ταύτα, ουδέ αν ποιοίη χρήσιμον δια την αδοξίαν και τον αφανισμόν αυτών, ος εκ πολλού χρόνου λαβών την αρχήν ουδέ ουπω πέπαυται κατά πολλά μέρη δια τας αποστάσεις, αλλ' ευστρατοπεδεύουσιν αυτοίς Ρωμαίοι τοις οίκοις, κατασταθέντες υπ' αυτών δυνάσται. Των γουν Ηπειρωτών εβδομήκοντα πόλεις Πολύβιος φησίν ανατρέφαι Παύλου μετά την Μακεδόνων και Περσέως κατάλυσιν (Μολοπτών δ' υπάρξαι τας πλείστας) πέντε δε και δέκα μυριάδες ανθρώπων ξανδραποδίσασθαι" (βλ. Ι' σελ. 922).

Από το παραπάνω κείμενο του Στραβώνος έβαινε ότι στην έρημο περιοχή της Μολοσσίας, όπου υπήρχαν κάποια σπίτια (αρχές του 1ου μ.Χ. αιώνα) στρατοπεδέουν πλέον Ρωμαίοι στρατιώτες, σαν δυνάστες.

Γεγονός που αναμφισβήτητα συνέβηκε στην περιοχή της Κόνιτσας (αρχαίας Τριφυλίας).

-ΙΔ-

Νομίσματα οι Μολοσσοί (το Κοινόν των Μολοσσών) άρχισαν να κόβουν κατά πάσα πιθανότητα μετά το 385 π.Χ. Τότε εμφανίζονται νομίσματα με το κεφάλι της Παρθένου Αθηνάς και' απομίμηση των αθηναϊκών νομισμάτων (στην εποχή του βασιλιά Αλκέτα, οι σχέσεις των Μολοσσών με την Αθήνα ήταν πολύ στενές).

Αργότερα οι Μολοσσοί βγάζουν νομίσματα με τα δικά τους εμβλήματα, κυνηγόσκυλο, ασπίδα κλπ, που είναι από μπρούτζο ή από ασήμι.

Κατά την περίοδο 350-342 π.Χ. οι Μολοσσοί υποταγμένοι από τον Φίλιππο Β' της Μακεδονίας, δεν κόβουν νομίσματα και μάλλον χρησιμοποιούν Μακεδονικά.

Μετά το 342 π.Χ. έχουμε κόψιμο νομισμάτων από τους Μολοσσούς, αλλά και από τους Κασσωπαίους και Ελεάτες στην Δυτική Ηπειρο. Τα Μολοσσικά νομίσματα βγαίνουν με το όνομα των Μολοσσών και εμβλήματα: Αετό, Στρογγυλή ασπίδα, Αστροπέλεκυ με γιρλάντα από δάφνη κλπ.

Οι Κασσωπαίοι κόβουν νομίσματα ορειχάλκινα μιμούμενοι τα μακεδονικά. Οι Ελεάτες σαν αποικία των Κορινθίων, κόβουν νομίσματα με το όνομα ΕΛΕΑΤΑΝ και με έβλημα τον Πήγασο. Με το ίδιο έβλημα του Πηγάσσου, βγάζει νομίσματα και το Άργος το Αμφιλοχικό.

Η Αμβρακία λόγω του ότι κυριαρχεί από τον 5ο αιώνα π.Χ. στο εξαγωγικό εμπόριο των προϊόντων της Ηπείρου, φαίνεται ότι κόβει αργυρά νομίσματα, από τον πέμπτο π.Χ. αιώνα και χρησιμοποιεί σαν έβλημα τον επιτιθέμενο ταύρο.

Ο Αλέξανδρος Α' των Μολοσσών λίγο πριν το 330 π.Χ., κόβει νομίσματα χρυσά, αργυρά και μπρούτζινα στην Ιταλία που βρίσκεται με το όνομα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΥ. Κατά κύριο λόγο τα μπρούτζινα νομίσματα κόβονται για να χρησιμοποιούνται στην εσωτερική αγορά, τα χρυσά και αργυρά για τις συναλλαγές με το εξωτερικό.

Η Συμμαχία των Ηπειρωτών διαμορφώνεται μετά το θάνατο του Αλέξανδρου Α' (330 π.Χ.) και σταματάει να υπάρχει το 167 π.Χ. με την καταστροφή των πόλεων της Μολοσσίας. Κατά τους χρόνους της Συμμαχίας έχομε τότε την κοπή νομισμάτων με ολόκληρο το όνομα των Ηπειρωτών (ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ) ή με συντετμημένο ή με μονόγραμμα.

Χρησιμοποιούνται σαν εμβλήματα επί των νομισμάτων ο επιτιθέμενος ταύρος, ο κεραυ-

νός, το κεφάλι της Αθηνάς με μια κορινθιακή περικεφαλαία, ο αετός, το περιστέρι, η βελανιδιά, το κεφάλι του Δία και της Διώνης. Λίγο αργότερα και η θεά Άρτεμη (που παλιότερα τη χρησιμοποιούσαν σαν έμβλημα μόνο στην Απολλωνία).

Τελικά με την καταστροφή της Ηπείρου το 167 π.Χ. οι Μολοσσοί σχεδόν εξαφανίζονται. Οι πόλεις έχουν καταστραφεί και 150.000 άνθρωποι έχουν οδηγηθεί σκλάβοι. Τα τελευταία χρόνια της Συμμαχίας των Ηπειρωτών έχουμε έκδοση νομισμάτων με όνομα ΜΟΛΟΣΣΩΝ ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ, με όνομα ΠΑΝ (που σημαίνει Πανδοσία) με συγκεκριμένο ΜΕ ή και με ολόκληρο το όνομα ΜΕΝΕΔΗΜΟΣ ΙΕΡΕΥΣ, με όνομα ΦΟΙΝΙΚΑΙΩΝ κλπ. Και τελικά φαίνεται ότι η κατά μικρές περιοχές ή πόλεις κοπή νομισμάτων σταματάει, όταν μετά την υποταγή της Μακεδονίας στους Ρωμαίους, η Μακεδονία ολόκληρη με την Ήπειρο μαζί, καθίσταται ρωμαϊκή επαρχία (περίπου το 155 π.Χ.) (βλ. Α' σελ. 572 και επ. και 636 και επ.).

Ε'

Γενάρχης των Μολοσσών θεωρείται ο Νεοπόλεμος γιός του Αχιλλέα, που γυρίζοντας απ' την Τροία εγκαταστάθηκε και βασίλευσε στη χώρα των Μολοσσών (βλ. Α' σελ. 385). Ο Αχιλλέας λατρεύονταν από τους Μολοσσούς σα θεός, με το επικώριο όνομα Άσπετος (βλ. ΙΑ' 1).

Γενάρχης των Γενοαίων είναι ο γιός του Νεοπολέμου, Γενός. (Ο Στέφανος Βυζάντιος σημειώνει στη λέξη Γενοαίοι "έθνος Μολοσσίων από Γενόου άρχοντος" (βλ. Ε' σελ. 93).

Γενάρχης των Πειάλων ήταν ο άλλος γιός του Νεοπόλεμου Πίελος (βλ. Ε' σελ. 92).

Γενάρχης των Ορεστών ήταν ο Ορέστης κλπ (βλ. Ι' σελ. 933, Κεφ. 2,8).

Γενάρχης των Εθνεστών ήταν ο Εθνέστης (Ο Στεφ. Βυζάντιος λέει: "Εθνέσται έθνος Θεσ-

σαλίας από Εθνέστου του Νεοπολέμου παιδων ενός και Ριανός δ' και ε'" (βλ. Α' σελ. 550).

Μιλάμε για τα παραπάνω φύλα, γιατί τα φύλα αυτά, όπως θα δούμε παρακάτω, έχουν άμεση σχέση με τους παλιούς προϊστορικούς ή πρωτοϊστορικούς κατοίκους της Κόνιτσας και ολόκληρης της βορειοανατολικής περιοχής της Ηπείρου.

Κατά τις ανασκαφές που έγιναν στη Δωδώνη, με τη διεύθυνση του Δ. Ευαγγελίδη, το 1953, βρέθηκε μία λίθινη στήλη περιέχουσα δύο ψηφίσματα του "Κοινού των Μολοσσών" (πιθανόν) της εποχής του βασιλέως Νεοπόλεμου του Αλκέτα (370 - 368 π.Χ.) (βλ. Β' σελ. 52, Ε' σελ. 88, Α' σελ. 525).

Από τα ψηφίσματα αυτά, το πρώτο έχει ως ακολούθως (βλ. Β' σελ. 52).

Αγαθή τύχη, βασιλεύοντος Νεοπόλεμου.
του Αλκέτα, Φιλίστα τα Αντιμάχου
γυναϊκή εξ Αρρώνου
εδόθη πολπεία αυτά
και εκγόνοις, επί προστάτα
Μολοσσών Ειδύμμα
Αρκτάνος, γραμματέα
Αμφικορίου Αρκτάνος, δαμιουργών
Ανδροκάδεος
Αρκτάνος Ευρυμεναίων,
Λαφύργα Τριπολπάν,
Ευστράτου Κελαίθων,
Αμυνάνδρου Πειάλων
Σάβωνος Γενοαίων, Δείνων
Εθνεστών, Αγέλαος, Τριφυλλάν,
θοίνος Ομφάλων, Κάρτομος
Ονοπέρνων, Δαμοίπας Αμύμων,
Δαυίου.

Και το δεύτερο ψήφισμα είναι το παρακάτω (βλ. Β' σελ. 53).

Αγαθά τύχα, Βασιλεύοντος
Νεοπολέμου του Αλκέτα,
Φιντούς γενεά εξ Αρρώνου
εδόθη πολπεία, αυτά

και εγγόνους, επί προστάτα Μολοσσών Ειδύμα Αρκτάνος, γραμματέος Αμφικορίου Αρκτάνος, δαμιοργών Ανδροκάδεος» Αρκτάνος Ευρυμεναίων, Λαφύργα Τριπολιτών, Ευστράτου Κελαιθών, Αμυνάδρου Πειάλων. Σάβων Γενοαίων, Δείνων.

Στα ψηφίσματα αυτά, είναι φανερό ότι δίνεται "πολιτεία" και άλλες τιμές σε γυναίκες, από το Κοινό των Μολοσσών την εποχή που ήταν βασιλιάς ο Νεοπόλεμος γιός του Αλκέτα και μάλιστα χωρίς αντιβασιλιά, που συμπίπτει με τα χρόνια 370-368 π.Χ. (βλ. Β' σελ. 55). Στο ψήφισμα αναφέρονται τα ονόματα του Προστάτη, του Γραμματέως και των Δαμιοργών. Ανάμεσα στους Δαμιοργούς είναι και οι Δαμιοργοί που εκπροσωπούν τους Πείαλες, τους Γενοαίους, τους Εθνέστες, τους Τριφύλες και τους Όμφαλες.

Κατ' αρχήν πρέπει να συμφωνήσουμε με αυτά που ο Σ. Δάκαρης γράφει σχετικά με το πρώτο ψήφισμα (βλ. Ε' σελ. 90) ότι "παρέχεται η εντύπωση ότι η σειρά των ονομάτων των δαμιοργών ακολουθεί την γεωγραφική διάταξιν των φύλων τούτων εν σχέσει προς τους Μολοσσούς".

Απ' όσα δε εμείς μέχρι σήμερα είπαμε, εκείνο που είναι βέβαιο είναι η θέση της αρχαίας Τριφυλίας και της αρχαίας Παραναίας. Στο Στέφανο Βυζάντιο συναντάμε και τη φράση "Παραναίοι... συν δε Παραναίοις και αμύμονες Όμφαλιίης". Απ' αυτά και σε συνδυασμό και με το γεγονός ότι στο παραπάνω ψήφισμα ο Θοίνος Όμφάλων έπεται του Αγέλαου Τριφυλάν, πρέπει να συμπεράνουμε ότι το φύλον των Όμφάλων θα πρέπει να ήταν εγκατεστημένο στην μεταξύ του Αώου και του Δρίνου περιοχή απέναντι από τους Πα-

ραναίους συνέχεια προς την Τριφυλία και τους Μολοσσούς (των πηγών του Καλαμά) γι' αυτό και χαρακτηρίζονται Μολοσσοί, Όμφαλες Χιμώλιοι. Μία περιοχή που από την άλλη μεριά συνόρευε με την Χαονία και έτσι εξηγείται που κατά τον Ριανόν το Όμφάλιον είναι πόλη της Χαονίας.

Προ των Τριφύλων (μιας περιοχής που ίσως απαρτίστηκε κάποτε σε πρωτοελληνικούς χρόνους από τρία φύλα) στο παραπάνω ψήφισμα υπάρχουν οι Εθνέστες και πριν από αυτούς οι Γενοαίοι και οι Πείαλες. Για τους Εθνέστες, Πείαλες και Γενοαίους, που κατά πάσα πιθανότητα ήταν ποιμενικοί λαοί (μετακινούμενοι), μας δόθηκε η ευκαιρία προηγούμενα να δόσουμε μία εξήγηση, για τις πιθανές θέσεις τους στην περιοχή που έλεγχε το Κοινό των Μολοσσών. Περισσότερα είναι αδύνατον να πει κανένας, ελλείψει σχετικών πληροφοριών.

Πάντως το γεγονός ότι και τα πέντε αυτά φύλα (Μολοσσοί, Γενοαίοι, Πείαλες, Εθνέστες και Ορέστες) φέρουν σαν προγόνους τους ήρωες του Τρωικού κύκλου, δείχνει ότι και τα πέντε αυτά φύλα, ανήκουν στην μεγάλη ομάδα των Μολοσσών.

ΟΡΙΝΟΙΜΟΙ™ [ἐπί προστά-
τα] ΔΡΟΑΤΟΥΚΕΛΑΙ[ΘΟΥ]ΓΡΑΜ-
ΜΑΤΕΟΣΔΕΠΑΥΣΙ[ΑΝ]ΑΤΡΙΠ-
ΟΛΙΤΑΙΣΥΝΑΡΧΟΝ[ΤΩΝ]ΘΕΑΡΙ-
5 ΔΑΚΕΛΑΙΘΟΥΑΛΚ[ΙΩΝ]ΟΙΩΝΘ-
ΑΛΟΙΜΕΝΕΦΥΛΟΥ[ΙΩ]ΠΟΥΟΥ
ΑΝΤΙΡΚΑΕΘΝΕΙΣΤΟΥ[ΔΕ]ΡΚΑΤ-
ΡΙΦΥΛΛΑΓΕΝΗΔΑΘΡΙΑΙΟ
ΥΕΚΤΟΡΟΙΩΝΦΑΛΟΙΣΔ[Α]ΜΟΙΤΑ
10 ΑΜΥΜΗΝΟΥΑΒΡΟΠΟΥΤΕΓΝΟΑΙΟΥΑ
ΝΕΡΟΙΤΑΡΚΤΑΝΟΙΣΗΚΩΝΟ
ΙΦΥΛΛΑΤΟΙΑΝΕΡΕΙΑΤ[ΡΙΦΥΛ-
ΛΑΦΥΝΟΤΟΡΕΙΣΤΟΥΑΡΧ]ΔΑΜΟ-
ΥΠΑΡΩΡΟΥΟΜΟΙΣΤΑΚ[ΙΟΥ]ΟΡΕΙ
15 ΤΟΥΕΔΩΚΕΤΟΚΟΡΗΟΝΤ[ΩΝ]ΟΜΟ-
ΛΟΙΣΩΝΠΟΛΙΤΕΙΑΝ... [ΔΙ-
ΟΚΛΕΙΝΟΝΔΑΕΩΔΑΡ...
ΓΕΝΕΟΙΣΕΠ... ΔΗΕ... ΕΥΕ
ΡΕΤΑΙΣΕΙΜΕΝΤΩΝΦΟΛΟΙΣ
20 ΙΩΝΚΑΙΑΥ[ΤΟΥΣ]ΚΑΙΓ[Ε]ΝΕΑΝ
ΠΑΝΤΙΟ... [Α]ΤΕΛΕΙΑ
ΗΚΑΙΕΝΤΕΛΕΙΑΝ[ΚΑ]ΓΑΣΙΦ
ΚΤΑΙΩΝΚΑΙΟΙΑ[ΤΙΜΙΑ]ΠΑΝΤΑ
ΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣΕΥΡΕΤΑΙΣΙΠ
25 ΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝ

..... [ἐπί προστά-
τα] Δροάτου Κελαι[θου], γραμ-
ματέος δὲ Πανο[αρία Τρι-
πολίτα, συναρχόν[των] Θεαρί-
δα Κελαιθών, "Αλκ[ίωτος] Όμφ-
αλιος, Μενεφύλιον [Όμοίων,
'Αντί[ρ]κα "Εθνεστιά", [Αίωνα Τ-
ριφύλα, Γεννάδα Θ[ε]ταίου-
ν, εκτόρος "Όμφαλος, δ[α]μοίτα
'Αμύμων, "Αιχρόπον Γε[νο]αίου, "Α-
νεροίτα "Αρκιάνος, Ν[ε]κωνο-
ς Φύλατος, "Ανερεία Τριφύλι-
α, Φρόνον "Όρεστυ... αθ[η]... μ[ε]-
... Παραρωδ, "Όμοσταν[ί]ον "Όρε-
στιά του... δ κοινόν [των] Μο-
λοσσών πολιτείαν... [δι-
οκλείων] δα...
ιγέντος ἐν... θη... [ἐθ-
νήστας] εἶμεν τῶν [Μολο-
σθῶν] καὶ αὐ[τῶν] καὶ γ[ενεῶν]
παντι. ο... [Ατέλεια-
ν καὶ ἐντέλειαν [καὶ γὰρ] ἑ-
καστῶν καὶ δὲν [τίμια] πάντα
τοῖς ἄλλοις εὐρεταῖσι π-
ολιτεύομεν

Προτού κλείσω θα ήθελα να εμφανίσω μία κάποια τολμηρή σκέψη μου, που οι ειδικοί ας την απορρίψουν. Εγώ ούτε ιστορικός, ούτε γλωσσολόγος είμαι. Διαβάζω μονάχα. Συγκεντρώνω στοιχεία. Και σκέφτομαι ίσως με κάποια φαντασία. Και η σκέψη μου αυτή είναι ότι πίσω από το σημερινό όνομα Μόλιστα κρύβεται το όνομα της φυλής των Μολοσσών, που κατά κάποιους γλωσσικούς κανόνες, με τη συνηθισμένη στις πρωτοελλαδικές φυλές κατάληξη "έστες" ή "εσοί" (Εγχεστοί, Ακραλεστοί, Ορεστοί, Εθνεστοί, Κυεστοί κλπ) έγινε Μολοστοί - Μολεστοί - Μόλιστα (Μολοστοί Μολοσάν, Μόλιστα).

Επίλογος

Είδαμε παραπάνω ότι ο χώρος γύρω από το Σμόλικα ήταν η κοπίδα των Πρωτοελλαδικών (ελληνόγλωσσων) λαών. Από όσα είπαμε στο κεφάλαιο αυτό βλέπουμε πως κατά κύριο λόγο τα φύλα του Μολοσσικού κύκλου, που προέρχονται από την ίδια περιοχή, δένουν επίμονα την καταγωγή τους με ήρωες του Τρωικού κύκλου, γεγονός, που δεν είναι άσχετο με το μύθο της εγκατάστασης του Οδυσσέα (επίσης ήρωα του Τρωικού κύκλου) στην Τράμπυα, που μαζί με τα Βούνειμα στην προηγούμενη μελέτη μου, τοποθετήθηκαν στις υπώρειες του Σμόλικα ενός ομφαλού των Βαλκανίων, από όπου ξεκίνησαν όλοι οι Πρωτοέλληνες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Καταχωρώ εδώ τη βιβλιογραφία που χρησιμοποίησα και στην οποία αναφέρομαι με το αντίστοιχο γράμμα που προηγείται.

Α' Ν.Γ.Λ. Hammond: "Epirus", Oxford 1967.

Β' Δ. Ευαγγελίδης: "Οι αρχαίοι κάτοικοι της Ηπείρου", ΕΗΜ Ιωάννινα 1962.

Γ' Δ. Ευαγγελίδης: "Ηπειρ. Χρονικά", 1935. Ανασκαφή Δωδώνης 1935.

Δ' Σ. Δάκαρης: "Αφιέρωμα εις την Ήπειρον", Εις μνήμην Χρ. Σούλη 1945, Αρχαιολογικές έρευνες στο λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων από σελ. 46 και επομ.

Ε' Σ. Δάκαρης: "Συμβολή εις την τοπογραφία της αρχαίας Ηπείρου" 1960, Ανάτυπον εκ της αρχαιολογικής εφημερίδος του 1957 (από σελ. 88 και επομ.).

ΣΤ' Σ. Δάκαρης: Περιοδ. "Ενδοχώρα". Προϊστορική - πρωτοϊστορική Ήπειρος από σελ. 1109 και επομ.

Ζ' Σ. Δάκαρης: "Κτηνοτροφία στην αρχαία Ήπειρο" 1976 (Πρυτανικός λόγος).

Η' Σ. Δάκαρης: Περιοδ. "Ενδοχώρα". Το αρχαίο νεκρομαντείο στον Αχέροντα της Θεσπρωτίας σελ. 647 και επομ.

Θ' Σ. Δάκαρης: "Ηπειρωτική Εστία" Η Αρχαιολογική Έρευνα στην Ήπειρο, Τόμος 1954 σελ. 817 και επομ., σελ. 1059 και επομ.

Ι' Στράβων: (65 π.χ. - αρχές του 1ου αιώνα μ.Χ.). "Γεωγραφικά" έκδοση Πάπυρος.

ΙΑ' Πλούταρχος: "Βίοι Παράλληλοι: Πύρρος - Μάριος" (Ελ. Εκδ. οργ.).

ΙΒ' T. Livius: (50 π.Χ. - 17 μ.Χ.). "Oeuvres de Tite - Live. Histoire Romaine", Paris MOCCCLXXXII: βιβλίο 32 και επομ.

ΙΓ' Εκδοτική Αθηνών: "Ιστορία του ελληνικού Έθνους", 12 τόμοι.

ΙΔ' S. Pollo - A. Puto: "Ιστορία της Αλβανίας" (μετάφραση ελληνική) < Εκδοτική Ομάδα Θεσσαλονίκη.

ΙΕ' M. Kortutti, B. Ciraka: "Albanien" (Γερμ. έκδοση) 1988.

Ελάτε στις βουνοκορφές...

Δρακόλιμνη και Σμόλικας

Τα βουνά μας με τις απaráμιλλες ομορφιές τους ελκύουν κάθε χρόνο όλο και περισσότερους επισκέπτες. Έλληνες και ξένοι, μικροί - μεγάλοι, ανεβοκατεβαίνουν τις βουνοκορφές, διασχίζουν τα φαράγγια και διαπλέουν τα ποτάμια, απολαμβάνοντας μύριες χαρές από το πλούσιο περιβάλλον της Μάνας Φύσης. Ανάμεσα σ' αυτούς κι εμείς της Ορειβ. Ομάδας Κόνιτσας, επισκεπτόμαστε κατά διαστήματα τα κοντινά βουνά και προσπαθούμε να μυήσουμε όσο γίνεται περισσότερους νέους στην ιδέα της ορειβασίας και γενικά της φυσιολατρίας.

Κάποτε όσοι ανέβαιναν στα βουνά αποκαλούνταν από τους "γνωστικούς", τρελοί.

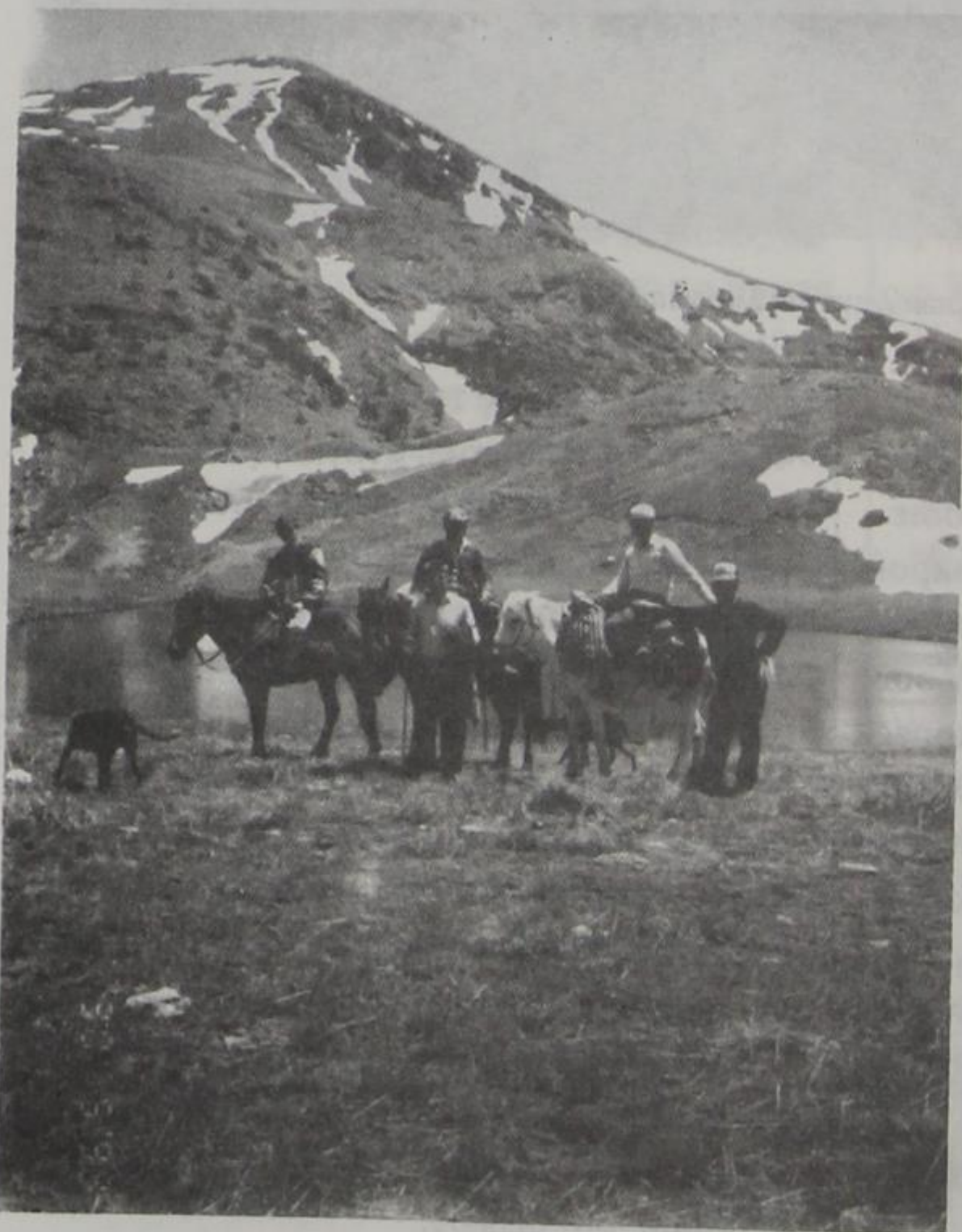
Σήμερα, η έξοδος των ανθρώπων προς τη Φύση, έγινε επιτακτική ανάγκη, για να γλιτώσουν από την τρέλα του άγχους που δημιουργεί η ζωή των πόλεων.

Βέβαια οι περισσότεροι από τους νέους μας σπαταλούν το χρόνο τους στην κλεισούρα των δισκοκαφετεριών, αποκτώντας ένα σωρό κακές συνήθειες. Ας ελπίσουμε ότι χρόνο με το χρόνο θα καταλάβουν την αξία της Φύσης και θα κάνουν καλύτερες επιλογές. Εμείς τους καλούμε να 'ρθούν μαζί μας. Όσοι σκαρφαλώσουν στα βουνά, έστω και για μια φορά, θα αποκτήσουν πρωτόγνωρες εμπειρίες και είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα επαναλάβουν μ' ευχαρίστηση κι άλλες φορές ανάβαση, στο μέλλον.

Στην Κορυφή του Σμόλικα

*Βασ. Εξάρχου
 Θ. Τζίνας
 Νικ. Εξάρχου
 Κ. Τζίνας
 Ευαγγ. Γελαδάρης
 Θ. Μπέντζιος
 Π. Στράτος
 Ν. Δημάκης
 Η. Ανδρέου
 Χαρ. Παρασκευάς
 Ι. Λαζογιάννης
 Σ. Τουφίδης*

Εμπρός λοιπόν, τίποτε δε χάνουμε. Αντί-
 θα κερδίσουμε πολλά και το κυριότερο
 γίνουμε πιο Άνθρωποι, γιατί όπως έλεγε
 ο αρχαίος φιλόσοφος Ζήνωνας, "ο ζων
 Φύσιν, ζει κατ' αρετήν".

ΜΑΣΤΟΡΙΚΗ - ΤΕΧΝΗ - ΤΕΧΝΙΚΗ - ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Η τέχνη του κτίστη πετρά μάστορα, αυτή, που από αιώνες ασκούσαν στα περισσότερα ορεινά χωριά της κοιλάδας του Σαρανταπόρου, της επαρχίας Κονίτσης και που χάρη σ' αυτήν έγιναν γνωστά σαν ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ, είναι τέχνη η οποία άμεσα σχετίζεται με τα μαθηματικά. Θα ήταν πιά σωστό αν λέγαμε ότι η μαστορική της πέτρας έχει δύο ξεχωριστά σκέλη. Το ένα είναι η ΤΕΧΝΗ και το άλλο η ΤΕΧΝΙΚΗ.

Η ΤΕΧΝΗ, έχει σχέση με το μεράκι και την ευαισθησία του τεχνίτη να επεξεργασθεί, να κτίσει και να συνθέσει με την πέτρα διάφορα στοιχεία της οικοδομής, έτσι ώστε το αποτέλεσμα να είναι ένα τέχνημα όμορφο και συνάμα στέρεο. Εδώ δεν έχουν καμιά σχέση τα μαθηματικά και τα άλλα της γνώσης δημιουργήματα, παρά μόνο η επιδεξιότητα του μάστορα στη χρήση των εργαλείων του, πχ πήχυ, σφυρί, σφύρα, βελόνι, σμίλη, κτενιά, γωνιά, λιναίη (ζύγι), αεροστάθμη (αλφάδι), διαβήτη, κλπ, για τη μορφοποίηση και επεξεργασία των λίθων, ανάλογα με το είδος της δόμησης για το οποίο προορίζονταν, ή ανάλογα με το διακοσμητικό στοιχείο το οποίο θα σχημάτιζαν. Οι απλοί κανόνες μέτρησης ή γωνιάσματος δεν μπορούν να θεωρηθούν σαν μαθηματικά στοιχεία, γιατί αυτά οι κτίστες, και μάλιστα οι πελεκάνοι, τα εκτελούσαν τελείως μηχανικά, σαν πράξη της μαστοροσύνης των. Με την προσωπική αντίληψη για το ωραίο έχει σχέση η σύνθεση των επί μέρους τμημάτων του κτίσματος, "όψεις, κρηπίδες, παραστάδες, εστίες, καμινάδες, ανώφλια, εξώστες, αυλόθυρες, στέγες, κλπ", και η σύλληψη της μορφής ολόκληρης της κατασκευής, που μπορεί να είναι, σπίτι απλό, πολυώροφο αρχοντικό, γεφύρι, ναός, κλπ. Τουλάχιστον

στα χρόνια του περασμένου αιώνα και πρίν, όταν οι μαστόροι ήσαν οργανωμένοι σε συντεχνιακές ομάδες, τις παρέες ή τα μπουλούκια, οι ίδιοι στοχάζονταν και υλοποιούσαν τη μορφή κάθε κτίσματος, λαβαίνοντας υπόψη τις λειτουργικές ανάγκες και την οικονομική δυνατότητα του κάθε αφεντικού. Ούτε να γίνεται συζήτηση για αρχιτεκτονικά σχέδια και όλα τα συναφή, τα οποία σήμερα συνοδεύουν την μελέτη ακόμη και του απλούστερου κτίσματος, γιατί τότε η αγραμματοσύνη ήταν το μεγάλο "μη αγαθό" εν αφθονία. Η γνώμη του πρωτομάστορα και αρχηγού της παρέας ήταν βαρύνουσα για το πώς θα δουλευτεί κάθε επί μέρους στοιχείο, καθώς και για το ποιά όψη θα δοθεί σε ολόκληρη την κατασκευή, ώστε να προκύψει μιά όμορφη σύνθεση, που και τον ιδιοκτήτη να ικανοποιεί, αλλά και τον πρωτομάστορα και την παρέα του να τιμά, δείχνοντας την μαστοριά, το μεράκι και την αξιοσύνη τους, πράγμα που θα αποτελούσε γι' αυτούς την καλύτερη διαφήμιση και εγγύηση, για να έχουν την προτίμηση και άλλων νοικοκυραίων. Ας μη ξεχνούμε ότι ο πρωτομάστορας, κατά κανόνα, ήξερε γράμματα και αριθμητική, γιατί αυτός έκλεινε τις συμφωνίες και τις τιμές με τα αφεντικά, και αναγκαστικά έπρεπε να έχει την ικανότητα να λογαριάζεται μαζί τους. Ήταν ικανότατος τεχνίτης ο πρωτομάστορας, όχι κατ' ανάγκην ο καλύτερος πάντα, γι' αυτό και λάβαινε υπόψη του την γνώμη των αρχιμαστόρων της παρέας, ώστε από τη συλλογική αντίληψη και πείρα να βγει το καλύτερο και συμφερότερο κατασκεύασμα. Εκείνο που έπρεπε κύρια να έχει σαν προσόν ο πρωτομάστορας είναι η ικανότητα του διαπραγματευτή, του παζαρευτή, ώστε να μπορεί να κλείνει δουλειές για την παρέα. Επρε-

πε, με τα σημερινά μέτρα, να είναι ικανός να κάνει δημόσιες σχέσεις και συμφωνίες με διάφορα αφεντικά, "θα λέγαμε δηλ. ότι ήταν ο διευθύνων σύμβουλος (μάντζερ) της συσκευασίας", προβάλλοντας την δική του ικανότητα, καθώς και την αξιοσύνη και πείρα της παρέας του.

Αποφεύγοντας εδώ κάθε φιλοσοφικό πειρασμό για σχολιασμό της σχέσης ΤΕΧΝΗΣ και μαθηματικών, θα λέγαμε ότι οι τότε μαστορές και πρωτομαστόροι έδιναν τη δική τους προσωπική καλλιτεχνική πνοή στα κτίσματα, μακριά από κάθε σχεδιασμό ή μαθηματικό υπολογισμό, έχοντας πάντα εγγυητή την πείρα, την ικανότητα και την καλαισθησία τους. Τίποτε το μαθηματικό δεν χωράει σ' αυτό το σκέλος της ΤΕΧΝΗΣ, όπου μόνον η συσσωρευμένη από αιώνες αντίληψη του ωραίου, μαζί με την προσωπική αισθητική έκφραση του μάστορα, μπορούν λογικά να σταθούν. Ετσι, βλέπουμε θαυμάσιες πελεκητές διακοσμήσεις, εξαιρέτα σύνολα εστιών, με ανάγλυφα ή εσώγλυφα απλά διακοσμητικά σχήματα, επιβλητικές και καλοδουλεμένες αυλόθυρες ή εξώθυρες οικιών, με τέλεια εφαρμογή των δόμων στις παραστάδες, όμορφες όψεις απλοτοιχιών, απλή σύνθεση των όγκων των κτισμάτων προσαρμοσμένο στα ανθρώπινα μέτρα. Σ' όλα τα παραπάνω κυρίαρχο στοιχείο είναι η ευθεία και το επίπεδο. Μόνο σε πολύ σπουδαία και μεγάλα έργα, όπως εκκλησίες και γεφύρια, γίνεται χρήση τόξων. Σπάνια σε κατασκευές σπιτιών χρησιμοποιούνταν τόξα, γιατί και δύσκολα ήσαν στην εκτέλεση, και δεν έδεναν όμορφα με τις ορθογώνιες όψεις των οικιών. Το ήξεραν αυτό οι μαστοροι και τα απέφευγαν όσο μπορούσαν, δίνοντας στα κτίσματα μιά απλή μορφή, που θα την χαρακτηρίζαμε "δωρική", λόγω της κυρίαρχης παρουσίας της ευθείας και του βάρους, που προσδίδει η πέ-

τρα, αργή ή λαξευμένη. Το ίδιο το υλικό που δούλευαν, δηλ. η πέτρα, είναι από τη φύση του βαρύ, δυσκολοκατέργαστο, συνήθως σκουρόχρωμο, και συνεπώς δεν επέτρεπε να γίνονται ανάλαφρες κατασκευές, που να συνδυάζουν και τη αντοχή στο χρόνο. Γι' αυτό η λιπή δωρικότητα στις όψεις είναι κανόνας στις κατασκευές των σπιτιών, γενικώς. Με διάσπαση των ορθογωνικών μεγάλων κτισμάτων σε δύο ή περισσότερους εν επαφή όγκους, με ξεχωριστές στέγες, και με αύξηση του πλήθους και μεγέθους των παραθύρων, έφτιαχναν πιο ανάλαφρες κατασκευές, διότι έτσι κατ' ανάγκην μειώνεται η συνολική επιφάνεια της λιθοδομής στην πρόσοψη. Δεν τις προτιμούσαν, όμως, γιατί ήσαν λιγότερο ασφαλείς και ανθεκτικές, παρουσιάζοντας εύκολα ρωγμές από καθιζήσεις και σεισμούς. Αν, συνεπώς, συνέβαινε κάτι τέτοιο, θα έβγαινε το κακό όνομα, ότι η παρέα τους είναι κακότεχνη και θα δυσκολεύονταν να ξανακλείσουν δουλειά. Γι' αυτό λίγα τέτοια οικοδομήματα έγιναν, ενώ τα περισσότερα, ακόμη και αυτά που σώζονται, είναι ορθογωνικές βαριές κατασκευές.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ έχει σχέση με την ικανότητα να λογαριάζει κάποιος, δηλ. να υπολογίζει πώς με ασφάλεια θα υλοποιήσει τα επί μέρους στοιχεία, το σύνολο της κατασκευής και τις απαιτούμενες βοηθητικές κατασκευές, χρησιμοποιώντας την πέτρα και τα άλλα υλικά, σε συνδυασμό πάντα με την οικονομική προσφορά. Είναι σύνθετη δουλειά η ΤΕΧΝΙΚΗ και έχει σχέση με την τωρινή εφαρμοσμένη μηχανική, αν βέβαια αφαιρέσουμε από την τότε τεχνική το οικονομικό της αντικείμενο. Θα λέγαμε ότι παλαιά ο μάστορας έπρεπε να έχει την ικανότητα να κάνει κάτι ανάλογο που κάνει ο σημερινός μηχανικός, κύρια ο πολιτικός μηχανικός, τηρουμένων βέβαια των αναλογιών. Έπρεπε, προ πάντων, να συλλάβει το τί κτίσμα ήθελε

να φτιάξει κάθε αφεντικό. Αυτό γίνονταν, είτε με αντιγραφή κάποιου ήδη υπάρχοντος οικοδομήματος, με πιθανές μικρές τροποποιήσεις, είτε με την κατασκευή τελείως νέου κτίσματος, οπότε οι ευθύνες, τεχνικές και οικονομικές, έζωναν τον πρωτομάστορα και την παρέα του. Έπρεπε να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, και γι' αυτό να το μπορέσουν, έπρεπε να αντιμετωπίσουν την κατασκευή από άποψη οικονομική, σχεδιασμού, (μορφή γενική και επί μέρους στοιχείων), και αντοχής. Ομως, όλα τα παραπάνω απαιτούσαν μαθηματικούς υπολογισμούς, σύνθετες αριθμητικές πράξεις, και έπρεπε η παρέα να έχει την δυνατότητα να τα βγάλει πέρα. Είχε τα μαθηματικά εφόδια γι' κάτι τέτοιο;

Ανοίγουμε εδώ μιά παρένθεση γι' να δούμε, από ότι ιστορικά και μαρτυρικά στοιχεία έχουμε, το επίπεδο γνώσης εκείνης της εποχής και πόση από αυτήν την μαθηματική τουλάχιστον γνώση κατείχαν οι προτομαστόροι και αρχιμαστόροι μιάς παρέας συνεχιακής. Αναφερόμαστε βασικά στην μετά το 1700 εποχή, γι' αυτήν την οποία έχουμε ιστορικά στοιχεία, που μαρτυρούν ότι στον τόπο μας (Ελλάδα) άρχισαν τα γράμματα να καλλιεργούνται και το ενδιαφέρον γι' αυτή τη μάθηση να ζωντανεύει στην ψυχή, στο νου και στην πράξη. Οι Έλληνες, πρώτοι από όλους τους λαούς της τουρκοκρατούμενης Βαλκανικής, ενδιαφέρθηκαν γι' αυτή τη δημιουργία σχολείων και τη μόρφωση των ομοεθνών, κυρίως χάρη στη μέριμνα, φροντίδα και δαπάνη των πολυανθρώπων παροικιών του εξωτερικού και των επωνύμων ευεργετών, οι οποίοι βλέποντας τη σημασία της μόρφωσης στην ανάπτυξη και προκοπή κάθε λαού, "στις πλούσιες χώρες όπου ζούσαν το κοινωνικό αυτό φαινόμενο βρίσκονταν εν δυνάμει", στήριξαν και τροφοδότησαν με νέες ιδέες όλη αυτήν την προσπάθεια γι' αυτή τη παι-

δεία των Ελλήνων. Ανεγέρθησαν και λειτούργησαν αρκετά σχολεία, το ένα μετά το άλλο, σε πολλά μέρη γύρω από την επαρχία μας, πχ στα Γιάννινα ξέρουμε ότι λειτούργησαν "Βασικά" σχολεία, αλλά και "Γυμνασιακά", τα οποία έβγαζαν δασκάλους, οι οποίοι με τη σειρά τους, διασκορπιζόμενοι σ' όλη την Ελλάδα, μόρφωναν τους ελληνοπαιδες. Ονομαστοί δάσκαλοι, (Βούλγαρις, Ανθρακίτης, Ψαλλίδας, κ.α.), δίδασκαν σ' αυτά τα σχολεία, σπουδαγμένοι και στην Ευρώπη, οι οποίοι εισήγαγαν και δίδαξαν "μαθηματικά" και "επιστημονικά" μαθήματα, όπως τότε τα έλεγαν, εκτός από τα υποχρεωτικά "γραμματικά" και "εκκλησιαστικά" μαθήματα. Χρόνο με το χρόνο τα "μαθηματικά" και "επιστημονικά" μαθήματα κέρδισαν έδαφος, χάρη στην παρακίνηση των μορφωμένων ομογενών του εξωτερικού και στο πείσμα των δασκάλων, οι οποίοι διείδαν τη σπουδαιότητα αυτών των νέων μαθημάτων, πρωτόγνωρων στον τόπο μας, και φρόντισαν να τα ενστερνισθούν και να τα διαδώσουν, παρά την αντίδραση της Εκκλησίας, που φοβόταν ότι τα νέα μαθήματα θα μείωναν το ενδιαφέρον γι' αυτήν την σπουδή των "εκκλησιαστικών" και των "γραμματικών" μαθημάτων, πράγμα που συνέβει με το πέρασμα του χρόνου. Από τότε και μετά ακούσθηκαν όροι γνωστοί και κοινότυποι σήμερα, όπως γεωμετρία, τριγωνομετρία, εξίσωση, λογάριθμος, ημίτονο, άλγεβρα, καθώς και δύναμη, έλξη, άπωση, μηχανική, κύμα, κλπ. Στον περίγυρο της επαρχίας Κονίτσας, λειτούργησαν σχολεία στην Καστοριά (σχολή Κυριτζή), στην Κοζάνη, λίγο μακρύτερα στα Ιόνια νησιά, στον Τύρναβο Θεσσαλίας (Πέζαρος), Αμπελάκια (Ασάνης), Πήλιο (Κούμας), Αγιο Ορος, γι' αυτό να αναφέρουμε μόνο μερικά μέρη, στα οποία ταξίδευαν οι μαστόρικές παρέες. Σίγουρα και τα Μαστοροχώρια¹ επηρεάσθηκαν από όλη αυτήν την κινητικότητα περί την μάθηση,

και φρόντισαν, τουλάχιστον στα πιό κοντινά μας χρόνια απ'τά οποία υπάρχει θύμηση, να έχουν και να συντηρούν κάποιον κοινοτικό δάσκαλο, γιά τα "Βασικά" γράμματα, δηλ. ανάγνωση, γραφή και τις τέσσερες πράξεις της αριθμητικής. Ξέρουμε πχ ότι στη Δροσοπηγή, γύρω στα 1870, υπήρχε σχολείο και όρισαν δάσκαλο τον συγχωριανό Χαράλαμπο Κοτσίνα, (Δασκαλάκη τον έλεγαν μετά), ο οποίος έμαθε γράμματα στο Πήλιο, όπου ταξείδευαν οι Δροσοπηγιώτες, και δίδασκε "αλφαβητάρι", "οκτωήχι", "ευαγγέλιο", "ψαλτήρι", "αριθμητική". Πιό πρίν από τον Δασκαλάκη αναφέρεται κάποιος δάσκαλος ονόματι Καραγκούνης. Λίγο πολύ αυτό πρέπει να συνέβαινε σε όλα2 τα μαστοροχώρια. Αρκετοί, λοιπόν, από τους αρχιμαστόρους ήξεραν γραφή, ανάγνωση και απλή αριθμητική. Ομως, πολλές φορές στους λογαριασμούς τους ή λάθευαν, ή αδυνατούσαν να τους κάνουν, ή διαφωνούσαν με τα αφεντικά, οπότε η προσφυγή στο δάσκαλο, τον γραμματισμένο της εποχής, ήταν αναγκαία. Αλλά επειδή και τα αφεντικά ήσαν κατά κανόνα αγράμματοι άνθρωποι, έδιναν συνήθως τους λογαριασμούς των μαστόρων στους δασκάλους γιά να τους ελέγξουν. Πάντα, άμεσα ή έμεσα, υπήρχε κάποια επαφή του τοπικού δασκάλου με τους παρεπιδημούντες μαστόρους, "πολύ περισσότερο που εκτός Ηπείρου οι δάσκαλοι ήσαν στην πλειοψηφία τους Ηπειρώτες", είτε γιά την εμβαδομέτρηση, είτε γιά την ογκομέτρηση, είτε γιά τον τρόπο χάραξης ενός τόξου, είτε γιά την αποτίμηση της δαπάνης πληρωμής, κλπ. Μέτοικοι όντας αμφοτέροι σε ξένο τόπο, δάσκαλος και μαστόροι, σίγουρα είχαν συμπάθεια και αλληλοβοήθεια μεταξύ τους. Οι δάσκαλοι μάλιστα, μετά το 1700, κατείχαν όλο και περισσότερα "μαθηματικά" μαθήματα, έτσι μπορούσαν να δείχνουν στους μαστόρους απλούς τύπους εμβαδομέτρησης, ογκομέτρησης, χάραξης,

κλπ, τους οποίους εφήρμοζαν μετά πρακτικά στις κατασκευές. Πάρα πολλά, όμως, τα έκαναν τελείως εμπειρικά, όπως είχαν μάθει από τους παλιότερους, πολλές φορές εσφαλμένα, ερχόμενοι σε διαφωνία με τα αφεντικά και τους δασκάλους. Παλιός μάστορας επαίρονταν ότι ήταν τόσο καλός στους λογαριασμούς, ώστε ανάγκασε, διαφωνούντα δάσκαλο να πάει στη Λάρισα να ξαναμάθει γράμματα. Τούτο δείχνει αυτό που είπαμε παραπάνω, ότι πάντα υπήρχε επαφή δασκάλου και μαστόρων, και πολλά ωφελήθηκαν οι κτιστάδες από αυτήν την συνεργασία, τουλάχιστον στο σκέλος της δουλειάς τους, που έχει σχέση με τη γεωμετρία και τα στοιχεία της. Κλείνουμε την παρένθεση.

Ας πάρουμε, όμως, ένα ένα τα πράγματα να τα εξετάσουμε. Το οικονομικό μέρος της κατασκευής έχει σχέση με την προμέτρηση και κοστολόγησή της, όταν η συμφωνία γίνονταν κατ'αποκοπή. Ο υπολογισμός των απαπουμένων υλικών, η τελική επιμέτρηση των ποσοτήτων που εκτελέσθηκαν, και η σύνταξη του λογαριασμού, που θα παρουσίαζαν στο αφεντικό, όταν η συμφωνία ήταν με τον πήχυ (μέτρο), είναι στοιχεία του οικονομικού μέρους της δουλειάς. Συμφωνίες γιά δουλειές με τον πήχυ σπάνια έκαναν τον πολύ παλιό καιρό, γιατί προτιμούσαν τις κατ'αποκοπήν δουλειές, τις οποίες είχαν την ευχέρεια να οργανώσουν καλύτερα τεχνικά, να δουλέψουν περισσότερο (από πρωϊ μέχρι το βράδυ), φροντίζοντας συνάμα στο τίμημα της συμφωνίας να περιλαμβάνεται και η σίτιση της παρέας, όταν ήταν δυνατό, δηλ. δούλευαν τη το έργο "σύψωμα", όπως έλεγαν. Η δουλειά με τον πήχυ, χωρίς διατροφή μάλιστα ή "ξήψωμα", όπως έλεγαν, είναι νεώτερη εφεύρεση, που καθιερώθηκε από τις νέες οικονομικές και παραγωγικές συνθήκες και αντιλήψεις, οι οποίες σιγά σιγά επεκράτησαν στην Ελλάδα μετά το 1850.

Η πολύχρονη ενασχόληση με την ανέγερση πάσης φύσεως κατασκευών είχε κάνει τους πρωτομαστόρους και αρχιμαστόρους ικανούς να γνωρίζουν τις ποσότητες των υλικών, που απαιτούνταν για την εκτέλεση μιάς μονάδος εργασίας, πχ. ήξεραν ότι για 1 τετραγωνικό πήχυ στέγης χρειάζονταν 2 μουλαροφόρτια σχιστόπλακες, ή ότι για 1 πήχυ τοικοποιίας ήθελαν τόσα καντάρια ασβέστη, κλπ. Δεν είχαν, λοιπόν, πρόβλημα να ορίσουν τις αναγκαίες ποσότητες και εκεί που σκόνταφταν ήταν ο υπολογισμός του πλήθους των μονάδων, δηλ. πόσους πήχεις συνολικά έχει το κτίσμα, κυρίως όταν το κατασκεύασμα ήταν πιά περίπλοκο γεωμετρικά, οπότε η εμβαδομέτρηση και ογκομέτρηση ήταν δύσκολη. Κάθε μαθηματική σχέση λίγο συνθετότερη τους μπερδευε και η προσφυγή στον δάσκαλο ήταν αναπόφευκτη. Από εκεί και πέρα μπορούσαν να κάνουν τους πολλαπλασιασμούς, να υπολογίσουν το κόστος και να διαμορφώσουν την προσφορά τους. Εδιναν πολύ χαμηλές προσφορές, ακόμη και για την εποχή τους, γιατί είχαν ανάγκη έστω και για λιγοστά χρήματα, προκειμένου να συντηρήσουν την οικογένεια που άφησαν στο χωριό τους. Έτσι δούλευαν ολημερίς; πολλές φορές για ένα "τίποτε" μεροκάματο, ελπίζοντας πάντα ότι κάτι θα έπερναν στην τελική εκκαθάριση, που θα έκανε ο πρωτομάστορας στο τέλος της δουλειάς. Πάντως, όπως και να έχει το πράγμα, ήσαν ικανοί να υπολογίζουν τα απαιτούμενα υλικά, να αποτιμούν την αξία της δικής τους εργασίας και να συνάπτουν συμφωνίες. Το οικονομικό, λοιπόν, σκέλος μπορούσαν να το διεξέλθουν και σ' αυτό είχαν εγγύηση την συγκρότηση και εργασιακή ικανότητα της συντεχνιακής ομάδας, δηλ. του μπουλουκιού ή της παρέας.

Ο σχεδιασμός της μορφής του όλου κτίσματος, των επί μέρους τμημάτων, και των διακοσμητικών στοιχείων, ήταν δυσκολότε-

ρο θέμα και μ' αυτό ασχολούνταν ο πρωτομάστορας, σε συνεργασία με τους πιά έμπειρους μαστόρους της παρέας. Ήδη παραπάνω έχουμε αναφέρει αρκετά για τις μορφές και τα σχήματα, που παρουσιάζονταν σε μιά οικοδομή. Θα ήταν χρήσιμο να διερευνηθεί εδώ, αν ο παλιός μάστορας είχε τη γνώση και ικανότητα να τα εφαρμόσει, χρησιμοποιώντας μόνο τα εργαλεία της μαστορικής. Εργαλεία για γεωμετρικό σχεδιασμό ήσαν: Το ράμμα: Ένα σχοινί, που όταν τεντώνεται μας δίδει μιά ευθυγραμμία. Η λιναίη: Το νήμα της στάθμης, με το οποίο ορίζεται η κατακόρυφος. Παλιά το έλεγαν "βαρίδι", σήμερα το λένε "ζύγι". Το αλφάδι: Ένα ισοσκελές τρίγωνο "σαν κεφαλαίο άλφα "Α", απ' όπου και το όνομά του" με μιά λιναίη κρεμασμένη από την πάνω κορυφή και μιά χαραγή στο μέσον της βάσης. Το σημερινό αεροσταθμικό αλφάδι είναι νεώτερο εργαλείο. Ο ορισμός μιάς οριζόντιας στάθμης γίνονταν με αυτό το εργαλείο. Πολύ παλιά το έλεγαν "στάθμη" και το νήμα του "νήμα της στάθμης". Την γωνιά: Ορθή γωνία, από ένα μεταλλικό έλασμα καμωμένη σε σχήμα L. Ο πήχυς: Μία ξύλινη ή μεταλλική ράβδος, μήκους 75 σημερινά εκατοστά του μέτρου, που ήταν και η βασική μονάδα μέτρησης. Προτιμούσαν να τον υποδιαιρούν σε 12άδες, γιατί το δώδεκα έχει περισσότερους ακεραίους διαιρέτες (2, 3, 4, 6) από το 10, που διαιρείται μόνο με (2, 5). Τελικά η αντιστοιχισή με το μέτρο ώθησε στην επικράτηση της δεκαδικής υποδιαίρεσης. Ο διαβήτης: Μικρός συνήθως μεταλλικός διαβήτης, για χάραξη κύκλων. Τον είχαν μόνον οι πελεκάνοι, για να φτιάχνουν διακοσμητικά, κυκλικής μορφής, σχέδια. Ας δούμε τώρα πώς υλοποιούνται στην πράξη τα γεωμετρικά σχήματα, που συναντούμε στις διάφορες κατασκευές, έτσι όπως τα εφήρμοσαν οι μαστοροί. Θεωρούμε δεδομένο ότι μπορούσαν

πάντα να οριζοντιώνουν (σταθμίζουν ή αλφαδιάζουν) και να κατακορυφώνουν (ζυγίζουν), γιατί αυτό είναι το πρώτο και κυρίαρχο στοιχείο της μαστορικής. Τα σχήματα δείχνονται στο συνημμένο παράρτημα και σ' αυτό παραπέμπουν οι αναφερόμενοι συμβολισμοί. Το ορθογώνιο παραλληλόγραμμο (σχ. 1) και το τετράγωνο εύκολα κατασκευάζονται, οριζοντίως με το ράμμα και τη γωνιά, στη χάραξη θεμελίων και κατόψεων, κατακορύφως με ζύγι και το αλφάδι, στην κατασκευή τοίχων. Ήξεραν σίγουρα ότι το εμβαδόν βρίσκεται παλλαπλασιάζοντας το (μάκρος) επί το (πλάτος), και ότι ο όγκος του ορθογωνίου σπιπού είναι ίσος με (μάκρος) επί (πλάτος) επί (ύψος). Το πλάγιο παραλληλόγραμμο (σχ. 2) είναι οπωσδήποτε σχήμα πιο δύσκολο από το ορθογώνιο, αλλά αν δεχθούμε ότι το κριτήριο της σύγκρισης και της ισοδυναμίας ήσαν αρκετά ανεπτυγμένο σ' αυτούς τους ανθρώπους, λόγω συνεχούς ενασχόλησης με την κατασκευή, θα πρέπει να είχαν παρατηρήσει ότι κόβοντας το ορθογώνιο τρίγωνο $AMΓ$ και τοποθετώντάς το στη θέση $BNΔ$ προκύπτει ένα ορθογώνιο σχήμα $AMNB$, που έχει το ίδιο εμβαδόν με το αρχικό πλάγιο σχήμα και ίσο με (μάκρος) επί (πλάτος γωνιασμένο). Κάτι ανάλογο ισχύει και για τον όγκο του πλάγιου παραλληλεπίπεδου.

Το ισοσκελές τρίγωνο (σχ. 3) ήταν γνωστό, γιατί έμοιαζε με το παλιό τριγωνικό αλφάδι, δηλ. την "στάθμη". Ήξεραν συνεπώς πως αν ενώσουν την κορυφή A με το μέσον M της βάσης, τότε η AM , που είναι ύψος, και η βάση $BΓ$ σχηματίζουν γωνιά (ορθή γωνία). Γνώριζαν ότι το εμβαδόν του τριγώνου είναι ίσο με το (μισό) της (βάσης) επί το (ύψος), και αυτό γιατί δύο κολλημένα μεταξύ τους σε μία πλευρά τρίγωνα μας κάνουν ένα πλάγιο τετράπλευρο, όμοιο με το (σχ. 2), που έχει εμβαδόν (μάκρος) επί (πλάτος γωνιασμέ-

νο). Η κατασκευή του γίνονταν, είτε γωνιάζοντας στο μέσο της βάσης προκειμένου για οριζόντιες κατασκευές, είτε ζυγίζοντας σε κατακόρυφο επίπεδο, όπως πχ στα ζευκτά της στέγης. Το τυχαίο σκαληνό τρίγωνο (σχ. 4) το αντιμετώπιζαν με πολύ σκεπτικισμό και το απέφευγαν. Τους μπερδευε το ύψος AM , το οποίο έπεφτε έξω από τη βάση $BΓ$. Αρκετοί, όμως, καταλάβαιναν την αντιστοιχία με το ισοσκελές τρίγωνο του (σχ. 3) και έτσι εφήρμοζαν τους ίδιους τύπους εμβαδομέτρησης. Το ορθογώνιο ισοσκελές τρίγωνο (σχ. 5) το δούλευαν άνετα, γιατί έμοιαζε με το "γωνιά", που είχαν στη μαστορική τους φαρέτρα. Μικρά τέτοια ξύλινα τρίγωνα τα είχαν σαν εργαλεία, με τα οποία σημάδευαν τις λοξοτομές (φάλτσα) των ξύλων. Είχαν παρατηρήσει και ήξεραν ότι δύο μικρές γωνίες αυτού του τριγώνου, αν ενωθούν, κάνουν μία γωνιά (ορθή γωνία), και πως δύο τρίγωνα κολλημένα πλάϊ πλάϊ κάνουν ένα τετράγωνο. Εύρισκαν το εμβαδόν σαν το (μισό μάκρος) επί το (πλάτος). Κανείς ας μη σκεφθεί εδώ δυνατότητα εφαρμογής του, απλουστάτου σήμερα, Πυθαγορείου θεωρήματος. Το ανισοσκελές ορθογώνιο τρίγωνο (σχ. 6) το αντιμετώπιζαν σαν δύσκολο τρίγωνο, γιατί δεν ήξεραν ούτε μοίρες, ούτε μέτρηση γωνιών. Αυτά ήλθαν αργότερα με την πρόοδο της μάθησης και της παιδείας. Το συναντούσαν συνήθως στις ράχες (μαχιάδες) και στις κοιλάδες (λούκια) των στεγών και το έφτιαχναν πολύ εύκολα με το ζύγι. Ο κύκλος (σχ. 7) πάντα γίνονταν, όταν ήταν μεγάλος, με ένα καρφί στο κέντρο του O , με ένα ράμμα τετνωμένο και δεμένο στο O , και με μία γραφίδα ή ακίδα στο άκρο M . Με την περιστροφή η γραφίδα διαγράφει έναν κύκλο. Όταν όμως ήταν μικρός, γίνονταν με το εργαλείο "διαβήτης", που το είχαν οι πελεκάνοι. Η εύρεση της περιφέρειας και του εμβαδού του κύκλου ήσαν πολύ δύσκολα και μάλ-

λον άγνωστα πράγματα στους μαστόρους. Βέβαια ήξεραν της έννοιες "κέντρο" και "διάμετρο". Ομως, μέχρι να μάθουν από τους δασκάλους τον αριθμό 3,14, είχαν δικούς τους προσεγγιστικούς αριθμούς, γιά να κάνουν τη δουλειά τους. Είχαν δει ότι το τετράγωνο, που περιβάλλει τον κύκλο έχει εμβαδόν και περίμετρο μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα του κύκλου. Γιά να είναι μέσα, λογάριζαν τον κύκλο σαν τετράγωνο. Έτσι, όριζαν την περιφέρεια "τέσσερες φορές τη διάμετρο" και το εμβαδόν "διάμετρο" επί "διάμετρο". Μερικοί έξυπνοι, ανάλογα και με τα ακούσματα που είχαν, έκαναν χρήση και διορθωτικών αριθμών, όπως 3,50 γιά την περιφέρεια και 0,80 γιά το εμβαδόν. Κυρίως εφήρμοζαν τους κύκλους στα τόξα αυλοθυρών, εξωθυρών, ναών, γεφυριών. Παντού φρόντιζαν να είναι εμφανές το κέντρο του κύκλου, γιά να μπορούν να κάνουν τη χάραξη. Τόξα κύκλου χωρίς προσπό κέντρο δεν ήξεραν, ούτε και μπορούσαν να χαράξουν. Την έλλειψη (σχ. 8) την χάραζαν με ένα ράμμα δεμένο σε δύο σημεία (εστίες) E1 και E2, το τέντωναν με μιά γραφίδα στο Γ, και μετακινούσαν τη γραφίδα έτσι, ώστε το ράμμα να ολισθαίνει γύρω στη γραφίδα, διατηρούμενο πάντα τεντωμένο. Ήξεραν ότι έτσι προκύπτει ένας πατημένος κύκλος, που το έλεγαν "στρογγυλό με δύο κέντρα", χωρίς να γνωρίζουν ότι είναι έλλειψη. Εντονα χαμηλωμένα και απλωτά τόξα γεφυρών δεν μπορεί να είναι κυκλικά, αφού το κέντρο του κύκλου δεν είναι προσπό και εμφανές γιά να είναι δυνατή η χάραξη του, όπως παραπάνω στα περί κύκλου αναφέρουμε. Σ' αυτήν την περίπτωση πρέπει να εξετασθεί μήπως είναι ελλειπτικά, αν ο κύριος άξονας, του οποίου όρίζουν οι δύο εστίες, είναι προσπός και εμφανής. Τέτοια σκέψη γεννάται γιά το πολύ χαμηλό τόξο της γέφυρας του Βοϊδομάτη "κτίστηκε το έτος 1853", και καλά θα κάνει

κάποιος να τη μετρήσει και να το ελέγξει. Ελλείψεις με κατακόρυφο τον μεγάλο άξονα δεν ήταν δυνατό να χαράξουν, γιατί η μία εστία δεν ήταν προσπή και εμφανής. Τα πολύ οξυκόρυφα τόξα πολλών γεφυρών μπορεί να είναι ελλειπτικά τόξα δύο ομοίων συμμετρικών ελλείψεων, οι οποίες τέμνονται στην κορυφή, όπου και δημιουργείται σημείο θλάσης, με την προϋπόθεση όμως ότι είναι ορατές και προσπές οι εστίες των. Δεν συζητούμε βέβαια καθόλου γιά εμβαδόν και περίμετρο έλλειψης. Το συμμετρικό τόξο (σχ. 9) έπρεπε να χαραχθεί, όταν είχαν ένα δοσμένο άνοιγμα, συνήθως γέφυρας, και ένα επίσης δεδομένο ύψος στο μέσον του τόξου. Αν το ύψος OK ήταν ίσο με το μισό του ανοίγματος AB, δηλ. αν $OK=KA=KB$, τότε έκαναν ένα κυκλικό τόξο με κέντρο το K. Τι γίνεται, όμως, όταν το ύψος OK είναι μικρότερο από το μισό του ανοίγματος AB, δηλ. όταν $OK < KA=KB$, οπότε έχουμε χαμηλό τόξο, ή όταν $OK > KA=KB$, οπότε έχουμε υψηλό τόξο; Πρέπει ξεκινώντας από τα άκρα A και B να σηκωνόμαστε κτίζοντας τον τοίχο, προσπαθώντας σιγά σιγά να συγκλείνουμε στη κορυφή O, χωρίς να είναι το τόξο κύκλος, γιατί δεν μπορεί να είναι. Μόνο με ράμματα, ζύγι και αλφάδι μπορεί να γίνει αυτό, και ο μάστορας, αν ήξερε το "κάλλπο" όπως λένε, θα ήταν δυνατό να ορίζει κάθε σημείο αυτού του τόξου, καθώς ανεβαίνει κτίζοντας από τα σημεία A και B. Αρχικά με ράμματα ορίζεται το σταθερό τρίγωνο AOB. Στα A και B φέρουμε τα κατακόρυφα ράμματα Y1 και Y2 αντίστοιχα. Κάθε οριζόντιο ράμμα X1 ορίζει τα σημεία N1, "τομή των X1 και Y1", και M1, "τομή των X1 και OA". Τεντώνουμε το ράμμα ON1 και με το ζύγι φέρουμε στο M1 την κατακόρυφο, η οποία τέμνει την ON1 στο P1, που είναι το σημείο του ζητουμένου τόξου. Το ίδιο κάνουμε και γιά κάθε οριζόντιο ράμμα, πχ. το X2, οπότε βρίσκουμε το σημείο

P2. Βέβαια, ορίζονται ταυτοχρόνως και τα συμμετρικά των P1 και P2, ως προς τον άξονα συμμετρίας OK. Έτσι, για κάθε θέση ενός οριζοντίου ράμματος X, μπορούμε να ορίσουμε δύο σημεία P του τόξου, συμμετρικά, που βρίσκονται λίγο υψηλότερα από το ράμμα X, προς τα οποία πρέπει να συγκλείνει η τοιχοδομή, γεγονός που εξυπηρετεί τον κτίστη. Αν φαντασθούμε το οριζόντιο ράμμα X να μετακινείται κατακόρυφα, από τη θέση AB έως την κορυφή O, ο κινητός μηχανισμός των σημείων M, N, P μετασχηματίζεται και το P διαγράφει καμπύλη από τα άκρα A, B προς το O. Πρακτικά έτσι, ράμμα ράμμα, μπορεί κάποιος που ξέρει αυτόν τον απλό αλγόριθμο, να ορίσει το τόξο. Αυτό το τόξο, πολύ αργότερα, αποδείχθηκε ότι ήταν μιά παραβολή, την οποία προσδιορίζουν σαφώς τα δοσμένα μεγέθη AB και OK. Η χάραξη φαίνεται ότι εξυπηρετούνταν και από την ίδια την κατασκευή, γιατί προς στήριξη του τόξου κατασκευάζονταν στο στάδιο της εκτέλεσης ικριώματα (σκαλωσιές), που σημαίνει ότι πιθανώς να σκάλωναν πρώτα το τρίγωνο AOB, “σαν ένα μεγάλο ζευκτό στέγης”, με κορμούς δένδρων, στα οποία είχαν μεγάλη επιδεξιότητα και πείρα, και μετά με καλύτερα ξύλα σκάλωναν τα δύο τόξα που τα χάραζαν, όπως παραπάνω αναφέρθηκε, με μεγάλη προσοχή και επιμέλεια. Πρέπει να θεωρηθεί βέβαιο ότι, για την απόσβεση μικρών ατελειών της χάραξης, άπλωναν κονίαμα πάνω στον ξυλότυπο που στήριζε τις πέτρες του τόξου και το μύστριζαν, ώστε με μικρό πάχος κονιάματος να εξομαλύνουν τις τυχόν θλάσεις, επιτυγχάνοντας έτσι την τελειότητα στη συνέχεια της καμάρας, που σήμερα βλέπουμε στις γέφυρες. Από κάπου πρέπει να είχαν μάθει μερικοί έξυπνοι αρχιμαστόροι του παραπάνω τρόπο χάραξης, ίσως και από δική τους πείρα ή συντεχνιακή συνταγή, και να τον εφήρμοζαν. Πάντως είναι μέθοδος γνω-

στή γύρω στα μέσα του 18ου αιώνα και πιθανώς να την διδάχθηκαν από κάποιον γραμματιζόμενο ή δάσκαλο, που καταγίνονταν με τη γεωμετρία και τις κατασκευές.

Επέμεινα λίγο παραπάνω στη χάραξη αυτού του τόξου, γιατί τέτοιο είναι το τόξο της γέφυρας ΔΡΟΣΟΠΗΓΗΣ και έτσι θα χαραχτηκε, “έχει την απλουσιότερη εξίσωση $x^2 = 10 \cdot y$ ”, παρ’όλο που από τον τεχνίτη κοντά στην κλείδα, για καθαρώς κατασκευαστικούς λόγους, διαμορφώθηκε ελαφρώς οξυκόρυφο. Σημειώνουμε ότι αν το ύψος OK είναι μικρό, μικρότερο από 30% του AB, τότε η παραπάνω χάραξη δίνει πολύ χαμηλωμένα τόξα, σαν την έλλειψη του (Σχ 8), γι’αυτό ας εξετασθεί μήπως η γέφυρα στο Βοϊδομάτη εμπίπτει σ’αυτήν την περίπτωση, αν δεν είναι έλλειψη, όπως προαναφέρουμε.

Η αντοχή των κατασκευών ήταν ένα θέμα, που έπρεπε να ξέρουν να εκτιμούν οι μαστόροι, για να μπορούν να κάνουν κτίσματα γερά, τα οποία θα παρέχουν ασφάλεια και θα αντέχουν στο χρόνο. Είναι βέβαιο ότι δεν γνώριζαν να κάνουν κανένα υπολογισμό αντοχής, ακόμη και τον πιο στοιχειώδη, γιατί οι γνώσεις αντοχής και μηχανικής των κατασκευών είναι σύγχρονες, προϊόντα του αιώνα μας. Γνώριζαν, όμως, πάρα πολύ καλά τα υλικά, τα οποία δούλευαν και τα εμπιστεύονταν. Ας τα γνωρίσουμε εδώ καλύτερα: Το Χώμα: Από τη μακρόχρονη πείρα ήξεραν να ξεχωρίσουν μακροσκοπικά το στέρεο από το σαθρό έδαφος στις θεμελιώσεις, και να διαλέγουν αργιλλώδες χώμα (μούσγκα) με μεγάλη πλαστικότητα, για να φτιάχνουν τη λάσπη. Η Πέτρα: Υλικό από τη φύση του ιδιαίτερα ανθεκτικό. Προτιμούσαν τις πλακοειδείς ασβεστολιθικές πέτρες, για την ευκολία της κατεργασίας και την στερεότητα της δόμησης. Το Κονίαμα: Η γνωστή λάσπη, είτε από πηλόχωμα, είτε από ασβέ-

στη και άμμο ποταμού, σε πιά σπυδαίες κατασκευές. Η Ξυλεία: Χρησιμοποιούσαν ξυλοδοκούς πατωμάτων και στεγών, συνήθως από μονοκόμματος στρογγυλούς κορμούς κωνοφόρων και σπάνια ορθογωνισμένους. Πριστά ξύλα δεν χρησιμοποιούσαν, γιατί σπάνιζαν. Τα πρώτα έχουν μεγαλύτερη αντοχή, καθώς και οι σχιστοσανίδες (πέταυρα), γιατί δεν κόβονται οι ίνες τους. Με εξαίρεση το κονίαμα από πηλόχωμα, όλα τα παραπάνω υλικά είναι ανθεκτικά και κατάλληλα για την σύνθεση των επί μέρους στοιχείων των κτισμάτων, χρησιμοποιούμενα ακόμη και σήμερα. Πάντα συγκριτικά με άλλες κατασκευές, που οι ίδιοι έφτιαξαν ή ήδη υπάρχουσες, καθόριζαν τις διατομές τοίχων και ξύλων, επαυξάνοντας εμπειρικά τις διαστάσεις, πολλές φορές υπέρμετρα, αλλά πάντα με σκοπό την μείζονα ασφάλεια. Μερικοί μαστόρικοί κανόνες και λίγα από τα πάγια τεχνικά στοιχεία όλων σχεδόν των κτισμάτων, τα οποία συντελούν στην αντοχή, είναι: Θεμελίωση: Οπωσδήποτε γερό έδαφος και ελάχιστο βάθος τουλάχιστον 1 πύχου. Τοίχοι: Πέτρες κάποιου μεγέθους - στέρεο πάτημα της πέτρας στην κάτω στρώση - καλό σφήνωμα (τσιβίκωμα) των λίθων, ώστε να μη κουτσαίνουν, και αρκετή λάσπη - καλή εμπλοκή των λίθων μεταξύ τους και από πάνω τους κλείσιμο του αρμού με πέτρα μπατική - εναλλαγή μπατικών λίθων στις δύο όψεις - κατασκευή ξυλίνων διαζωμάτων (ξυλοδέματα) ανά αποστάσεις από 1 έως 1,50 πύχεις και οπωσδήποτε στις στάθμες πατωμάτων, κατωφλίων (ποδιές), ανωφλίων (πρέκια), στεγών - μεγάλους και ορθογωνισμένους γωνιολίθους (αγκωνάρια) στέρεα δομημένους - επιμελημένα ζυγίσματα και τέλεια αλφαδιάσματα. Πατώματα: Πυκνά μονοκόμματα στρογγυλά ξύλα για ξυλοδοκούς (γρεντιές), με περίσσεια αντοχή, ενσωματωμένα στον τοίχο και καρφωμένα

στο ξυλόδεμα. Στέγες: Συνήθως από μονοκόμματος στρογγυλούς κορμούς κωνοφόρων - ζευκτά καρφωτά και σπάνια κρεμαστά - μικρές αποστάσεις μεταξύ ζευκτών, περίπου 1 πύχου - εντορμίες (κόκες) και λοξοτομές (φάλτσα) στις θέσεις σύνδεσης των επί μέρους στοιχείων των ζευκτών "ελκυστήρες (γρεντιές), αμείβοντες (ψαλλίδια), ορθοστάτες (παπάδες", αντιηρίδες (κέντες)", και καλό κάρφωμα - ξύλα ράχων (μαχιάδες) και κοιλάδων (λούκια) πιά χονδρά από τα ψαλλίδια - σανίδωμα από σχιστοσανίδες (πέταυρα). Τόξα: Σκαλωσιά και ξυλότυπος (καλούπι) για τη στήριξη την καμάρας, μέχρι να κλειδωθεί - ομοιόμορφο κτίσιμο και από τα δύο άκρα, για να μην τινάξει μονόπλευρα - τέλεια επαφή των τοξολίθων και άψογο κλείδωμα. Σημειώνουμε ότι στις στέγες η κλίση ορίζονταν με έναν αριθμό, πχ 15%, όπως και σήμερα γίνεται. Ομως, οι σημερινές κλίσεις, ενώ είναι στην πράξη ίδιες με τις παλιές, αριθμητικά είναι ακριβώς διπλάσιες των παλιών κλίσεων, δηλ. όταν ακούμε από παλιούς μαστόρους κλίση 20%, θα εννοούμε σημερινή κλίση 40%. Αυτό συμβαίνει, γιατί παλιά για να βρουν το ύψος του ορθοστάτη (παπά) πολλαπλασίαζαν το "πλάτος" του κτισματος με την κλίση, πχ αν το πλάτος είναι 4,00 m και όριζαν κλίση 20%, τότε θα προέκυπε ορθοστάτης $4,00 \times 20\% = 0,80$ m, ενώ σήμερα, εννοώντας κλίση την εφαπτομένη της γωνίας, για να βρούμε τον ίδιο ορθοστάτη, πολλαπλασιάζουμε το μισό του πλάτους, δηλ. το 2,00 m με το 40%, ήτοι $2,00 \times 40\% = 0,80$ m, συνεπώς οι σημερινές κλίσεις αριθμητικά είναι διπλάσιες. Επίσης, για τον υπολογισμό του μήκους των λοξών στοιχείων των στεγών, είχαν δικούς τους "αριθμούς", δηλ. συντελεστές, με τους οποίους πολλαπλασίαζαν πάντα το "πλάτος" του σπιτιού, για να βρουν το αποτέλεσμα. Ήταν τα μυστικά του επαγγέλματος. Ετσι ήξεραν ότι ο

κεκλιμένος μαχιάς (ράχη) στέγης είναι περίπου τα $3/4$ ή το 75% του "πλάτους", δηλ. στο παραπάνω παράδειγμα ο μαχιάς προκύπτει $4,00 \times 75\% = 3,00$ m.

Περαίνοντας, θα λέγαμε ότι οι παλιοί μαστοροί του τόπου μας, φορτωμένοι με πολλή πείρα και έχοντας λίγα "γραμματικά" εφόδια, αρκετά γιά να τα βγάζουν πέρα με τις ανάγκες της δουλειάς τους, με σωστή μαστορική τεχνική και ευαίσθητο μάτι, οργανωμένοι σε συντεχνίες, κομπανίες, μπουλούκια, παρέες, είχαν τη δύναμη και την ικανότητα να δημιουργήσουν θαυμάσιες κατασκευές, και αυτό έκαναν, έτσι που σήμερα εμείς οι νεώτεροι να είμαστε υπερήφανοι γι' αυτούς, να καμαρώνουμε και να θαυμάζουμε τα δημιουργήματά τους και να τους

τιμούμε, ερευνώντας την εξαιρετη "μαστορική" τους. Δείγμα αυτής της τιμής είναι και τούτο το πόνημα. -----

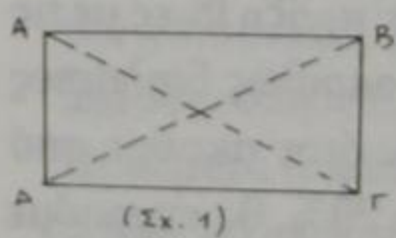
Σημειώσεις

1) Θαυμάσιο βιβλίο, αναφερόμενο σε θέματα παιδείας των Μαστοροχωριών, είναι το: "Η παιδεία στην Πυρσόγιαννη επί Τουρκοκρατίας", του Πέτρου Φρόντζου, Αθήνα 1980. 2) Ολογραφική εικόνα της σχολικής κατάστασης της επαρχίας Κονίτσης, εν έτει 1874, υπάρχει στο βιβλίο: "Ιστορία και παράδοση της Πυρσόγιαννης", του Γιάννη Μαυρομμάτη, Ηγουμενίτσα 1989, σελ. 19 έως 25. -----

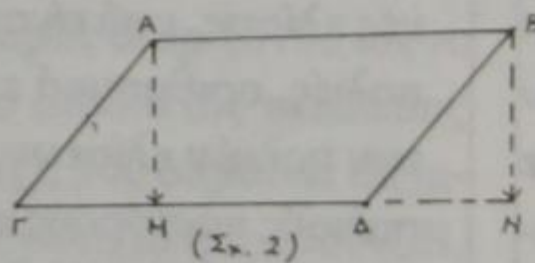
Αθήνα, 30-01-1989

ΘΩΜΑΣ Β. ΖΙΩΓΑΣ

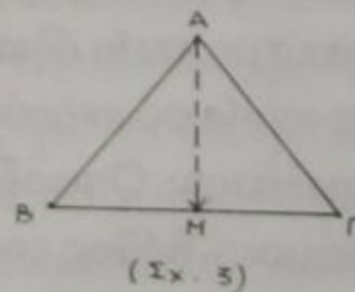
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

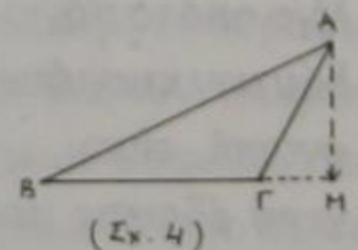
(Σκ. 1)

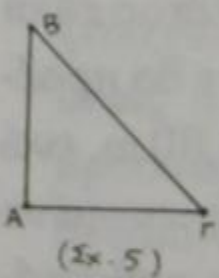
(Σκ. 2)

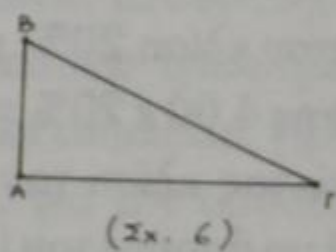
(Σκ. 3)

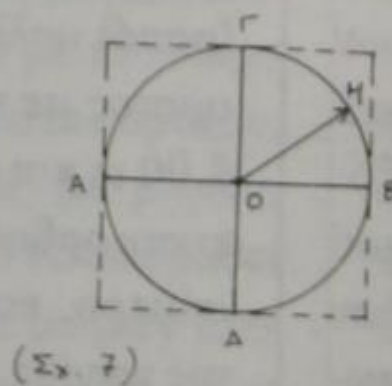
(Σκ. 4)

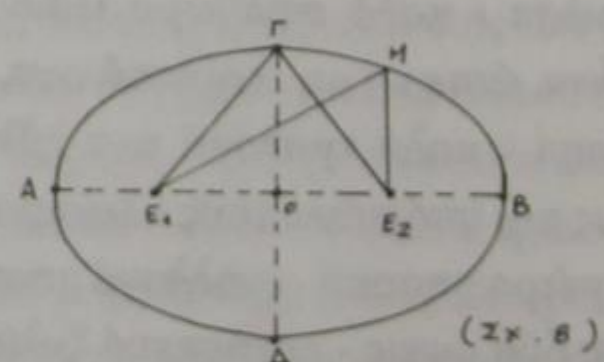
(Σκ. 5)

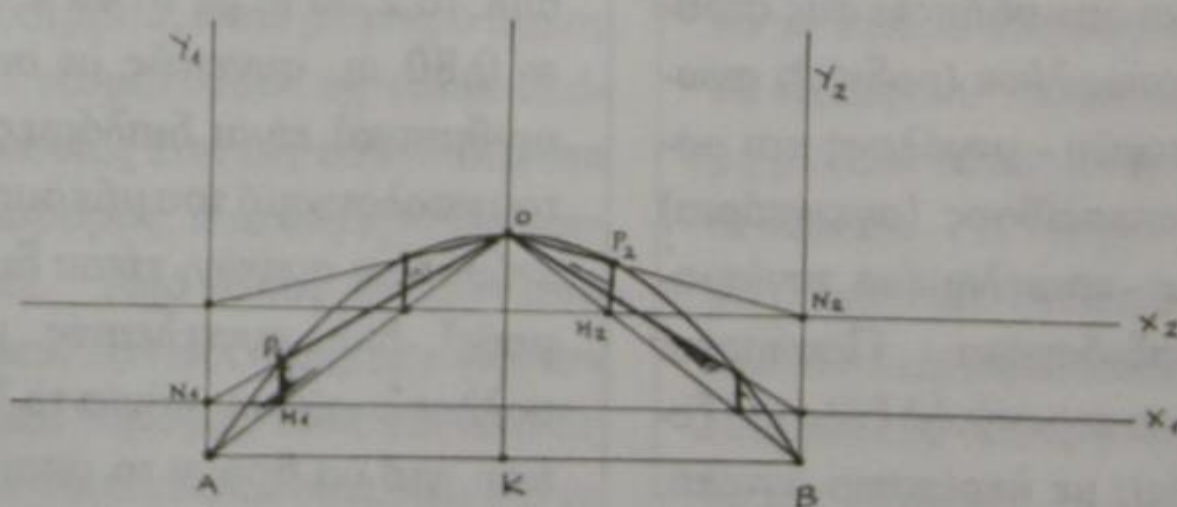
(Σκ. 6)

(Σκ. 7)

(Σκ. 8)

(Σκ. 9)

Αδιέξοδες διαδικασίες

Και μόνο η διαπίστωση ότι 5 στους 7 υποψήφιους για τα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας θα "αποτύχουν" είναι αρκετή για να επιβεβαιώσει την αποτυχία - χωρίς εισαγωγικά - του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Έτσι πάνε περίπατο όσα ωραία λέμε για μόρφωση και παιδεία κι αυτό που μένει είναι ποιος και πώς θα βγει σώος από μια σκληρή και ανελέητη μάχη. Άλλωστε ο όρος "μάχη" έχει καθιερωθεί και θα μπορούσα να ισχυριστώ ότι αποδίδει την πραγματικότητα κυριολεκτικά και όχι μεταφορικά.

Το ότι οι μάχες έχουν θύματα μας είναι επίσης γνωστό και από τη στιγμή που για να περιγράψουμε την κατάσταση των εξετάσεων χρησιμοποιούμε το συγκεκριμένο όρο σημαίνει ότι αποδεχόμαστε και τις συνέπειες.

Μάλιστα με τα περί ίσων ευκαιριών, αδιόρθωτων διαδικασιών και τα παρόμοια καταφέρνουμε να μετατοπίζουμε το πρόβλημα της αποτυχίας - επιτυχίας και από υπόθεση κοινωνική, του συνόλου, να το ανάγουμε σε θέμα προσωπικής ικανότητας και ευθύνης.

Άμα δεν υπάρξει διαρροή στα θέματα, αν οι ειδικοί κρίνουν ότι οι ερωτήσεις είναι σα-

φείς - αλλά και αδιάφορα απ' αυτό - αν όλα γίνουν στα πλαίσια του συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος, υπεύθυνος για το όποιο αποτέλεσμα θα είναι ο ίδιος ο υποψήφιος είτε γιατί δε διάβασε όσο έπρεπε, είτε γιατί δεν παρακολούθησε το κατάλληλο φροντιστήριο, είτε γιατί δεν του κόβει, είτε..., είτε...

Το πολύ να φορτωθούν και οι γονείς με κάποιες ενοχές γιατί δε φρόντισαν ν' αρχίσουν τα φροντιστήρια απ' το νηπιαγωγείο! Μετά τη μάχη θα σταθούν οι νικητές από τη μια μεριά και οι νικημένοι από την άλλη, ενσωματώνοντας αντίστοιχα στην ταυτότητα τους το στοιχείο της αξίας ή της απαξίας.

Αλλά μιά κοινωνία δεν μπορεί να δημιουργήσει με νικητές και νικημένους. Μια κοινωνία χρειάζεται ισότιμους πολίτες, που το στοιχείο της αξίας δεν αμφισβητείται από κανένα σε κανένα.

Μέχρι να συμβεί κάτι τέτοιο θα εξακολουθούμε να ασκούμε σε στρατόπεδα πολεμικής ετοιμότητας, ως εκπαιδευόμενοι, εκπαιδευτές ή βοηθητικοί, και να ακούμε κάθε λίγο και λιγάκι πολυαίμακτα πολεμικά ανακοινωθέντα.

I.T

Η Δοξασμένη Κοιλιάδα (Η Λεκάνη του Αώου) (συνέχεια του προηγούμενου) 36ον

του Ηλία Παπαζήση

Σήμερα, Κουτσοβλαχικορουμανικό ζήτημα δεν υπάρχει. Έπαυσε να υφίσταται με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Όλα τα ρουμανικά σχολεία που λειτουργούσαν στην Ελλάδα ως μειονοτικά, με νόμο, καταργήθηκαν. Ήταν ένα νέφος που διαλύθηκε. Μια πλάνη του δημιουργού του ζητήματος αυτού. Ήτο αποκύημα του αισθηματισμού και της μεγαλομανίας του τότε νεοσύστατου ρουμανικού κράτους, υποθαλπομένου κι από τα ξένα συμφέροντα.

Η δημιουργία και η εξέλιξη του Κουτσοβλαχικού αυτού ζητήματος είναι γενικότερο θέμα. Η λεπτομερής ανάπτυξή του θα μας απεμάκρυνε πολύ από το κύριο θέμα μας. Επειδή όμως δεν είναι και τέλεια άσχετο μ' αυτό, περιοριζόμεθα στα ουσιώδη. 1. Ότι το κουτσοβλαχικορουμανικό ζήτημα δεν είχε απόλυτα καμιά εθνολογική βάση. Ο ισχυρισμός δε, ότι οι Κουτσόβλαχοι ομιλούν την ίδια γλώσσα με τους ρουμάνους, δεν ευσταθεί. Η ρουμανική γλώσσα, εκτός από ελάχιστες λέξεις, δεν έχει καμιά ομοιότητα με την κουτσοβλαχική διάλεκτο. Ο Κουτσόβλαχος δύσκολο είναι να συνεννοηθεί γλωσσικά με ένα ρουμάνο, κάτοικο της ρουμανίας. Τούτο ομολογεί και ο διάσημος ρουμάνος N. Jorga "ότι η ρουμανική και η Κουτσοβλαχική είναι δύο διάφοροι γλώσσαι". Όταν στη διετία (1931 - 1933) μετεκπαιδευόμενοι στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, επεσκέφθηκε το Πανεπιστήμιόν μας, μικτή ρουμανική φοιτητική ομάδα 70 ατόμων. Στη δεξίωση που τους έγινε, πήγαμε περισσότερο από περιέργεια για να εξακριβώσω ποιά είναι η ομοιότητα της ελληνοβλαχικής (Κουτσοβλαχικής) και της

ρουμανικής. Διεπίστωσα, απολύτως ουδεμία. Δεν μπορέσαμε να συνεννοηθούμε. Κάποιος πάλι Παλαιοσελλίου, ο Αναστάσιος Πάϊος, ταξιδευμένος στη ρουμανία, νυμφεύθηκε ρουμάνο. Με χρόνια ενοσάλγησε το χωριό του και οικογενειακώς εγκαταστάθηκε σ' αυτό. Η γυναίκα του διεμαρτύρητο γιατί δεν μπορούσε να συνεννοηθεί γλωσσικά με τους κατοίκους στην ελληνοβλαχική (κουτσοβλαχική) κι έφυγε.

Εκτός απ' αυτό, η γλώσσα είναι ένα εξωτερικό γνώρισμα μιας φυλής που μεταβάλλεται και δεν είναι σωστό και λογικό, απ' τη γλώσσα και μόνο να κρίνεται ένας λαός. Εκείνο που προέχει είναι η συνείδηση μιας φυλής, ενός λαού και οι ιδιότητες αυτού οι πνευματικές και ανθρωπολογικές, τα ήθη, έθιμα κ.τ.λ.

2. Ότι, οι ελάχιστοι αποδέκτες της ρουμανικής ιδέας, απέβλεπαν περισσότερο στο χρήμα και όχι τόσο στη ρουμανική ιδέα. Χαρακτηριστική και ειλικρινής είναι η Έκθεση του Επιθεωρητού των ρουμανικών σχολείων Μακεδονίας, Λαζαρέσκου Λεκάντα προς τον υπουργό της Ρουμανίας HARET. Απόσπασμα της έκθεσης αυτής αναδημοσιεύθηκε στο βιβλίο του κ. Ευαγγέλου Αβέρωφ. "Η πολιτική πλευρά του Κουτσοβλαχικού ζητήματος" σελίδα 164 και έχει ως εξής:

"Αυτό που λέγεται ρουμανισμός της Μακεδονίας απαρτίζεται από ανθρώπους που μισθοδοτούνται και παίρνουν επιχορηγήσεις. Αυτοί που αγκαλιάζουν σήμερα τον ρουμανισμό και θεωρούνται, ότι έχουν αισθήματα ρουμανικά, το κάνουν αυτό, όχι από πεποίθηση, όχι από καρδιά και ψυχή, αλλά από υλικό συμ-

φέρουν, που άμα λήψει, παύει το αίσθημα του ρουμανισμού, το οποίον για λίγο καιρό και εντελλώς επίπλαστα εξεδηλώθη".

Σχετικό, φρονώ ότι είναι και το επόμενο. Το 1937 - 1939, υπηρετούσα ως βοηθός του γραφείου της νεοσύστατης τότε Γενικής Επιθεωρήσεως Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως. Εκεί μου δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσω τον Επιθεωρητή των Δημοτικών Σχολείων της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Ιωαννίνων Νικόλαον Παπακώσταν. Πολλές φορές ως επιθεωρητής της έδρας της Γενικής Επιθεωρήσεως, ανεπλήρωνε τον απουσιάζοντα Γενικόν Επιθεωρητήν της Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως. Έδωσε αφορμή μια αλληλογραφία σχετική με την λειτουργία ρουμανικού σχολείου, και μου διηγήθηκε τα εξής.

"Υπηρέτησα πολλά χρόνια σ' εκπαιδευτική περιφέρεια που λειτουργούσε σ' ένα απ' τα χωριά της, ρουμανικό σχολείο. Ήταν το μόνο μειονεκτικό σχολείο που λειτουργούσε στην περιφέρειά μου με 4 - 5 μαθητές. Πήγα στο χωριό αυτό να επιθεωρήσω τα ελληνικά σχολεία που λειτουργούσαν εκεί, ένα τριπάξιο Δημοτικό, και ένα Νηπιαγωγείο. Καθήκον μου ήτο να επιθεωρήσω και το μειονοτικό ρουμανικό σχολείο. Να διοπιστώσω και ελέγξω, εάν σύμφωνα με το νόμο, εδιδάσκετο σ' αυτό παράλληλα με τη ρουμανική και η Ελληνική γλώσσα. Εστεγάζετο το σχολείο εκείνο, σ' ένα δωμάτιο παμπάλαιας οικίας. Ήτο χαμηλό, χωρίς αρκετό φως και αέρα. Ο ρουμανοδιδάσκαλος ήταν απ' το ίδιο το χωριό, ένας κακομοίρης και ελεεινός. Όταν τελείωσα την επιθεώρηση τον ρώτησα. Τι σε ώθησε να γίνεις ρουμάνος διδάσκαλος και να ζεις απομονωμένος και περιφρονημένος στην κοινωνία; Δειλά μου απήντησε: "Η ανάγκη να ζήσω κύριε Επιθεωρητά". Σ' άλλη ερώτησή μου, τι ελληνικές γραμματικές γνώ-

σεις κατέχει, μου απήντησε: " Έχω φοπήσει στην εβδόμη τάξη του ελληνικού, δηλαδή μια τάξη περισσότερο απ' το εξαετές δημοτικό, κατά το τότε σύστημα. Κατάλαβα, ότι σ' αυτόν τον άνθρωπο, δεν είχε σθήσει ακόμη το ελληνικό αίσθημα, και συνέχισα. Αναλαμβάνω να σε διορίσω έλληνα διδάσκαλο ανάλογα με τις ελληνικές γραμματικές γνώσεις σου στο χωριό σου ή και αλλαχού. Δέχεσαι; Μου απήντησε θαρρετά και αποφασιστικά: "Δέχομαι, και θα σας ευγνωμονώ".

Σε μία μακροσκελέστατη έκθεσή μου ανέφερα προς το Υπουργείο Παιδείας την όλη κατάσταση. Ετόνισα, ότι παρουσιάζεται σε μας η μοναδική ευκαιρία να εξαφανίσουμε τον ρουμανικό αυτόν πυρήνα που υπάρχει στο χωριό αυτό, με τον αποτελεσματικό τρόπο να διορίσουμε το ρουμανοδιδάσκαλο του χωριού αυτού έλληνα διδάσκαλο με τα προσόντα που έχει, δηλαδή τις ελληνικές γραμματικές γνώσεις του. Το Υπουργείο Παιδείας, λακωνικά μου απήντησε: "Δεν δύναται ο εν λόγω να διορισθεί διδάσκαλος εις Δημοτικόν σχολείον, διότι στερείται των τυπικών προσόντων". Κατάλαβα, ότι το υπουργείο δεν συνέλαβε την ουσία. Επανήλθον. Δυστυχώς πήρα την ίδια απάντηση. Ο τύπος έπνιξε την ουσία. Χάσαμε μια ευκαιρία μοναδική. Δεν βλέπομε μακριά. Κάμνομε βλέπεις και ημείς οι υπηρεσίες πολλές φορές σφάλματα. Σημειωτέον δε, ότι την περίοδο εκείνη, ένεκα των συνεχών και παρατεταμένων επιστρατεύσεων, υπήρχαν στην εκπαίδευση πολλά κενά (1916 - 1917). Για να καλυφθούν προσλαμβάνονταν και διορίζονταν ως διδάσκαλοι τελειόφοιτοι Σχολαρχείου και Δημοτικού σχολείου ακόμη.

(Συνεχίζεται)

Η ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΓΑΝΑΔΙΟΥ Μεσοχώρι χωρίς σπέρμα για δικόνοια

Του κ. Βασίλη Μολιστινού

Το 1688 ο Αλή Τσογμένης συγγενής του Αλή Τεπελι-
νιώτη έπεσε σαν κοράκι μαζί με 165 Αρβανίτες στο
Σκαμνέλι κι άρπαξε και λεηλάτησε όλο το χωριό. Οι
Σκαμνελίτες κατατρεγμένοι κατέφυγαν στη Βοσκόπολη
που σήμερα ονομάζεται Σκαμνελιά, άλλοι πήγαν στο
Σοπίκι κι άλλοι στη Μόλιστα.

Αυτή είναι και η πρώτη ιστορική εμφάνιση της Μόλιστας
που σιγά - σιγά εδραιώθηκε στους πρόποδες προς την
πλευρά του Κλέφτη κι έγινε τρεις συνοικίες, το Γαναδιό,
η Μεσαριά και το Μπουτσφάρι.

Τα τρία αυτά χωριά ξεκίνησαν από το πρώτο τη Λουπο-
τσιάνη που δημιουργήθηκε στην πλαγιά της Γύφτισσας
απ' όσους θέλησαν να ξεφύγουν από τα μάτια του
τουρκοκατακτητή για να ζήσουν κρυμμένοι κι ελεύθεροι
στα αγριοδάση της Πίνδου.

Απ' άλλα ιστορικά στοιχεία προκύπτει ότι το 1856 στη
Μόλιστα ήταν 90 χριστιανικά σπίτια χωρίς να υπάρχει
ούτε ένας Τούρκος ενώ τον ίδιο χρόνο στην Κόνιτσα
υπήρχαν 360 τουρκικά και 219 χριστιανικά σπίτια.

Στην αρχή οι χωριανοί ζούσαν με τα ζωντανά και σιγά
- σιγά ανέπτυξαν και τη γεωργία εκεί όπου βρίσκαν λίγο
ξέφωτο έδαφος και κάνανε τη γη χωράφια ή κι αμπέλια.
Το Καπιλειό, η Παλιουριά, το Σφουντάμι, η Λεύκα, το
Μοναστηρόπουλο, το Αντρόνι, ή και η Βόρτσια, η
Κρασιά, η Φούρκα πάνω στο βουνό δίνουν το λίγο φωμί
και τ' άλλα αγαθά που μόλις φτάναν για τη συγκράτηση
της ζωής.

Συμπλήρωμα δίδαν και τα δάση στα οικονομικά με το
τσάι, το σαλέπι και τα μυστικά τα βοτάνια.

Στο Καπιλειό, στη Ντραγασιά, στον Ατζαρούκη, στα
Παλιχειμάτα, στα Παλιούρια και το κοντόπι φώλιασαν
το ντοβρίνο το μοσχοστάφυλο, η νημπίνα, το μάνθος,
το μπαμπαχασάνι, ο σιδερίτης, το μαυρούδι, το κορίθι,
η βόσκα και άλλα είδη από σταφύλια κι έφτασαν τον
καιρό της τουρκοκρατίας να βγάζουν 350 μπότσες (700
οκάδες) κρασί το κάθε σπίτι.

Από τις καλύτερες ποικιλίες διαλέγαν τα καλύτερα
σταφύλια και τα αφήναν 4 - 5 μέρες να μαραθούν λίγο

και μετά τα βάζαν σε βαρέλια αφού σε κάθε στρώση
ρίχναν σινάπι. Μετά πληρώναν το βαρέλι με μούστο
από σταφύλια και το σφράγιζαν να μη μπαίνει καθό-
λου ο αέρας. Τα βαρέλια αυτά τα άνοιγαν το 40ήμερο
και το 60ήμερο της σαρακοστής κι έτρωγαν τότε τα
σταφύλια που διατηρούνταν μέσα νωπά, φρέσκα και
νόσπια σαν νάταν χθές τρυγημένα.

Τα λαχανικά ήταν σχεδόν σ' όλα τα κηπάρια καλλιερ-
γημένα μιά και τα νερά πνίγαν τον τόπο στα τρία τα
χωριά και περισσότερο στη Μεσαριά.

Κάτω στο ποτάμι το Σαραντάπορο γίνονταν το ψάρεμα
κι από κει εξασφάλιζαν τα συρτάρια, τα μουστακάρια,
τις κότσες, τους καρβασαράδες, τις πέστροφες και τα
χέλια.

Οι καρυδιές, οι κερασιές, οι μπλιές, οι ροδακινιές, οι
δαμασκηνιές και οι συκιές ήταν ο φρουρός σε κάθε
φράκτη χωραφιού κάθε χωριανού. Οι τσέργες, οι
φλοκάτες, τα χειράμια, τα γάνια, το δίμπιο και το
σαμαροσκούτι κάλυπταν το ρουχισμό και το σκέπασμα
στο σπίτι. Όταν το χωριό άρχισε να ξεφεύγει από την
κλειστή οικονομία, σαν πρώτο βήμα βρήκε το μαστόρε-
μα. Τριγύρω του ανθούσε η τέχνη του μάστορα στην
Πυρσόγιαννη, το Κεράσοβο. Το δρόμο αυτό πήρε και
η Μόλιστα κι έβγαλε κτίστες και αρχιμάστορες μεγάλης
ικανότητας.

Για να έπαιρνε ένας μαθητευόμενος τον τίτλο του
μάστορα περνούσε από αυστηρές εξετάσεις χωρίς μέσα
και γιαυτό ό,τι κτίζαν τότε κι όσα γεφύρια φτιάξαν εκείνη
την εποχή σώζονται ακόμα.

Οι χτιστάδες αυτοί όπως λέγεται έφταναν
μεχρι την Κόρινθο, το Ξυλόκαστρο, το Ζέμενο, τη
Βάλτσα, το Λαλιώτη, το Καλιόνι και το Κέσαρι. Το
ξεκίνημα αυτό έφερε σιγα - σιγά το δρόμο για τα ξένα.
Οι Μολιστινοί είναι από τους πρώτους που μετανά-
στευαν στο Βουκουρέστι και στο Κάϊρο με καραβάνια.
Τρέχαν για να καζαντίσουν. Το δρόμο αυτό πήρε και ο
Σπυρίδωνας Ξυνός που γεννήθηκε το 1820 και πέθανε
το 1865.

Στη Ρουμανία έκανε λεφτά και μπόρεσε μ' αυτά να κάνει στο χωριό στο Γαναδιό στο κέντρο στην πλατεία την Εκκλησία του Αγίου Ταξιάρχη, τη Σπυριδώνειο Σχολή που είχε 4 τάξεις Δημοτικού και 3 τάξεις Σχολαρχείου. Τους δασκάλους και τους καθηγητές τους πλήρωνε ο ίδιος. Έξω από το χωριό στο νεκροταφείο έκανε την εκκλησία Παναγιά. Έφερε το νερό από τη Λοπότσινα στην κεντρική βρύση του χωριού. Πλακόστρωσε την πλατεία κι έκτισε σ' αυτήν ξενώνα και χωριστό σπίτι για τους δασκάλους και τους καθηγητές. Παράλληλα έκτισε το παρθεναγωγείο που πήγαιναν όλα τα κορίτσια του χωριού και μάθαιναν αργαλειό, ράψιμο και κέντημα.

Άφισε αρκετές ομολογίες και με τους τόκους παντρεύονταν τρία κορίτσια του χωριού κάθε χρόνο. Κάτω από την κατοικία των δασκάλων είχε κι ένα μαγαζί.

Πάνω από 180 μαθηταί μικροί μεγάλοι βρίσκονταν στο χωριό τα χρόνια της τουρκοκατοχής ενώ σήμερα έκλεισαν τα Σχολεία.

Στο Γαναδιό η πλατεία του χωριού με τον πατροπαράδοτο πλάτανο στολίστηκε με χρήματα ενός και μόνου χωριανού του Σπυριδώνα Ξυνού, από κτίστες που δεν σπούδασαν σε πολυτεχνικές σχολές και ούτε ξέρανε πόσο προσεγμένα σήμερα θα κρίνονταν γι αυτό το αρχιτεκτονικό τους δημιούργημα. Τρεις δρόμοι στρωμένοι με γκαλντερίμια σε οδηγούν στο καμπαναριό πούναι το ορόσημο της πλατείας. Βορειοδυτικά είναι κτισμένη η Εκκλησία που ξεχωρίζει από μπροστά με χωριστή μικρή πλατεία το χοροστάσι (τόπος για τον πρώτο το χορό). Η Εκκλησία τονίζει το κύριο θέμα του χώρου με την επιβλητική της οντότητα και δίδει ξεκάθαρα στον επισκέπτη τη χαλάρωση και την οικειότητα χωρίς να στέκεται ούτε υπερυψωμένη ούτε ισοπεδωμένη με το χώρο της πλατείας. Ταπεινά σε περιμένει με το "όστις θέλει οπίσω μου ελθείν" μια και για να μπείς σ' αυτήν θα κατεβής λίγα σκαλιά. Μοιάζει σαν ένα δωμάτιο πάντα ανοιχτό στον κάθε επισκέπτη.

Ο πλάτανος με τη λόντζια (κυκλικό κάθισμα) δέχονταν τους γέρους σαν στολίδι σοφίας και επιβολής της σωφροσύνης που κράταγε και το παιχνίδι των παιδιών στην πόρα και πλευρά πάντοτε καθαρό και τίμιο σαν αγώνισμα Ολυμπιάδας. Ο ξενώνας κοσμούσε το συγκρότημα με ανάλογη τέχνη και χρώμα, ίδιο με την

εκκλησιά και άφηνε από κάτω το χώρο και το παρακεί κτίριο για το στάλισμα ακόμα και του φορτιάρικου που κουβαλούσε τον επισκέπτη. Φιλόξενο στη θέση της φιλόξενης πλατείας ήταν κόσμημα του κέντρου του χωριού.

Το ένα το μοναδικό το μαγαζί ποτέ δεν άφηνε κι ούτε επέτρεπε και η πλατεία να γίνει και άλλο μαγαζί για να διχάζονται οι χωριανοί σε κόμματα και συμφεροντολογίες.

Όλοι πήγαιναν να ψωνίσουν τα μικροπράγματα χωρίς να φοβούνται μη τους δει ο άλλος από το άλλο μαγαζί πούταν κομματάρχη από το άλλο τ' αντίθετο το κόμμα του διχασμού.

Κλειστή η πλατεία ακόμα και με αίθουσα για το κοινό ήταν όλη μια αγνή ελληνική ψυχή ενός δουλωμένου δημιουργού που καθρέπτιζε την τέχνη και την τεχνική της αγάπης και της φιλοξενίας του χωριού. Άνθρωποι και ζώα στην περίμετρο αυτής εύρισκαν την φιλοξενεία την ανθρωπιά ενώ η εκκλησία τους θύμιζε τη λευθεριά και της αγάπης τη ζωή. Την ποίηση του χώρου, το χρώμα, την αγκαλιασμένη συνύπαρξη και την αρχιτεκτονική προς το τέλειο δεν είναι εύκολο να ζωντανέψω, μπορεί όμως ο καθένας αν διαβάσει το νόημα της δικής μας πλατείας εδώ στα Γιάννινα να καταλάβει την ουσία της πλατείας του Γαναδιού. Το κτίριο της Διοίκησης της Νομαρχίας μοιάζει σαν σκηνή θεάτρου κι ο χώρος όλος κάτω είναι η πλατεία του θεάτρου και ανάμεσα στους θεατές και τους κριτικούς στέκεται και του Πύρρου η προτομή.

Τώρα που όλα τα κόπια του μεγάλου δωρητού, του Σπυριδώνα Ξυνού, σβήσαν και ισοπεδώθηκαν ύστερα από τη φυγή των πάντων προς τα μέσα στέκεται η πλατεία του χωριού χωρίς θεατές, θαυμαστάς, κουρασμένους και παιδιά, χωρίς τους μονιασμένους χωριανούς, σαν ένας μικρός παρθενώνας χωρίς συντήρηση καμιά για να τον φάει σιγά - σιγά η διάβρωση και η κατάρρευση. Σε λίγο μόνο σαν ανάμνηση θάνατι γραμμένο το έργο ενός Τσοτίσα εκείνης της εποχής κι ο χώρος εκείνος που έμεινε αμόλυπτος και ποστρικός σαν μια πλατεία της αγάπης με υψηλή τεχνική κι αρχιτεκτονική συνέχεια, τώρα χάνεται.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΠΛΗΚΑΔΙΤΙΣΣΑ

Μία από τις απίεις που αξίζει τον κόπο να επισκεφθείτε το χωριό Πληκάτι της επαρχίας Κόνιτσας είναι η ύπαρξη εκεί της θαυματουργού εικόνας της Παναγίας της Πληκαδίτισσας. Η εικόνα αυτή είναι ένα αχρονολόγητο ιερό κειμήλιο, προστάτης όλων των ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Υπάρχει κάποια παράδοση σχετική με την εύρεση της εικόνας. Η ιστορία αυτή περιγράφεται αναλυτικά στο βιβλιαράκι "ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΗΣ Η ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ ΕΙΚΩΝ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΕΝ ΠΛΗΚΑΤΙΩ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ", ποίημα του υμνογράφου π. Γερασίμου του Μικραγιαννανίτου και το οποίο βιβλίο εκδόθηκε με έξοδα του αειμνήστου ιερομονάχου π. Γερασίμου Στόγια, τ. πρεσβυτέρου του Πληκατίου και πνευματικού πατέρα της περιοχής του Γράμμου.

Η θαυματουργός εικόνα ήταν κρυμμένη στο δάσος του χωριού από πολύ παλιά χρόνια. Ο τρόπος που έφθασε ως εκεί δεν μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα. Ίσως οι ευσεβείς κάτοικοι του χωριού την είχαν κρύψει εκεί παλιότερα για λόγους ασφαλείας. Πριν διακόσια και περισσότερα χρόνια κάποιοι αγαθοί και ευσεβείς βοσκοί του χωριού, που έβοσκαν τα πρόβατά τους στο δάσος, είδαν κάποιο φως να έρχεται από ένα σημείο του δάσους. Αρχικά φοβήθηκαν, το φως όμως συνέχιζε να βγαίνει από το ίδιο σημείο επί μακρόν και έτσι βρήκαν το θάρρος και πλησίασαν. Τότε, είδαν να στέκεται πάνω σε μια μεγάλη κέδρο ολόρθη την αγία εικόνα της Παναγίας. Η χαρά τους ήταν απεριγράπτη. Φόρτωσαν την εικόνα σε μια φοράδα μαζί με ξύλα για ισοζύγιο και ειδοποίησαν, τους συγχωριανούς τους να ετοιμάσουν την υποδοχή. Οι ιερείς φόρεσαν τα χρυσοποίκιλτα άμφιά

τους και κρατώντας θυμιατά βγήκαν μαζί με κόσμο να υποδεχθούν την εικόνα στο βουνό "Παλέσι". Έπεπα άδοντες και ψάλλοντες μετέφεραν την εικόνα στο χωριό και την τοποθέτησαν στο ναό του αγίου Αθανασίου.

Ο ιερέας του χωριού πήγαινε κάθε πρωί και απόγευμα στο ναό για όρθρο και εσπερινό. Παρατηρούσε όμως μια μετάθεση της εικόνας, πράγμα το οποίο προξένησε ευλαβικό φόβο στον απλοϊκό ιερέα, ο οποίος την πήρε και την ξανατοποθέτησε στην αρχική της θέση. Μία Κυριακή μετά τη θεία Λειτουργία συνέβη το θαύμα:

Η εικόνα σηκώθηκε μόνη της από το προσκυνητάρι και κάθισε στον ώμο του ιερέα, ο οποίος οδηγούμενος από αυτή έφθασε στο μεσοχώρι, όπου σήμερα είναι και ναός της. Εκεί κατέβηκε από τον ιερέα και κάθισε στα ερείπια αρχαίου ναού. Παλαιά εκεί ήταν ναός, όπου προφανώς ήταν τοποθετημένη η εικόνα, πριν την αποκρυφή της στο δάσος. Έτσι, η εικόνα εκδήλωσε στους Πληκαδίτες την επιθυμία της να ξανακτισθεί στο πρώτο κατοικητήριό της. Ο ναός κτίσθηκε από τους Πληκαδίτες το 1775 στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Στη συνέχεια, η εικόνα ανέβηκε πάλι στον ώμο του ιερέα και μαζί με τον υπόλοιπο κόσμο στάθηκε σε μια πέτρα. Έδωσε σημάδι, ότι πρέπει να κτισθεί και σε εκείνο το σημείο ναός. Πραγματικά κτίσθηκε ναός προς τιμήν των γεννεθλίων της Θεοτόκου, και ονομάζεται μέχρι σήμερα "Παναγιούλα".

Κατά την περίοδο 1950 - 1951 ιδρύθηκε ωραιότατος ναός στη θέση του παλιού ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, με έξοδα της 8ης Μεραρχίας. Ο ναός κτίσθηκε επειδή η βοήθεια της Υπερμάχου Θεοτόκου κατά τον πόλεμο στο Γράμμο ήταν αποτελεσματική και μεγάλη. Η Παναγία βοήθησε αξιωματικούς

και στρατιώτες στον πόλεμο του 1940. Αργότερα βοήθησε πολλούς πιστούς, που ζητούσαν τη βοήθειά της επειδή αντιμετώπιζαν προβλήματα υγείας. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο παρ' όλο που τα βλήματα έπεφταν κατά εκατοντάδες στις κορφές του Γράμμου, κανένα δεν ακούμπησε το χωριό. Μα και κάθε φορά που επικρατεί ανομβρία αρκεί η λπάνευση της εικόνας στα δρομάκια του χωριού και στα κτήματα, και οι ουρανοί στέλνουν το δώρο της βροχής.

Την 16η Φεβρουαρίου κάθε έτους τελείται στο ακρπικό χωριό Πληκάτι πανηγύρι προς δόξα της Υπεραγίας θεοτόκου και της ανάμνησης της ευρέσεως της ιεράς της εικόνας. Πλήθος πιστών από τα γεπονικά χωριά Ασμοχώρι, Βούρμπιανη, Γοργοπόταμο, Οξιά, Πυρσόγιαννη, Χιονιάδες έρχονται οδοιπορώντας στο γραφικό ορεινό Πληκάτι, παρά τις αντίξοες καιρικές συνθήκες του χειμώνα, που συνήθως επικρατούν σε εκείνη την περιοχή. Φέτος, η θεία λειτουργία τελέσθηκε με μεγάλη ευλάβεια από τον Αιδεσιμώτατο ιερέα Ιωάννη Τσώλη και έψαλλαν οι: Αρσένης Βασάκος, Γεώργιος Βότσης, Προκόπης Νάτσης και Παύλος Τάτης συνταξιούχος δάσκαλος.

Σημαντικό τμήμα της πανηγύρεως αποτελεί και η θεία λειτουργία που λαμβάνει χώρα από τον ιερό ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου ως τον ναΐσκο της Παναγίας (Παναγιούλα). Καθ' οδόν, οι γυναίκες του χωριού ψάλλουν το "Κύριε ελέησον" με πρωτότυπο τρόπο. Η εορτή αυτή εορτάζεται κάθε χρόνο στο Πληκάτι, και παρά τις αλλαγές που συμβαίνουν στη εποχή μας, η εορτή αυτή δεν έχει χάσει καθόλου το χρώμα της. Και τούτο οφείλεται στους ευλαβείς κατοίκους του Πληκατίου, οι οποίοι τηρούν τις παραδόσεις με σεβασμό και δεν επιτρέπουν την αλλοίωσή τους από ξένα στοιχεία.

Ας ευχηθούμε όλοι, η Παναγία του Πληκατίου να προστατεύει το χωριό, την Ήπειρο, την αγαπημένη μας πατρίδα, την Ελλάδα ολόκληρη, στους κρίσιμους καιρούς που περνάει ο τόπος μας.

Με τιμή
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΤΣΙΤΣΟΣ

καταγόμενος απο το
χωριό Πληκάτι, επαρχίας Κόνιτσας.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ

Στο χωριό Εξοχή Κόνιτσας η περιουσία του Ιωάννη Τακιάδη.

Πληροφορίες.

Τηλ. (0691) 91019 & 91054

Η ΑΝΘΡΩΠΙΑ

Η "ανθρωπιά" είναι μια λέξη του καιρού μας, ένας όρος κοινόχρηστος, ένα νόμισμα που κυκλοφορεί σ' όλα τα χέρια, γιατί συμβαίνει η ανταλλακτική του αξία να είναι πολύ μεγάλη. Και με την "ανθρωπιά" εννοούμε, φυσικά, τη συμπόνια, τη συμμετοχή με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, στο πάθος του γείτονα. Και όχι μόνο του γείτονα, του κάθε ανθρώπου. Υπήρξε για πολλούς αιώνες ένα θαυμάσιο ιδανικό που οι προγενέστεροι το πρόβαλαν στους μεταγενέστερους. Ακόμη τότε η "ανθρωπιά" μολονότι δεν έπαυε να είναι κοινή απαίτηση, δεν είχε καταστήσει κοινόχρηστος χώρος. Ήταν η υψηλή και σπάνια παρουσία, όπου μόνον εκλεκτές φύσεις (μερικές) κατόρθωναν να φτάσουν.

Το γεγονός ότι η απαίτηση της "ανθρωπιάς" έχει γίνει κοινός τόπος σήμερα δεν είναι χωρίς ιδιαίτερη σημασία. Θλιβερότατο είναι το να πει κανείς, παρά τη δίψα της ανθρωπιάς, η εποχή μας ανήκει σε μια διπλοπρόσωπη ιστορική περίοδο. Τόσο λίγο που λογαριάζεται η ζωή του άλλου ανθρώπου, έρχεται στιγμή που και η λέξη "ανθρωπιά" χάνει ολότελα το νόημά της και μεταβάλλεται σε λαμπρό πυροτέχνημα.

Έτσι μπορούμε όλοι να μιλούμε για ανθρωπιά, αλλά να εννοούμε ολωσδιόλου διαφορετικό πράγμα ο καθένας. Αρκεί μια ματιά ολόγυρά μας, για να το νιώσουμε καλύτερα τούτο. Οι μικρές κλειστές κοινωνίες, εννοώ το χωριό, τις μικροσκοπικές πολυτείες, όπου άλλοτε άνθιζε η ειδυλλιακή ζωή, κατάντησαν φωλιές εκιδνών. Ο καθένας τραβάει το δρόμο του. Οι "δεσμοί" είναι απλά σχήματα. Η καθημερινή ζωή ολοένα χάνει τη ζεστασιά

της, γίνεται ένας χειμώνας χωρίς αλκυονίδες.

Λησμονούμε, ωστόσο, πως η ανθρωπιά είναι κυριότατα βούληση, δεν είναι γνώση, δεν είναι μόνο γνώση. Και δεν είναι λόγος, είναι πράξη. Είναι ένας ολόκληρος εσωτερικός κόσμος, τελειωμένος, που ακτινοβολεί παντού. Η ανθρωπιά αποκλείει τη μισσαλλοδοξία, την καταφρόνηση του άλλου ανθρώπου είναι συγγνωμονική, καθώς θα έλεγε ο αρχαίος, είναι επιεικής και μειλίχια. Περιέχει πολλή συγκατάβαση και πολλή κατανόηση, που είναι μόνο ανοχή, σιωπηρή συγκατάθεση στο αμάρτημα.

Η ανθρωπιά είναι κυκλική παρουσία. Εκείνος που είναι αληθινά ανθρωπίνος όχι δεν έχει το δικαίωμα, όχι έχει το χρέος, δεν μπορεί να μην είναι σε κάθε περίπτωση ανθρωπίνος. Η ανθρωπιά δεν είναι επάγγελμα, δεν είναι όργανο αυτοπροβολής και επιτυχίας. Είναι απάρνηση. Αλλά δεν είναι και παθητική κατάσταση.

Είναι πολύ ευκολότερο να γίνεις "μέγας ανήρ" παρά να γίνεις "μεγάλος άνθρωπος". Η ιστορία είναι γεμάτη παραδείγματα μεγάλων ανδρών. Αλλά έχει πολύ λίγους "ανθρώπους" να παρουσιάσει. Πολλοί μιλούν για τον "υπερανθρωπισμό" όχι για τον ανθρωπισμό του καιρού μας. Ο νους συλλαμβάνει καταπληκτικά σχέδια και η τεχνική πρόοδος τα πραγματοποιεί. Ζούμε σ' ένα χώρο τεχνικής μαγείας. Αλλά κάποτε θα πρέπει, νομίζω, να σταθούμε και σε τούτο το απλό ερώτημα: μήπως ζητώντας να γίνουμε υπεράνθρωποι, λησμονήσαμε στο αναμεταξύ να γίνουμε άνθρωποι;

Ευλόγως, θα διερωτηθεί κάποιος: Μα γιατί παρέθεσα τα πιο πάνω περί ανθρωπιάς. Εκ του γεγονότος ότι αντηλλάγησαν μέσω εφημερίδος επιστολές της κ. Ελ. Παπαμιχαήλ και των ιατρών Βαντόλα - Μπαλτογιάννη. Και η μεν και οι δε, είχαν δίκαιο, καθένας, φυσικά, από την πλευρά του. Εγώ δεν εξετάζω την κλειστή περίπτωση ούτε του ενός ούτε του άλλου. Γιατί καθένας υπεραμύνεται για τα καθ' εαυτόν. Εγώ επιθυμώ να το γενικεύσω το θέμα. Να πιάσω όλους τους τομείς της ζωής. Και δεν είναι μόνη η νοσοκομειακή περίθαλψη. Είναι μια πτυχή της ζωής αυτή μόνη.

Και που δεν χρειάζεται η ανθρωπιά. Στο Νοσοκομείο, στο ταξίδι, στην εκκλησία, στο δρόμο, οπουδήποτε και να είσαι. Υπάρχει άραγε η καλώς νοουμένη ανθρωπιά, σε κάποια έκφανση της ζωής μας; Προσωπικά δεν έτυχε να την συναντήσω, αλλ' ούτε, δυστυχώς, και εγώ την έδειξα καπου. Σήμερα, στη σχιζοφρενική αλλοτρίωση του σύγχρονου ανθρώπου, που τα πάντα ρει, δεν φαίνεται να απασχολεί καν τον άνθρωπο, η "ανθρωπιά". Κάθε μέρε τι βλέπουμε στα μέσα ενημέρωσης; Όλο φόνους, απάτες, κλεψιές, ραδιουργίες, κακότητες εχθρότητες, βλασφημίες, κακοδαιμονίες κλπ. Πολύ σπάνια, καμιά καλή πράξη.

Μήπως, ύστερα από όλα αυτά, περιμένουμε ο Κύριος να γενεί ίλεως για τις αμαρτίες μας. Σαν πολυέσπλαχνος και Οικτήρων θα το κάνει. Εμείς μόνον να μην το παρακάνουμε. Αν κάποτε ο άνθρωπος συνέλθει από το ολέθριο παραστράτημα στο οποίο υπέπεσε, αν κάποτε δείξει την ειλικρινή μετάνοιά του, και επιστρέψει σαν ο Άσωτος στον Πατέρα του, και πρέπει τούτο να είναι μόνο θέλημα του Θεού, τότε μόνο υπάρχει ελπίς να δούμε πρόσωπο Θεού.

Ο άνθρωπος δεν χάνει ποτέ την ελπίδα του, όσον κι αν αφήσεται από τον Θεόν. Οι εβραίοι, το ίδιο έκαναν στην έρημο επί σαράντα χρόνια. Αποστατούσαν, βαρυγγομούσαν κατά του Μωυσή και του Ααρών, εδέχοντο όμως το σχετικό προς νουθεσίαν των ράπισμα, και επέστρεφαν στην ευθεία οδό. Και πάντοτε ο Θεός τους βοηθούσε. Καιρός να ανανήψουμε όλοι μας. Οι πάντες, σε όποια θέση κι αν βρίσκονται, να συνέλθουν, να γίνουν οι πνευματικοί φάροι, να καθοδηγήσουν επί το αγαθόν, και τότε μόνον θα ευλογηθούμε όλοι.

Αχιλλεύς Γ. Κολιός
Κόνιτσα

ΠΩΛΕΙΤΑΙ Οικόπεδο, γωνιακό 1300 τετραγωνικών μέτρων με οικοδομή 380 τετρ. μέτρων, που στεγάζεται σήμερα το Αστυνομικό Τμήμα Κονίτσης, με μηνιαίο μισθωμά 90.000 δρχ.

Οικοδομούνται συνολικά 1040 τετραγ. μέτρα σύν τα υπόγεια.

Πληροφορίες.
Τηλ. 01 7517136 & 752530

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ή δίνεται με αντιπαροχή φανταστικό, πανοραμικό, επαγγελματικό, γωνιακό οικόπεδο 980 τ.μ. στην όμορφη Κόνιτσα, δίπλα από τη Μητρόπολη.

Τηλ. Κόνιτσα 22460
Αθήνα 6845884

ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟΥ Η ΚΑΤΑΦΥΓΗΣ ΤΩΝ ΟΡΑΜΑΤΩΝ

Μιχαήλ Κ. Ντίνου

"Ει μέλλει πόλις εἶναι, οὐδένα δει ιδιωτεύειν" Σαν εἶναι να σταθεί μια πολυετία, δεν πρέπει να μένει κανένας αμέτοχος (απ' τα κοινά) "Πρωταγόρας" Κι όσο πηκιά δύσκολο και αν έχει γίνει αυτό σήμερα, νομίζω ότι αξίζει τον κόπο να προσπαθήσει κανείς, όχι μόνον αλλά έστω και μέσα από της γραμμές ενός κειμένου όπως αυτό που ακολουθεί. Σήμερα που στη χώρα μας τα λόγια έχουν περισσέψει, που η σκέψη τείνει να κυριαρχηθεί ολοκληρωτικά από την εικόνα, το σύμβολο, την επιφάνεια, την προχειρότητα, ποιός άραγε είναι ο τρόπος που μπορεί να ενεργεί ο πολίτης για να αντιμετωπίσει τα κοινά του προβλήματα; Με αφορμή την προσπάθεια δημιουργίας ενός "καταφυγίου" στη Χαράδρα του Αώου, θα προσπαθήσω να στοιχειθετίσω μια σειρά σκέψεων για την αντιμετώπιση των κοινών θεμάτων γενικότερα, αλλά και την υλοποίηση αυτής της επιλογής, όχι μόνον διαδικαστικά, αλλά και επί της ουσίας. Η πρόταση λοιπόν για τη δημιουργία ενός καταφυγίου της Κόνιτσας στον ορεινό όγκο της Γκαμήλας, με την χρηματοδότηση και ενός προγράμματος της Ε.Ο.Κ. (Leader), νομίζω ότι δεν θα βρεί πολλούς πολίτες να έχουν αντίθετη άποψη. Οι λόγοι δημιουργίας του είναι προφανείς. Ανάπτυξη της ορειβάσιās και του τουρισμού γενικότερα με την προσφορά, στους φίλους της φύσης, διαδρομών, που χωρίς την ύπαρξη αυτής της κατάλληλης υποδομής, δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν, προστασία θηραμάτων, μελέτη του ορεινού περιβάλλοντος από επιστημονικούς φορείς. Γνωστό είναι ακόμη ότι και στις χώρες της Ε.Ο.Κ. τέτοια έργα με σεβασμό στο περιβάλλον, έχουν συμβάλει καίρια στην ανάπτυξη αυτού που ονομάζεται χειμερινός τουρισμός. Οι παραπάνω όμως λόγοι δεν αποτελούν ικανή και αναγκαία συνθήκη ώστε να γίνει πραγματικότητα με επιτυχία το έργο της κατασκευής του εν λόγω καταφυγίου. Έτσι από την κατ' αρχήν σωστή πρόταση καταλήξαμε να γίνει, με ευθύνη ενός συλλόγου ("Πράξις") αλλά και του Δήμου Κόνιτσας με την έκφραση της πλειοψηφίας του, ένα ημιπέλες παράνομο οίκημα με ό,τι επακόλουθο μπορεί να έχει

αυτό, όχι μόνον για τους προαναφερθέντες φορείς, που έχουν την πολιτική και νομική ευθύνη για την κατασκευή του, αλλά για ολόκληρη την Κόνιτσα. Ποιός όμως μπορεί να είναι ο εναλλακτικός τρόπος; Ένα έργο είτε πρόκειται για ιδιωτικό, είτε για δημόσιο για να πραγματοποιηθεί με επιτυχία πρέπει να μελετηθεί, να σχεδιαστεί, να προϋπολογισθεί και φυσικά όλα αυτά και η κατασκευή πρέπει να γίνουν στα πλαίσια των νόμων της Πολυετίας. Η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη για ανθρώπους ακόμη και με το στοιχειώδη προγραμματισμό. Πριν όμως φτάσει κανείς σ' αυτό το στάδιο, που θάλεγα ότι είναι το τεχνοκρατικό μέρος, υπάρχει κάτι που είναι εξίσου σημαντικό. Ποιός συνολικός σχεδιασμός μας οδηγεί στην υλοποίηση του έργου, τι οφέλη περιμένουμε να μας αποδώσει και με ποιό τρόπο θα μας τα αποδώσει; Ποιό είναι το όραμα; Στην προκειμένη περίπτωση των ενεργούντων δεν υπήρχε συνολικός σχεδιασμός και συγκροτημένο όραμα και σίγουρα αποτελεί απλοϊκή σκέψη η βασική κατασκευή του καταφυγίου λόγω του χειμώνα. Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να οραματισθούμε έναν σχεδιασμό, σκεπτόμενοι κατ' αρχήν το φυσικό περιβάλλον του χώρου και ειδικότερα τη διαδρομή που ξεκινά από τη Χαράδρα του Αώου, το Μοναστήρι της Παναγίας και καταλήγει στο ύψος της Δρακόλιμνης. Τα φυσικά της στοιχεία μοναδικά. Χωροθετώντας τα με κατεύθυνση τη Δρακόλιμνη μπορούμε να δούμε ότι δεξιά μας και κάτω βρίσκεται η Χαράδρα του Αώου και η πεδιάδα της Κόνιτσας, ενώ αριστερά και πάνω μας επιβλητικός ο ορεινός όγκος της Γκαμήλας. Η διαδρομή αυτή σήμερα είναι απραγματοποίητη όχι όμως αδύνατη. Κάτω από ποιά συνθήκη γίνεται πραγματοποιήσιμη; Έτσι φτάνουμε στο σημείο που αποτελεί το βασικό κριτήριο για έναν ορθολογικό σχεδιασμό: είναι η επιλογή της θέσεως και μέσα από την επιλογή της ποιός χάρτης διαδρομών γίνεται πλέον πραγματικότητα για ένα μέσο ορειβάτη. Για να συνεχίσουμε το σχεδιασμό μας προτείνω μια θέση ώστε να μοιράζει την

απόσταση Κόνιτσα - Δρακόλιμνη. Δε θα είναι δύσκολο να βρεθεί. Ας ονομάσουμε συμβατικά τη θέση αυτή "Όραμα - καταφύγιο". Έτσι η διαδρομή Κόνιτσα - Όραμα, καταφύγιο για ένα μέσο ορειβάτη χωρίς ιδιαίτερες ικανότητες θα είναι 4 - 5 ώρες και Όραμα - καταφύγιο - Δρακόλιμνη 3 ώρες. Νομίζω ότι οι αποστάσεις δεν είναι μεγαλύτερες και με την επιμελή και προσεγμένη χάραξη της διαδρομής αυτό είναι δυνατό. Οι δυνατότητες οι οποίες ανοίγονται είναι πάρα πολλές και πιστεύω ότι αρκετοί πολίτες της Κόνιτσας που έχουν πάει εκεί πάνω, σίγουρα θα είχαν να προσθέσουν πολλά και σημαντικά. Το κύριο αποτέλεσμα της επιλογής μας θα είναι: μονοήμερη εκδρομή από την Κόνιτσα στο Όραμα - καταφύγιο για κάποιους καλά ασκημένους, διήμερη εκδρομή από την Κόνιτσα στο Όραμα - καταφύγιο για οποιονδήποτε και μια τριήμερη εκδρομή με το παρακάτω πρόγραμμα την πρώτη μέρα Κόνιτσα - Όραμα - καταφύγιο, δεύτερη μέρα Δρακόλιμνη και περιηγήσεις, τρίτη μέρα επιστροφή στην Κόνιτσα. Αντιλαμβάνεται κανείς εύκολα την καλύτερη και όσο το δυνατόν μεγαλύτερη κάληψη του ορεινού όγκου από την οραματιζόμενη θέση. Ακόμη δημιουργείται και μία νέα διαδρομή για κάποιους ορειβάτες που έρχονται από το καταφύγιο του Παπίγκου, στην Δρακόλιμνη, καθώς μπορούν να κατεβούν μέσα στην ίδια μέρα στο καταφύγιο της Κόνιτσας. Μπορεί να κατανοήσει κανείς τώρα και τις τουριστικές συνέπειες που θα έχουμε καθώς η περιοχή της Κόνιτσας αναβαθμίζεται και ισότιμα πλέον διεκδικεί από τους γύρω αυτό που της ανήκει από τη θέση της. Ερχόμενοι τώρα στην κατασκευή του "Όραμα" - καταφυγίου θα έλεγα ότι σίγουρα η δυσκολία και οι κίνδυνοι είναι μεγαλύτεροι. Όμως ο στόχος και η επιτυχία του σαφώς ανώτερη. Ο σχεδιασμός μας εδώ πρέπει να είναι ρεαλιστικός και προσεκτικός. Αυτός μπορεί να γίνει με την συνεργασία μιας ομάδας ανθρώπων που θα είναι: άνθρωποι και ιδρύματα με εμπειρίες σε ανάλογη κατασκευή (δασολόγοι, γεωλόγοι, μηχανικοί, περιβαλλοντολόγοι). Αυτό λοιπόν το επιτελείο ανθρώπων σε συνεργασία με πολίτες της Κόνιτσας που γνωρίζουν πολύ καλά το χώρο θα είχε να υλοποιήσει από εδώ και πέρα το έργο. Αναγνώριση εδαφών, δρομολογίων υλικών, μεταφορά, κατασκευή σε σχέση

πάντα και με το συνολικό κόστος θα έπρεπε να εξετασθεί επί τόπου και με όσο το δυνατό αντικειμενικό τρόπο. Αποτολμώντας μια πρόταση για τη μεταφορά των υλικών μπορούμε να προτείνουμε τα παρακάτω. Επίγεια υπάρχουν δυο διαδρομές από τη χαράδρα του Αώου ή από το δρόμο της Κλειδωνιάς και η μεταφορά τους βέβαια θα γινόταν με ζώα. Το κριτήριο για την επιλογή είναι πάλι η θέση του "Όραμα - καταφυγίου". Η ενέργεια μεταφοράς ίσως φαντάζει μη ρεαλιστική για οικονομικούς κυρίως λόγους. Όμως ποιός επιχειρήσει να την εξετάσει σε δυνατότητα πραγματοποίησης πριν την απορρίψει και κάτω από το νέο νομικό πλαίσιο της ιδιωτικοποίησης των αερομεταφορών στη χώρα μας; Κι αν εντέλει η επιλογή της θέσης όνειρο ήταν απραγματοποίητη ρεαλιστικά είτε λόγω κόστους, είτε λόγω τεχνικών δυσκολιών τότε τι πρέπει να γίνει; Τότε πρέπει ο σχεδιασμός να ξαναρχίσει από την αρχή του, τροφοδοτούμενος όμως από την προηγούμενη επιλογή και να ενεργήσει ως δύναμη ανάδρασης. Το όραμα να τροφοδοτηθεί με ρεαλισμό και να γίνει τροποποίησή του. Με αυτό τον τρόπο κάποια στιγμή θα συμβεί να είναι δυνατό κάτω από συνθήκες πραγματικού κόστους, να υλοποιηθεί το Όραμα - καταφύγιο. Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να αντιμετωπίζεται κάθε θέμα, όταν η σκέψη του κάθε πολίτη και φορέα δεν κυριαρχείται από δογματισμούς της στιγμής, όταν με καλή προαίρεση προσέρχεται σε κάθε δημόσιο διάλογο και δέχεται ουσιαστικά την ύπαρξη αντίθετης άποψης. Τότε τίθενται οι βάσεις για μια ορθολογική διαλεκτική. Με την ισότιμη συνεργασία όσο το δυνατόν περισσότερων πολιτών και με όσο το δυνατόν διαφανείς διαδικασίες όχι μόνον σκέψεων αλλά και προθέσεων θα είχαμε σαν αποτέλεσμα όχι μόνον λάθη σαν αυτά που έγιναν στην κατασκευή αυτού του οικήματος να μη γίνονται, αλλά να γίνεται καθημερινά πράξη η σκέψη του Αριστοτέλη: "Της πολιτικής έργον είναι δοκεί μάλιστα ποιήσαι φιλίαν" Της πολιτικής έργον είναι καθώς φαίνεται να δημιουργεί όσο γίνεται μεγαλύτερη φιλία (ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας).

Κόνιτσα, 30 - 6 - 1993

"ΡΙΖΕΣ"

Ψυχανεμίζεσαι στους πέντε δρόμους.

Με χέρι .τρεμάμενο αγγίζεις τη σιωπή του ξεχασμένου τόπου.

Ψηλαφίζεις τη φθορά των πραγμάτων στην αντίσταση της μνήμης.

Με λέξεις ναυάγια χαράξεις στα τετράδια του καλοκαιριού

τη ρότα ενός ταξιδιού που σε γυρίζει πάλι εδώ στο πρώτο

θέριεμα των καπμών και στον κυκεώνα των πόθων σου.

Εδώ, στο χώμα αυτό που σε κρατάει γερά, με ρίζες

που 'ριζες βαθιές μες στον καιρό κι όλο θεριεύουν:

Ο Βασίλης, η Θάλεια, η Ελένη, ο Φοίβος...

Ο Άγιος στο διάσελο, στο θυροσιόμιη μάνα...

Ευδοκιμούν στη νύχτα του εφιάλτες.

Και στην ασάλευτη ζωή σου ίσκιοι παλιάς ευτυχίας περνούν.

Μες από σχήματα θολά προσπαθείς ν' ανασυνθέσεις μορφές περασμένες.

Τους ασύνδειτους ήχους να του κάνεις τραγούδι, σ' ένα χορό τα βήματά

σου να σε πάνε, μες στα θολά τα στροβιλίσματα της μνήμης, πρωτοπανη

γυριώτη μ' όσους κι όσα θ' ανασπήσεις.

Και μεθυσμένος από νόστο γέρνεις κι ηδονικά αφήνεσαι, στην

αγκαλιά του πρώτου λίκνου της ζωής σου:

Στις διάφανες μέρες των πρώτων βημά-

των σου, στα δροσερά αναβρύσματα των

ψυχών και των σωμάτων...

Τάσος Κανάτσος.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

"Λάμπεις και Σκιές"

Αυτός είναι ο τίτλος του τελευταίου βιβλίου του καλκέντερου Ηπειρώτη συγγραφέα Λάμπρου Μάλαμα, με χρονικά, ιστορικά και πατριωτικά διηγήματα 1900 - 1950 (Σελ. 144).

Εμείς αντί άλλης κριτικής, συνιστούμε στους φίλους αναγνώστες του περιοδικού μας να αποκτήσουν και τούτο το βιβλίο του Λ.Μ. από τα κεντρ. βιβλιοπωλεία ή από τον ίδιο: Ανεξαρτησίας 188 Γιάννινα, τηλ. 22030.

"ΚΑΝΤΣΙΚΟ - ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ"

(Συγγραφή για ένα μαστοροχώρι της Ηπείρου)

Έτσι τιτλοφορείται το βιβλίο που τύπωσε η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών με συλλογική εργασία των Θ. Β. Ζιώγα, Χ. Β. Τσιγκούλη, Γ. Ι. Βελλά.

Το βιβλίο είναι μια προσφορά στο χωριό τους και στην επαρχία μας γενικότερα. Ας γίνει παράδειγμα προς μίμηση και στις άλλες Αδελφότητες των χωριών. Οι μνήμες χάνονται, τα λόγια φεύγουν, τα γραπτά μένουν (scripta manent).

"ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΑ"

Έκδοση του Ριζαρείου Ιδρύματος ενός μνημειώδους λευκώματος με εκατοντάδες παλιές φωτογραφίες από τη ζωή και την παράδοση στο Ζαγόρι, αλλά και από την ασύγκριτη ομορφιά της φύσης του.

Κείμενο Ι. Νικολαΐδη. Γενική εποπτεία ύλης και έκδοσης Αγγ. Κίτσος. Γενική φροντίδα Κ. Ράπης, Καλλιτεχνική επιμέλεια Θαν. Νέτας.

ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΓΕΝΕΤΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ.

Μ' αυτόν τον τίτλο τύπωσε την 32 σέλιδη εργασία του ο βιολόγος Μαρίνος Σπηλιόπουλος, καθηγητής του Γυμνασίου - Λυκείου Κόνιτσας.

Είναι μια εργασία που μας φέρνει κοντά στο μυστήριο των κυττάρων, των γονιδίων κλπ. Άξιος επαίνου ο Μ.Σ. που δεν αφήνει το χρόνο του να χάνεται και ασχολείται, εκτός του εκπαιδευτικού του έργου και με κάποια άλλα ενδιαφέροντα πράγματα.

ΑΝΑΣΤ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Με τον τίτλο "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ" (Ιστορικά Λαογραφικά) κυκλοφόρησε το νέο του βιβλίο ο ιστοριοφίδης - Λαογράφος, συμπατριώτης μας Αναστ. Ευθυμίου.

Το βιβλίο έχει 240 σελίδες και το εξώφυλλο κοσμεύεται με έγχρωμη φωτογραφία. Περιλαμβάνει τριάντα διηγήματα ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου και διανθίζεται με παλιές φωτογραφίες από την περιοχή της Κόνιτσας.

Με γλαφυρό και ιδιότυπο τρόπο, ο συγγραφέας μας μεταφέρει με τα διηγήματά του σ' έναν κόσμο αλλοτινό.

Οι ήρωές του κινούνται και δρουν μέσα σ' αυτόν τον "παλιό κόσμο", με τα ήθη και τις συνθήκες του καιρού εκείνου και προκαλούν το ενδιαφέρον του αναγνώστη, που με μεγάλη ευχαρίστηση γυρίζει μια μια τις σελίδες του βιβλίου, ροφώντας ως το τέλος το περιεχόμενό του.

Ο Α.Ε μας έχει δώσει ως τώρα πολλά ιστορικά και λαογραφικά έργα σε βιβλία και περιοδικά και όπως γράφει και ο ίδιος στο τέλος της εισαγωγής του, θα συνεχίσει - Θεού θέλοντος - και στο μέλλον δημοσιεύοντας και άλλα έργα που έχει σκόρπια εδώ κι εκεί ή μισοτελειωμένα στα συρτάρια του. Εμείς ελπίζουμε κι ευχόμαστε στον ακάματο εργάτη της γραφίδας, να εκπληρώσει την

επιθυμία του και να μας δώσει τη χαρά ν' απολαύσουμε και στο μέλλον τους πνευματικούς του κόπους.

Όσοι ενδιαφέρονται ν' αποκτήσουν το καινούργιο βιβλίο του Α. Ευθυμίου ας απευθύνονται στη διεύθυνση Ζαλοκώστα 1 Γιάννινα τ.τ. 45221 Τηλ. (0651) 37044.

Ποίηση

Αυτοβιογραφικό

Κάθε μέρα δρασκελάω τούτο το βουνό,
δαντέλα πλέκω στον ποδόγυρό του,
στα πλάγια κεντητή ποδιά,
άσπρη μαντίλα στα μαλλιά του.
Παρθένας κόρης τα τσαπράζια πελεκάω,
και ράβω τα σιγκούνια των κυράδων.

Μια δρασκελιά σύνορο τούτο το βουνό,
ανάμεσα Πωγώνια και Ζαγόρια,
με κοφτερά βλέμματα Θεού
και πράσιν' απλωμένα χέρια.

Πασχάλη Αγνή

Νηπιαγωγός

ΑΝΕΚΦΡΑΣΤΟ

Σκοτεινίασε κι απ' έξω ο βοριάς σφυρίζει
τα φύλλα παραδέρνουνε και το κλωνάρι
τρίζει
και το παράθυρο χτυπά.

Μαύρα τα σύννεφα, σκεπάστηκαν τ' αστέρια
στην Εκκλησιά τρέμουν καντήλια κι αγιοκέ-
ρια
κι η νύχτα αργά κυλά.

Οι δρόμοι άδειασαν νωρίς απ' το πολύ περ-
πάτι
κι αντιλαλούν τα βήματα του ύστερου διαβά-
τη
μέσα στη σκοτεινιά.

Η κουκουβάγια το σριγγλό αρχίζει μοιρολόι,

την ώρα αργά και ρυθμικά χτυπάει το ρολοί
στη μαύρη ερημιά.

Στο τζάκι η ζεστή φωτιά ονειράτα αναδύει,
ο πάππος ολοτρύφερα τ' αγγόνι του χαϊδεύει
το παραμύθι αρχινά.

Και συ Μανούλα μου γλυκειά με τη γερμένη
ράχη
στη βαρετή σου κάμαρη απόμεινες μονάχη,
με δίχως συντροφιά.

Με τη φωτιά σιγομιλάς, με βουρκωμένα μά-
τια
και σκορπισμένα δω και κει στα άγνωρα τα
πλάτια
τα δόλια σου παιδιά.

Μάνα μου, η μαύρη μοναξιά το νου σου μην
τρομάζει
ο ύπνος ήρθε ολοβαρύς, τα βλέφαρά σου
φράζει.
Μην άλλο ξαγρυπνάς.

Κοιμήσου Μάνα μου γλυκειά το άσπρο πε-
ριστέρι
άνοιξε τις φτερούγες του μήνυμα να σου
φέρει,
μήνυμα της χαράς.

Πάνος Λαζαρόπουλος
(Από την ανέκδοτη συλλογή "Λαχτιάρες αλ-
λαργινές")

ΚΕΦΑΛΟΧΩΡΙ (Ανταπόκριση Σωτ. Φασούλη)

Την νύχτα της 4ης προς την 5η Ιουνίου 1993 μεγάλη θεομηνία έπληξε το χωριό μας, με συνέπεια να πλημμυρίσουν σπίτια και σταύλοι, να καταστραφούν γεωργικές καλλιέργειες, να παρασυρθούν φράγματα διευθέτησης χειμάρρων και όλα τα γεφύρια κατά μήκος του ποταμού Ντιβοϊκα, να καταστραφούν καλικοστρωμένοι δρόμοι, εντός του οικισμού, να καταστραφεί ο κοινοτικός, δρόμος που οδηγεί από νέο οικισμό Κεφαλοχώρι στον παλιό οικισμό Λυκόρραχη, αλλά και προς τα θερινά ποιμνιοστάσια των κατοίκων μας κτηνοτρόφων. Ξυλουργικό εργοστάσιο του δημότη μας Δημητρίου Κολωνιάρη έπαθε υλικές ζημιές ύψους πάνω από 6.000.000 δρχ. όπως και σημαντικές ζημιές υπέστη και το δίκτυο ύδρευσης της Κοινότητας.

Ηδη από την πρώτη ημέρα των ζημιών ήλθε αυτοπροσώπως ο προϊστάμενος της Υπηρεσίας Πολιτικού Σχεδιασμού Έκτακτης Ανάγκης (Π.Σ.Ε.Α) της Νομαρχίας Ιωαννίνων κ. Παν. Πλιάτσικας ο οποίος διαπίστωσε το μέγεθος των προβλημάτων και των ζημιών. Ο πρόεδρος της Κοινότητας κ. Κοσμάς Σδούκος έθεσε υπόψη του κ. Νομάρχη τις ζημιές τις οποίες έπαθε η Κοινότητα και τους κινδύνους που υπάρχουν από μία νέα θεομηνία πολύ μικρότερης έντασης (και ζητήθηκε η συνδρομή του Κράτους στα παρακάτω ζητήματα:

1. Την άμεση παροχή ενός προωθητήρα (μπουλντόζες για την κατά το δυνατόν αποκατάσταση των ζημιών στο οδικό δίκτυο, και την επαναφορά της ροής των χειμάρρων στη φυσική τους θέση.

2. Την διάθεση πίστωσης ύψους δρχ. 5.000.000 για την καλικοστρωση των κατεστραμμένων δρόμων μέσα στο χωριό, αλλά και τη χαλικλόστρωση τμημάτων της κατε-

στραμμένης κοινοτικής οδού από οικισμό Κεφαλοχώρι μέχρι τον παλιό οικισμό Λυκόρραχη. Όπως και την κατασκευή τεχνικών έργων στην άνω κοινοτική οδό.

3. Την άμεση αποστολή δασολόγων και τεχνολόγων δασολογίας από το δασαρχείο Κόνιτσας για την καταγραφή ζημιών στα φράγματα προστασίας και διευθέτησης κατά μήκος του χειμάρρου (Λιγερής" (Ντιβοϊκας), τμήματα των οποίων παρασύρθηκαν ή καταστράφηκαν.

Τη σύνταξη μελετών για την αποκατάσταση των φθαρμένων και την κατασκευή νέου.

Γίνεται γνωστό ότι όλες οι υπηρεσίες της Νομαρχίας κινητοποιήθηκαν αμέσως. Από το Νομαρχιακό Ταμείο δόθηκε εντολή για επινοκίαση σε δύο φορτωτές και ένα αυτοκίνητο για την άμεση διάνοιξη των κατεστραφέντων δρόμων. Το Δασαρχείο Κόνιτσας ήλθε την επόμενη ημέρα, καταμέτρησε όλες τις ζημιές και στις 18/6/93 έκανε ανακοίνωση για την εκμίσθωση προωθητήρα προκειμένου να αρχίσει διευθέτηση των χειμάρρων (1.500.000 δρχ. και του δόθηκαν από το Νομαρχιακό Συμβούλιο άλλα 5.000.000 δρχ., για τη κατασκευή φραγμάτων.

Η Κοινότητα έλαβε δάνειο άτοκο από το Υπουργείο Εσωτερικών 5.000.000 δρχ. για την αντικατάσταση και μετατόπιση του δικτύου ύδρευσης.

Με την 1594 /17-5-1993 απόφαση του κ. Νομάρχη Ιωαννίνων δόθηκε στην Κοινότητα οικ. ενίσχυση από το Πρ/,α Δημοσ. Επενδύσεων 1993 Δρχ. 2.000.000 για την διάνοιξη δασικού δρόμου "Καμπισιόπουλο - Γεωργάκη".

Από την διεύθυνση Γεωργίας εγκρίθηκε το ποσό των 2.050.000 δρχ. για την κατασκευή

οικήματος ποιμένων στην θέση "ΜΠΙΛΙΩ-ΤΑ".

Ήδη από την Κοινότητα άρχισε η διαδικασία εκποίησης (ένδεκα οικοπέδων σε άστεγους δημότες (14/12-61993 απόφαση του Κοιν. Συμβουλίου). Το αίτημα αυτό ήταν από την ίδρυση του οικισμού (νέου) 1970, γιατί πολλές οικογένειες λόγω του εμφυλίου πολέμου ήταν διασκορπισμένες στα Κράτη του Αντ. Συν/σμού και επαναπατριζόμενοι (κάποιοι είχαν σπίτια) στο παλιό χωριό), δεν εύρισκαν

τώρα και αναγκάζονταν να πάνε να διαμείνουν σε πόλεις.

Βέβαια με τα ένδεκα - δώδεκα οικοπέδα δύνεται το πρόβλημα το οποίο για το χωριό μας είναι πολύ οξύ και η ανάγκη της επέκτασης του ρυμοτικού σχεδίου του οικισμού να είναι ακόμη άμεση και επιτακτική, για να μπορούν όσοι δημότες θέλουν (και είναι πολλοί) να κάνουν ένα σπίτι στο χωριό, έστω για κέρδη γεράματα.

Σωτ. Φασούλης.

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ "Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ"

Το Δ. Σ. της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών, ανταποκρινόμενο σε απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των μελών της και με την πίστη ότι βοηθάει το χωριό του, προέβη στην έκδοση βιβλίου με τίτλο "ΚΑΝΤΣΙΚΟ - ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ"

"Συγγραφή για ένα μαστοροχώρι της Ηπείρου" Το βιβλίο αυτό είναι αποτέλεσμα μακρόχρονης και κοπιαστικής προσπάθειας χωριανών μας, για συλλογή, καταγραφή και μελέτη ιστορικών στοιχείων και παραδόσεων που αφορούν τον τόπο μας.

Με τη σκέψη ότι τα γραπτά μένουν, φροντίζουμε να δώσουμε μια ολοκληρωμένη διαχρονική εικόνα της ιστορίας του τόπου στους χωριανούς μας. Έτσι η παράδοση καταγράφεται και γίνεται εύκολη η μελέτη από όλους και αποτελεί κληρονομιά για τους επόμενους.

Ταυτόχρονα θα αποτελεί αφορμή κριτικής και πιθανώς καταγραφής νέων στοιχείων και από άλλους για την ιστορία μας.

Νομίζουμε ότι αποτελεί μια αξιόπαινη προσπάθεια στην περιοχή μας, η οποία θα βρεί μιμητές και στα υπόλοιπα χωριά, με σκοπό να έχουμε μια ολοκληρωμένη ιστορική καταγραφή της περιοχής μας.

Δεν διεκδικούμε το τέλειο· πιθανόν να μην συμφωνούν όλοι με τα στοιχεία που παραθέτουμε. Κρίνετέ μας με επιείκεια. Την προσπάθειά μας όμως και την αγάπη για τους τόπους μας, κρίνετέ την με όση αυστηρότητα θέλετε. Το Δ.Σ. της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών θέλει να ευχαριστήσει μέσω του περιοδικού "ΚΟΝΙΤΣΑ" τους χωριανούς μας που από την δική τους δουλειά έγινε δυνατή αυτή η έκδοση, καθώς και αυτούς που βοήθησαν δίνοντας πληροφορίες, στοιχεία και προσωπικά ενθυμήματα για το υλικό μας.

Όποιος εκ των συντοπιτών μας ενδιαφέρεται για την απόκτηση του βιβλίου που τιμάται 5.000 δραχμές, μπορεί να το προμηθευτεί με αντικαταβολή, επικοινωνώντας με τους:

Αθήνα: Σπέλλας Σταύρος (01) 3427866
Θεσσαλονίκη: Ρέβας Δημήτριος (031) 308679

Ιωάννινα: Τσιγκούλης Ιωάννης (0651) 76055

Κόνιτσα Κρεοπωλείο Ζώτου

Αθήνα Μάιος 1993

Ο Πρόεδρος ΑΘ. Ζιώγας
Ο Γραμματέας Χαρ. Σίμος

ΚΑΤΡΑΜΙ (-ΝΙ)

Τόπος παραγωγής: Δίστρατο Κόνιτσας.

Τρόπος Παραγωγής: Ο έμπορος - παραγωγός Κατραμιού περιφέρεται σε πευκόφυτα δάση και συγκεντρώνει κορμούς πεύκων, με μεγάλη περιεκτικότητα ρετσινιού, δαδί: Αφού συγκε-

ντρώσει την ανάλογη ποσότητα, μετά τεμαχίζει τους κορμούς σε μικρά δαδιά (σαν αυτά που χρησιμοποιούμε για το άναμμα της σόμπας).

Σε έδαφος με κάποια κλίση, ανοίγει έναν μεγάλο λάκκο (γούρνα) όπου σε σχήμα κουκουναράς τοποθετεί τα δαδιά. Στο κάτω μέρος στρώνει τα στραβά δαδιά και σχηματίζει έναν κώνο, όπου στο πλάγιο μέρος του υπάρχει μια τρύπα, απ' όπου θα βάλει τη φωτιά.

Αφού συγκεντρώσει όλα τα δαδιά στο σχήμα κουκουναράς, τα καλύπτει με φύλλα φτέρης και πάνω από αυτά ρίχνει χώμα. Το καμίνι είναι έτοιμο και βάζει από την τρύπα που 'χε αφήσει φωτιά. Το καμίνι σιγοκαίει για αρκετά 24ωρα.

Πιο κάτω από την γούρνα που άνοιξε και έβαλε τα δαδιά, έχει ανοίξει άλλον έναν μικρότερο λάκκο (γούρνα) ο οποίος συνδέεται με τον πυθμένα της παραπάνω γούρννας με ένα αυλάκι, στο οποίο αρχίζει να τρέχει το παχύρευστο μαύρο υγρό (κατράμι)

μετά από δύο 24ωρα περίπου και να γεμίζει τη δεύτερη γούρνα.

Και έτσι έχουμε την παραγωγή του κατραμιού, με μια χαρακτηριστική μυρωδιά, το οποίο συγκεντρώνουν σε τουλούμια (σάκκοι από δέρματα ζώων - κασίκας κυρίως) και με τα ζώα το μεταφέρουν και το πουλάνε από χωριό σε χωριό.

Η ποσότητα μιας παραγωγής ανέρχεται από 500 - 1000 κιλά. Στο Δίστρατο μερικοί το εμπορεύονται μόνοι τους, ενώ άλλοι το πουλάνε χοντρικώς σε εμπόρους.

Χρησιμότητα Κατραμιού: Το Κατράμι το χρησιμοποιούν κυρίως οι κτηνοτρόφοι για επάλειψη σε μέρη του σώματος, όπου πονούν. Και τα αποτελέσματα είναι πολύ θετικά. Βέβαια σήμερα οι άνθρωποι παρά τις πολλές ιαματικές του ενέργειες, δεν το χρησιμοποιούν και προτιμούν άλλα φάρμακα του εμπορίου. Αλλά όσοι ξέρουν την ωφελιμότητά του, και σήμερα το ζητούν επίμονα, κυρίως στα Γρεβενά και Λάρισα, και έχει ικανοποιητική τιμή.

Αλλά δεν έχει ανθρώπους και μάλιστα νέους να ασχοληθούν με την επίπονη παρασκευή του, η οποία χρειάζεται και κατάλληλες καιρικές συνθήκες, χωρίς βροχές και ανέμους που καταστρέφουν την παραγωγή.

Υ.Σ. Ένα υποπροϊόν που παράγεται στο τέλος του κατραμιού είναι ένα κίτρινο υγρό με το οποίο οι γυναίκες έβαφαν τα μαλλιά τους και γίνονταν πολύ ξανθές.

Τσάμης Φώτιος Ιερέυς

ΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Στο 14ο τεύχος Νοεμβρίου Δεκεμβρίου 1991, στο περιοδικό Κόνιτσα έχω κάνει ένα σχόλιο για το Νοσοκομείο μας. Δεν θα ήθελα να επαναλάβω ξανά σχετικά με το τι προσφέρει στο θέμα της υγείας διότι είναι γνωστά και τα γνωρίζετε όλοι. Εκείνο που θα ήθελα να επισημάνω είναι το εξής: Παρά τις υποσχέσεις του τότε αρμοδίου Υπουργού κ. Γεωργίου Σούρλα και των άλλων φορέων που δίνανε λύση στο πρόβλημα του Νοσοκομείου βλέπω δυστυχώς αν και πέρασε αρκετός χρόνος ότι δεν υπήρξε καμιά ουσιαστική εξέλιξη, με αποτέλεσμα το Νοσοκομείο μας να παραμένει ως έχει. Στο σημείο αυτό θα μου επιτρέψετε να σας υπενθυμίσω μια σοφή παροιμία που είναι σε όλους γνωστή και η οποία λέγει: με το τάξιμο δεν χαλάει το σπίτι, μόνο με το δόσιμο.

Και τώρα ας αναλογιστούμε όλοι αγαπητοί συμπατριώτες πόσα μας τάξανε οι εκάστοτε πολιτικοί πάνω στο θέμα του Νοσοκομείου μας. Ίσως μας πει κάποιος πως ο νέος Υπουργός υποσχέθηκε ότι αυτή τη φορά θα δοθεί η λύση στο πρόβλημα, πολύ το εύχομαι αλλά δεν το πιστεύω.

Και τώρα γεννάται το μεγάλο ερώτημα τι πρέπει να γίνει, δεν θα ήθελα φυσικά να παριστάνω τον έξυπνο αλλά απλώς να πω την σκέψη μου.

Όσον ο κ. Δήμαρχος τόσον δε και οι άλλοι φορείς και γενικά όλοι, θα πρέπει να ξυπνήσουμε και να προσγειωθούμε, αφήνοντας τα μεγάλα όνειρα περί Πανεπιστημιακής κλινικής και να μην ζητάμε λύσεις που δεν γίνονται ποτέ. Ας κοπάσουμε να βρούμε ένα αίτημα λογικό και πραγματοποιήσιμο. Να ζητήσουμε, πρώτον να σταματήσει η συγκατοίκηση Κέντρου Υγείας και Ερυθρού Σταυρού και να γίνει ενοποίηση ώστε να λειτουργεί σαν ένα Νοσοκομείο.

Να ζητήσουμε μετά να μας στείλουν μια ομάδα Ιατρών η οποία θα αποτελείται από χειρουργό, αναισθησιολόγο, ακτινολόγο για να μπορούν να κάνουν κάποια μικροεγχείρηση. Ακόμη έναν μικροβιολόγο, ωτορινολαρυγγολόγο, παιδίατρο και παθολόγο. Όταν εξασφαλίσουμε αυτή την ομάδα Ιατρών, θα εξυπηρετούμεθα καλά για τα μικρά περιστατικά, διότι ευθυνόμεθα και εμείς για την καθυστέρηση με τα μεγάλα όνειρα που κάναμε και χάσαμε αρκετό χρόνο.

Εάν ζητήσουμε αυτά που αναφέρω πιο πάνω από τους αρμοδίους δεν νομίζω ότι θα μας αρνηθούν και έχουμε πολλές ελπίδες να βρούμε κάποια άκρη. Εάν δεν το κάνουμε θα περιμένουμε πάντα με το τάξιμο και όχι με το δόσιμο.

Λουκάς Εζνεπίδης

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Μάιος	Ιούνιος
Μεγ. θερμοκρα. 31,2 ^ο	34,2 ^ο
Ελάχ. θερμ. 6 ^ο	11,2 ^ο
Σχετ. υγρ. 66 %	52 %
Ύψ. βροχής 6,5 mm	7.8 mm

ΣΧΟΛΙΑ

* **ΤΟ ΔΙΗΜΕΡΟ** λαϊκού πολιτισμού που έγινε στην Κόνιτσα, ανεξάρτητα από ελλείψεις και παραλείψεις, τάραξε λίγο τα "λιμνάζοντα ύδατα" του χώρου μας και απέδειξε για μια ακόμα φορά με τη μικρή συμμετοχή του κόσμου στις συζητήσεις και τη μεγαλύτερη στις εκδηλώσεις των χορευτ. ομίλων ότι μάλλον είμαστε... για τα πανηγύρια.

Που είναι εκείνη η κοσμοπλημύρα σε εκδηλώσεις που γίνονταν την εποχή της Κατοχής. Αλησμόνητοι καιροί για όσους από τους μεγαλύτερους έζησαν εκείνη την εποχή. Φαίνεται ότι οι Ρωμιοί, μόνο στις δύσκολες περιστάσεις αναθυμούνται τις δόξες των προγόνων τους...

* **ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ**, κατά τη γνώμη μας, μπορεί να προσφέρει στη ζωή περισσότερα κι από έναν άνθρωπο. (Λίγοι άνθρωποι είναι άχρηστοι και επιζήμιοι ακόμα;) Ποιός δε θυμάται από τα παλιά αναγνωστικά το θαυμάσιο ποίημα του Παπαντωνίου "ο Πεύκος"; Ένα δέντρο (πλάτανος) βρισκόταν δεξιά από την είσοδο που Πνευμ. κέντρου στην Κόνιτσα.

Γράφουμε, βρισκόταν, γιατί μετά το κόψιμό του στις αρχές του μήνα από τον π. Ανδρέα πάει πια. Είχαμε γράψει και σε προηγούμενο τεύχος για την ασυλλόγιστη ενέργεια του Δήμου που έκοψε τη φλαμουριά του Λουκά. Τώρα παρουσιάζεται κι άλλο κρούσμα. Εμείς νομίζουμε ότι πριν φτάσουμε στην απόφαση κοπής ενός δέντρου, πρέπει να εξαντλούμε όλες τις λύσεις.

Δηλαδή να εξετάζουμε αν το δέντρο εμποδίζει ή κάνει κάποια ζημιά, πως θα εξαλείψουμε ή θα περιορίσουμε τη ζημιά, υπολογίζοντας στην ωφέλεια του δέντρου.

Να φτάνουμε στο κόψιμο μόνο στην έσχατη περίπτωση κι όχι αβασάνιστα. Τα δέντρα, όπου κι αν τα κόβουν, στο "Κουρί", στο Μοναστήρι, στη Γραβιά, και πολύ περισσότερο μέσα στην πόλη, πρέπει να μας πονούν και να καταδικάζουμε αυτές τις ενέργειες.

* **ΝΕΡΟΚΟΥΒΑΛΗΤΕΣ** με κόσκινο κατάντησαν οι αστυνομικοί μας. Πιάνουν μερικούς από τους πολυάριθμους Αλβανούς που ορειβατούν στα βουνά μας, καθώς βαδίζουν προς Θεσσαλία ή Δυτ. Μακεδονία και τους μεταφέρουν στην Κακαβιά. Σε δυο ή τρεις μέρες οι ίδιοι Αλβανοί ξεφυτρώνουν, πιο έμπειροι τούτη τη φορά, σ' άλλα σημεία και βαδίζουν στο άγνωστο με την ελπίδα καλύτερης τύχης.

Προς τι, λοιπόν, ο κόπος της Αστυνομίας να κουβαλάει με το κόσκινο νερό;

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Πολύς κόσμος κινήθηκε κι εφέτος την Πρωτομαγιά στο λεκανοπέδιο Βοϊδομάτη - Αώου. Όπως κάθε χρόνο, η πέτρινη γέφυρα στο Βοϊδομάτη και το Μπουραζάνι - Αηδονοχώρι - Μολυβδοσκεπάστη, είχαν την τιμητική τους. Συνωστισμός από κάθε λογής οχήματα με εκδρομείς από πόλεις και χωριά.

* Με επιτυχία πραγματοποιήθηκε στην Κόνιτσα το διήμερο Λαϊκού Πολιτισμού "ΠΑΡΑΔΟΣΗ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ" στις 8-9 Μαΐου. (σχετικά γράφουμε σε άλλη στήλη).

* Ποτιστική βροχή έπεσε στην περιοχή Κόνιτσας από 13 - 15 Μαΐου.

* Στις 21 (του Αγ. Κων/νου) γιόρτεσε η ομώνυμη εκκλησία στην Κόνιτσα και έγινε το πανηγύρι στο Μάζι.

- * Της Αναλήψεως γιόρτασαν οι Κονιτσιώτες με γλέντι στο χώρο του Τυροκομείου (Κ. Κόνιτσα).
- * Ζεστό ήταν το τελευταίο δεκαήμερο του Μάη και χωρίς βροχή.
- * Ζέστη είχαμε και το πρώτο δεκαήμερο του Ιουνίου.
- * Του Αγ. Πνεύματος (6-6) έγινε λειτουργία στο εξωκλήσι της Αγ. Τριάδας και το βράδυ, γλέντι στην Ηλιόρραχη. Την ίδια μέρα πανηγύρισαν και στην Καλόβρυση.
- * Ανάβαση στη Δρακόλιμνη και Σμόλικα πραγματοποίησαν στις 31/5 μέλη της Ορειβ. Ομάδας Κόνιτσας και Κερασοβίτες.
- * Στις 6/6 έγινε και άλλη ανάβαση μελών της Ορειβ. Ομάδας Κόνιτσας, αυτή τη φορά στην κορυφή της Τύμφης Γκαμήλα (2497 μ.) από την περιοχή Παπίγκου.
- * Στις αρχαιρεσίες του εκπολιτιστ. Συλλόγου "Αγ. Νικόλαος" εκλέχτηκαν για το Δ.Σ. οι εξής: Αθαν. Στεργίου, Πρόεδρος Σπ. Γ. Ζδράβος, Αντιπρόεδρος. Χαραλ. Ντάφλης, Γραμματέας. Ιωαν. Ντάφλης, Ταμίας. Μέλη: Ευαγγ. Καραγιάννης, Κων. Ηλίας, Αλεξ. Ζώτος.
- * Στις 9 - 10 - 11 Ιουνίου με την λήξη των μαθημάτων, έγιναν για δεύτερη χρονιά στο 3ο Δημ. Σχολείο Κόνιτσας οι παρακάτω εκδηλώσεις.
1η μέρα. Θεατρική παράσταση από το θεατρικό τμήμα του Σχολείου με το έργο "Ο Καραγκιόζης παντρεύεται". Χορωδιακά τραγούδια από τις δύο χορωδίες του σχολείου και περιήγηση στους χώρους εκθέσεων βιβλίων, ζωγραφικής, χειροτεχνίας.
2η μέρα. Παραδοσιακοί χοροί, ενόργανη γυμναστική, τελικός ποδοσφαίρου μεταξύ 5ης και 6ης τάξης.
3η μέρα, στα πλαίσια των κοινών δραστηριοτήτων του Νομού Ιωαννίνων, δόθηκε

θεατρική παράσταση στην αίθουσα τελετών της Ζωσιμαίας Παιδ. Ακαδημίας, έκθεση φωτογραφίας, προβολή σλάιπς, εφημερίδα "οι μικρές φωνές". Με επιτυχία γιορτάστηκε το διήμερο του πανηγυριού των Αγίων Αποστόλων στη Μολυβδοσκεπάσι.

* Ο Ιούνιος μας αποχαιρέτησε με ξηρασία και πολύ υψηλές θερμοκρασίες.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Γεννήσεις:

Στις 4/5 απόχτησαν κορπσάκι στην Κόνιτσα ο Κώστας και η Άννα Παγανιά από το Δίστρατο.

* Κορπσάκι απόχτησαν στην Κόνιτσα και ο Ηλίας και η Κατερίνα Σέρρα, στις 29/5. Επίσης κορπσάκι απόχτησαν και ο Μαρίνος και Αντωνία Σπηλιοτόπουλου στις 8/6.

Βαπτίσεις:

Ο Παντελής και η Βάσω Νίκου βάφτισαν στις 16/5 το κορπσάκι τους στην Αθήνα. Όνομα: Ουρανία. Ανάδοχος ήταν ο Μανώλης Παπαδάκης.

* Ο Θανάσης και η Ευσταθία Δάλλα βάφτισαν στο Ελεύθερο το αγοράκι τους στις 6/6 Όνομα Γιάννης.

* Στις 22/5 ο Κώστας και η Μαρία Στέφου βάφτισαν στην Κόνιτσα την κορούλα τους. Όνομα Γεωργία.

* Στις 23/5 βάφτισαν την κορούλα τους στην Κόνιτσα ο Θόδωρος και η Γιάννα Δάψη.

* Ο Θωμάς και η Μαρία Βαγενά βάφτισαν το κορπσάκι τους στην Κόνιτσα (6/6). Όνομα Μαρία.

Αρραβώνες:

Αρραβωνιάστηκαν στην Αθήνα ο Θανάσης Νάκου και η Όλγα Τάνγκα στις 15/5.

Θάνατοι:

Στις 28/3 πέθανε στην Αθήνα η Κλεοπάτρα Ζδράβου σε ηλικία 88 ετών.

* Πέθανε στην Αθήνα και κηδεύτηκε στο χωριό της Μοναστήρι Κόνιτσας η Αριστούλα Γ. Παναγιώτου ετών 83, στις 8 - 4.

* Στις 7/4 κηδεύτηκε στη Μόλιστα ο γιατρός Χαράλαμπος Κούσιος που πέθανε στην Αθήνα σε ηλικία 73 ετών.

* Στην Κόνιτσα πέθανε στις 8/5 ο Ρούκας, Αθανάσιος ετών 77.

* Στις 26/4 πέθανε στην Αθήνα η Ερασμία Τριβόλη, το γένος Νίκου Πύρρου.

* Στην Καλλιθέα πέθανε στις 15/5 η Χαΐδω Ανασάση, ετών 59.

* Στις 22/5 πέθανε στην Κόνιτσα ο Απόστολος Καλτσούνης ετών 78.

* Πέθανε στην Κόνιτσα και ετάφη στο χωριό του Παλαιοσέλι, ο Γεώργιος Κουφάλας ετών 91, στην Κόνιτσα πέθανε στις 14/6 η Πελαγία Πασχάλη, ετών 82.

* Πέθανε στην Κόνιτσα (10/6) και κηδεύτηκε στο χωριό της Ελεύθερο η Ευθαλία Σταυρίδη, ετών 90.

* Στις 24/6 πέθανε στην Κλειδωνιά ο Κώστας Καραφλιάς, ετών 58.

* Στην Πελασγία Λαμίας πέθανε στις 21/6 ο Θωμάς Σπέλλας ετών 56 και κηδεύτηκε στο χωριό του Δροσοπηγή (Κάντσικο).

ΜΑΡΙΑ ΠΑΓΟΥΝΗ

Η αγωνίστρια της Εθνικής μας Αντίστασης Μαρία Παγούνη πέθανε στις 18 Μαρτίου το 1993 στην Αθήνα όπου και κηδεύτηκε.

Η Μαρία Παγούνη γεννήθηκε

στις 10 Σεπτεμβρίου το 1927 στη Δροσοπηγή (Κάντσικο) Κόνιτσας από αγροτική οικογένεια και ήταν μια από τις λεβέντισσες πειρώτισσες "φαντάσματα του κόσμου", που λέει και το τραγούδι. Μόλις δημιουργήθηκε η θρυλική ΕΠΟΝ οργανώθηκε μια από τις πρώτες και σε συνέχεια παίρνει ενεργό μέρος στην Εθνική Αντίσταση όπου κι έδρασε στα επονήτικα τμήματα από τις γραμμές του ηρωικού ΕΛΑΣ στα χιλιοτραγουδισμένα βουνά της Ηπείρου. Γι' αυτό της τον αγώνα της απονεμήθηκε το βραβείο της Εθνικής Αντίστασης.

Μετά την απελευθέρωση, όπως και οι περισσότεροι ανωνιστές της Εθνικής Αντίστασης,

διώχτηκε για την αντιστασιακή της δράση και σε συνέχεια κατατάχθηκε στις γραμμές του Δ.Σ.Ε. όπου πολέμησε ηρωικά με την ελπίδα για κάποιο καλύτερο μέλλον της Πατρίδας.

Μετά την υποχώρηση των τμημάτων του Δ.Σ.Ε. εγκαταστάθηκε σαν πολιτικός πρόσφυγας στη Μεγάλη Σοβιετική Ένωση, μαζί με χιλιάδες άλλους αγωνιστές του Δ.Σ.Ε., όπου εργάστηκε εντατικά σε διάφορους τομείς της παραγωγής. Για την υπέροχη δουλειά της αρκετές φορές έχει βραβευθεί με γράμματα τιμής.

Εκεί παντρεύτηκε τον αξιολάτρευτο σ. Γ. Παγούνη κι απέκτησε τρία παιδιά.

Το 1976 με την οικογένειά της επαναπατρίστηκε στην Αθήνα όπου και δώ πάλι μπαίνει στην καθημερινή βιοπάλη, και το 1987 βγήκε σε σύνταξη.

Απρόοπτα μας έφυγε η κυρία Μαρία... "τώρα π' ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζ' η γη χορτάρι"....

Στη μνήμη της κ. Μαρίας προσφέρουν στο περιοδικό "Κόνιτσα" 2. χιλ. δραχμές οι συγγενείς και φίλοι της.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

	ΔΡΧ.		
Πηγαδάς Πέτρος Αυστραλία	4.000	Σπανός Θωμάς, Αθήνα	1.000
Παναγιώτου Δημ. Καναδάς	9.000	Σπανός Βασ. Αθήνα	1.000
Μάτσικα - Παπαδημητρίου Χρυσ.		Σπανός Σπύρος Αθήνα	1.000
Γιάννινα	5.000	Παπαδημητρίου Βασ. Γανναδιό	3.000
Γκόγκος Γιάννης	1.000	Μπούσιμουλας Στ. Πειραιάς	5.000
Τσιρώνης Γεώρ. Κόνιτσα	2.000	Πρίτσας Αλ. Αθήνα	3.000
Μπάριμπα Βασ. Αθήνα	2.000	Σύνδεσμος Γυναικών Ηπείρου	
Δήσιος Χρ. Αθήνα	2.000	Αθήνα	3.000
Σαρκιάς Αθαν. Καμάρες Πατρών	2.000	Μπαλτογιάννη Ευγενία, Αθήνα	1.000
Τσίτσος Γεωργ. Πάτρα	3.000	Μπαλτογιάννη Φωτεινή, Γιάννινα	1.000
Μανέκα Αρτεμης Γιάννινα	3.500	Παπανικολάου Νικ. Αθήνα	2.000
Δήσιος Γεωργ. Κόνιτσα	1.000	Εξνεπίδης Γιάννης Αθήνα	1.500
Μακάριος Βασ. Κόνιτσα	2.000	Βετσόπουλος Ελευθ. Αγρίνιο	2.000
Κατής Κων. Κόνιτσα	1.500	Προμηχάρης Χριστ. Αθήνα	2.000
Ζακόπουλος Αχ. Αθήνα	1.000	Τσουμάνη Ελευθ. Αθήνα	2.000
Σδράλης Αναστ. Γρεβενά	1.000	Θεοδοσίου Κων. Αθήνα	2.000
Περώνης Κων. Γιάννινα	2.000	Λιάπτης Θωμάς Αθήνα	1.000
Καρράς Τάσιος Ηλιόραχη	1.000	Ρούβαλη Σοφία Βόλος	1.000
Μάιπας Σωτ. Αίγινα	1.000	Σπανού Ανδρομάχη, Ξυλόκαστρο	2.000
Καρράς Χρ. Αίγινα	1.000	Λύρας Δημ. Θεσ/νίκη	3.000
Ραμαντάνης Δημ. Γρεβενά	1.500	Στεργίου Εμμ. Θεσ/νίκη	3.000
Μήτσος Κων. Θεσ/νίκη	1.500	Λύρας Ταξίαρχος Κόνιτσα	1.000
Μήτη Θεοδώρα Θεσ/νίκη	1.000	Βυζούρης Βασ. Αθήνα	1.000
Καραγιάννη Ερμιόνη, Θεσ/νίκη	1.000	Γεράσης Αθαν. Αθήνα	1.000
Τσουμάνης Γεωργ. Θεσ/νίκη	1.000	Κοκοβές Παν. Αθήνα	1.000
Φύλη - Μπαλτζή Γαλάτεια Αθήνα	2.000	Νάτσος Πέτρος	1.000
Δούκας κων. Αθήνα	1.500	Εξάρχου Αθαν. Πηγή	1.000
Λασπονίκου Λουκία Αθήνα	1.500	Αγγέλη - Αυγερινού Φρειδ.	
Τόσκας Γιάννης Πάδες	2.000	Θεσ/νίκη	3.000
Νάτσιος Βασ. Κόνιτσα	1.000	Πρόκος Βασ. Καλλιθέα	1.000
Ντεντόπουλος Π. Κόνιτσα	2.000	Λάπτας Γεώργ. Μάζι	1.000
Βασάκου - Τζιόβα Γεωργ. Γιάννινα	2.000	Παπαγεωργίου Λάμ. Καστανέα	2.000
Πανταζής Στεφ. Αθήνα	1.000	Ρόβας Βασ. Αθήνα	1.500
Μπάριμπα Χριστίνα Κόνιτσα	1.000	Ιερ. Σκίτσας Αγγ. Πάδες	2.000
Νικολάου Αλεξ. Αθήνα	1.000	Δερμιτζάκης Γεωργ. Αθήνα	2.000
Γαράφα Χαρά Γιάννινα	1.000	Δόβα Ελευθερία Αθήνα	5.000
Παππός Γιάννης Γιάννινα	1.000	Παπαχρήστου Ευριπ. Αθήνα	1.500
Τρέσκας Κοσμάς Αθήνα	1.000	Ζιώγας Γιάννης	2.000
Τσαγκας Βασ. Νεστόριο	1.500	Κίτσιος Στ. Αθήνα	2.000
Μπακόλας Σωτ. Κόνιτσα	1.000	Μάκας Γεώργ. Αθήνα	1.000
Ρέμος Αναστ. Γιάννινα	2.000	Ιερ. Καλλιτέρης Χρ. Κόνιτσα	2.000
Αναστασόπουλος Μιχ. Πάτρα	1.000	Παπαχρήστου Ανδρ. Κόνιτσα	1.000
Τσάνος Βαγγ. Αθήνα	2.000	Σπανός Σωτ. Αθήνα	3.000
Μεσσής Αναστ. Θεσ/νίκη	2.000	Παρασκευάς Αντ. Μάζι	1.000
Κούκης Παναγ. Αθήνα	1.000	Κάτσικας Δήμος Θεσ/νίκη	2.000
Ρούβαλης Στ. Καμποχώρι		Δεμερτζίδης Ευαγγ. Κόνιτσα	2.000
Ημαθίας	1.500	Κοινότητα Δροσοπηγής	3.000
Νάτσος Αριστ. Αθήνα	2.000	Λύτας Αντ. Τράπεζα	1.000
Τσινάβαλος Ιωαν. Αθήνα	2.000	Ρίζου-Τάτση Ιωάννη Γιάννινα	2.000
Κυρίτσος Σωτ. Αθήνα	1.500	Γαργάλας Θεόδ. Αθήνα	4.500
Λάμπρου Χρ. Αθήνα	5.000	Ζδράβος Αρίστιππος Αθήνα	2.000
Πασχάλης Ελευθ. Αθήνα	1.000	Παπαγεωργίου Βασ. Αθήνα	1.000
Κυπαρίσσης Αντων. Αθήνα	1.000	Τσίτσας Νίκος, Αθήνα	5.000
Κίτσιος Στ. Κόνιτσα	5.000		
Ντίνης Βασ. Κόνιτσα	5.000	Πλατή Ελισάβετ Κόνιτσα	1.000
Γέγιος Βασ. Γιάννινα	3.000	Κήτας Γεώργ. Κόνιτσα	2.500
		Λάμπρου Γεώργ. Γιάννινα	2.000
Γιουβαλιώτου Αγγ. Σέρρες	2.000	Γκαρβέλας Χριστοφ. Κόνιτσα	2.000
Σπανός Νικ. Κόνιτσα	2.500	Ξάνθος Μιχ. Αθήνα	3.000
Ντεντοπούλου Χριστίνα Κόνιτσα	1.000	Ζωγράφος Κων. Αθήνα	1.000
Κουρτίνας Γιάννης Κόνιτσα	2.000	Φράγκος Χρ. Αθήνα	2.000
Κήτας Δημ.	7.000		

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ το Δήμαρχο, τον Πρόεδρο και το Δημ. Συμβούλιο Κόνιτσας για την οικονομική βοήθεια προς το περιοδικό μας με το ποσό των 100.000 δρχ. Είναι η πρώτη φορά, στα οκτώ χρόνια, που ενισχύεται το περιοδικό μας από το Δήμο.

**HOTEL "ΑΩΟΣ,,
RESTAURANT - BAR**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΛΙΘΙΚΙΩΤΗΣ

**Μ. ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΔΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ — ΚΟΖΑΝΗΣ
ΚΟΝΙΤΣΑ — ΤΗΛ. (0655) 22079**

**ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΕΙΔ. ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ - ΚΑΡΔΙΟΛΟΓΟΣ
ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΔΥΤ. ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ**

**ΓΡΕΙΟ: ΘΕΜΙΔΟΣ 4 ΜΑΡΟΥΣΙ
ΚΙΑ: ΦΛΟΙΑΣ 23 »
ΔΕΧΕΤΑΙ: ΔΕΥΤΕΡΑ - ΤΕΤΑΡΤΗ
ΚΑΙ ΠΕΜΠΤΗ 6 - 8 ΜΜ
ΕΡΑΝΤΕΒΟΥ**

**ΤΗΛ. ΙΑΤΡ. 80 24 122
80 69 013
ΤΗΛ. ΝΟΣ. 68 27 940**

**«ΚΟΝΙΤΣΑ
Ε.Π.Ε.
ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ
ΔΟΜΙΚΩΝ
ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ**

**ΜΠΟΥΛΤΟΖΕΣ - ΦΟΡΤΩΤΕΣ ΤΣΑΠΕΣ
ΚΟΜΠΡΕΣΕΡ - ΓΡΑΔΑΡ - ΟΔΟΣΤΡΩΤΗΡΕΣ
ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ ΛΑΤΟΜΕΙΟΥ
ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ - ΣΥΓΚ/ΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΩΣ**

**ΣΩΤ. ΛΩΤΟΣ & Β. ΧΑΙΖΗΜΕΛΕΤΙΟΥ
ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ 10 - ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΤΗΛ 5138315**

ΥΡΙΣΜΟΣ - ΕΚΔΡΟΜΕΣ

**ΚΙΑΣΕΙΣ ΠΟΥΛΜΑΝ
ΚΡΕΤΣΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ**

ΤΗΛΕΦΩΝΑ:

3468.976 - 3421.890 , Αθήνα

**ικιαζόμενα δωμάτια με ατομικά
μπάνια και με ιδιωτικό πάρκιν
— — — — —
ραδοσιακό Στυλ**

ΟΥΣΟΣ ΚΩΝ)ΝΟΣ

(0655) 23 288

Κόνιτσα

ΤΕΧΝΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ

**ΜΕΛΕΤΕΣ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ - ΕΠΙΒΛΕΨΕΙΣ
Ηλεκτρικών - Μηχανικών εγκαταστάσεων**

ΒΑΖΟΥΚΗΣ ΑΝ. - ΜΑΤΣΗΣ ΑΘ.

**Βεϊκου 133 - Γαλατσι 111 46
Τηλ 22 23 727**

**ΜΙΧΑΗΛ ΒΑΣ. ΡΕΒΑΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ**

**ΚΟΝ/ΠΟΛΕΩΣ 22
ΤΗΛ. 426.951**

ΠΑΤΡΑ

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ

Δημήτριος Ν. Καζαμίας

Εμ. Μπενάκη 24

Τηλ. 3627 - 725

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΡΕΝΤΖΟΣ

Χειρουργός Οδοντίατρος

**ΚΟΡΑΗ 8
ΙΩΑΝΝΙΝΑ**

**ΤΗΛ. ΙΑΤΡΕΙΟΥ 39.817
» ΣΠΙΤΙΟΥ 70.153**

**Δέχεται καθημερινά: Πρωί 9.30 - 12 — Απόγευμα 5.0 - 9.30
και Σάββατο 8.30 π.μ. - 1.30 μ.μ. με ραντεβού**

ΒΕΑΤΡΙΚΗ Ν. ΜΠΕΚΙΑΡΗ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

**ΣΤΟΥΡΝΑΡΗ 23 - (3ος ΟΡΟΦΟΣ)
106 82 ΑΘΗΝΑ**

**ΤΗΛ. ΓΡΑΦΕΙΟΥ: 363 46 41
» ΟΙΚΙΑΣ: 691 60 21**

Dr ΚΩΣΤΑΣ Β. ΝΟΥΣΗΣ

ΔΕΡΜΑΤΟΛΟΓΟΣ - ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΛΟΓΟΣ

Τ. ΙΑΤΡΟΣ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ 'ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ'

ΕΠΙΜΕΛ. ΝΟΣΟΚ. "ΛΟΙΜΩΔΩΝ ΝΟΣΩΝ"

**ΙΑΤΡΕΙΟ: ΣΟΛΩΝΟΣ 66
(ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ)
ΤΗΛ. 3602 966 (106 80)
ΔΕΧΕΤΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ 5-8 Μ.Μ.
ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ**

**ΟΙΚΙΑ ΚΑΣΑΝΔΡΑΣ 10
ΑΝΘ ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ
ΤΗΛ 9701 285**